

1
(135)
2025

Województwo
Śląskie

CZĘSTOCHOWSKI BIULETYN OŚWIATOWY

KWARTALNIK REGIONALNEGO OŚRODKA DOSKONALENIA NAUCZYCIELI „WOM” W CZĘSTOCHOWIE

W numerze:

- Zagraniczne projekty Erasmus+ w Technikum nr 1 w Lublińcu
- Włącz ciekawość... Jak efektywnie rozpocząć lekcję
- Projektowanie na potrzeby druku 3D
- Walory edukacyjne Dolnego Śląska

5

12

80

84

Zdjęcia z artykułu Katarzyny Kucharzewskiej „Powiatowy Konkurs Recytatorski Poetyckie Krajobrazy poświęcony poezji Kazimierza Wierzyńskiego”, s. 54.

Zdjęcia z artykułu Anny Dąbrowskiej i Anny Hiller „Działania Publicznej Biblioteki Pedagogicznej w ramach ogólnopolskiej akcji *Cała Polska czyta dzieciom* w roku szkolnym 2023/2024”, s. 57.

Zdjęcia z artykułu Bożeny Golachowskiej, Edyty Krześ i Agaty Jałowieckiej-Frani „Rodzic – nauczyciel – uczeń – tworzenie pozytywnej atmosfery współpracy – działania innowacyjne o charakterze organizacyjno-metodycznym”, s. 90.

Spis treści

A. Żurek – Słowo wstępne	3
--------------------------------	---

DOBRE PRAKTYKI

A. Żurek – Zaproszenie do współpracy	4
E. Sukiennik – Zagraniczne projekty Erasmus+ w Technikum nr 1 w Lublińcu	5

FORUM NAUCZYCIELI-DORADCÓW METODYCZNYCH

B. Domańska – Diagram Ishikawy, czyli „diagram rybiej ości” na lekcji historii	9
M. Komorowska – Włącz ciekawość... Jak efektyw- nie rozpocząć lekcję	12
dr A. Leszcz-Krysiak, Monika Sienkiewicz – Sce- nariusz zajęć dla dzieci 5-letnich pt. „Francus- ka przygoda”	13
J. Milejska-Cień – Praca z tekstem literackim na lekcjach języka polskiego	18
A. Raźniak – Klocki z elementami kodowania – o roz- wijaniu kompetencji miękkich w praktyce	24
U. Zaleska – Innowacja programowa „Serce kultury” – program nauczania dla klasy o profilu dzienni- karskim	28

FORUM BIBLIOTEK I BIBLIOTEKARZY

M. Czarnołęski – Warsztaty plastyczne i wystawy prac w Publicznej Bibliotece Pedagogicznej RODN „WOM” w Częstochowie	40
K. Kucharzewska – Powiatowy Konkurs Recyta- torski „Poetyckie Krajobrazy” poświęcony poezji Kazimierza Wierzyńskiego	54
A. Dąbrowska, A. Hiller – Działania Publicznej Bib- lioteki Pedagogicznej w ramach ogólnopolskiej akcji „Cała Polska czyta dzieciom” w roku szkolnym 2023/2024	57
A. Płusa – Międzyszkolny projekt edukacyjny „Lite- racka mapa Częstochowy”	62
Z. Świątecka-Radzioch – Zdrowa alternatywa dla napojów energetycznych	65

EDUKACJA W TEORII I PRAKTYCE

Edukacja kulturalna

dr J. Bochaczek-Trąbska – Muminki o wielu obli- czach	70
--	----

Edukacja historyczna i obywatelska

dr hab. J. Durka, prof. UK – Prezydenci II Rzeczy- pospolitej: testy z dwóch etapów konkursu z his- torii dla uczniów szkół podstawowych	74
--	----

Częstochowski Biuletyn Oświatowy

nr 1 (135) 2025

Regionalny Ośrodek
Dokształcania Nauczycieli
„WOM” w Częstochowie

Częstochowa 2025

Edukacja informacyjno-komunikacyjna

M. Huras – Projektowanie na potrzeby druku 3D z wykorzystaniem platformy Thinkercad 80

Edukacja regionalna

I. Aniol-Pianko – Walory Edukacyjne Dolnego Śląska. Część I – Zamki, pałace i twierdze 84

Wychowanie i opieka

B. Golachowska, E. Krześ, A. Jałowiecka-Frania – „Rodzic – nauczyciel – uczeń – tworzenie pozytywnej atmosfery współpracy” – działania innowacyjne o charakterze organizacyjno-metodycznym 90

Kształcenie zawodowe

I. Szczęsny – Umiejętności przyszłości – Scenariusz zajęć lekcyjnych 96

K. Janczulewicz – Zastosowanie technologii informacyjnej wobec osób z ASD w zakresie rozwoju kompetencji społecznych 97

K. Janczulewicz – Zastosowanie technologii informacyjnej wobec osób z ASD w zakresie komunikacji 100

Rubryka szkolnych specjalistów

A. Jałowiecka-Frania – Realizowanie zbitki spółgłoskowej „szcz” w mowie kontrolowanej i spontanicznej. Scenariusz zajęć logopedycznych 103

PROJEKTY, PROGRAMY, SCENARIUSZE

E. Jurczyńska, E. Szelaq – Szkolny projekt miejski „Życzliwa Częstochowa”. Edycja II. „Rodzina to siła – szanujmy wspólne chwile, twórzmy mocne więzi” 107

Województwo
Śląskie

Jednostka Oświatowa
Samorządu Województwa Śląskiego

RADA PROGRAMOWA

prof. dr hab. AGNIESZKA CZAJKOWSKA
dr hab. ELŻBIETA NAPONA, prof. UJD w Częstochowie
dr hab. ARTUR ŻYWIŁEK, prof. UJD w Częstochowie
dr hab. JOLANTA KARBOWNICZEK,
prof. Lubelskiej Akademii WSEI
dr hab. JAROSŁAW DURKA, prof. UK
dr SŁAWOMIR MAŚLIKOWSKI
JADWIGA MIELCZAREK
RENATA LIPNIEWSKA
ANETA ŻUREK
przewodnicząca

KOLEGIUM REDAKCYJNE

Nauczyciele-konsultanci RODN „WOM”
w Częstochowie
Nauczyciele-doradcy metodyczni RODN „WOM”
w Częstochowie
Nauczyciele bibliotekarze PBP RODN „WOM”
w Częstochowie

REDAKTOR NACZELNY
AGNIESZKA GRUDZIŃSKA

ZASTĘPCA REDAKTORA
IWONA KMIECIAK

ZESPÓŁ REDAKCYJNY
PAWEŁ WŁODARCZYK
przewodniczący
ZBIGNIEW BURDA
JOLANTA CZARNOTA

Na okładce:
zdjęcie z artykułu Emilii Sukiennik
pt. „Zagraniczne projekty Erasmus+
w Technikum nr 1 w Lublińcu”,
fot. K. Drapacz

© Copyright by
Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM”
Częstochowa 2025

Wydawca
Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM”
w Częstochowie
42-200 Częstochowa, al. Jana Pawła II 126/130
tel. 34 360 60 04, 34 360 60 14, wew. 219, 221
cbo.womczest.edu.pl grudzinska@womczest.edu.pl

Skład, druk, oprawa
Wydawnictwo Regionalnego Ośrodka
Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie
42-200 Częstochowa, al. Jana Pawła II 126/130
tel. 34 360 60 04, 34 360 60 14, wew. 552

Redakcja zastrzega sobie prawo dokonywania niezbędnych
poprawek, uzupełniania i skracania artykułów
oraz nadawania własnych tytułów
bez naruszania zasadniczych myśli autora.

Nadesłane materiały są publikowane
bez honorariów dla ich autorów.

Redakcja nie zwraca nadesłanych materiałów.

Szanowni Państwo,

przekazujemy w Wasze ręce kolejny numer „Częstochowskiego Biuletynu Oświatowego”, kwartalnika Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie, skierowanego do nauczycieli i kadry zarządzającej oświatą. W przejrzystej formie i przystępnym językiem wprowadza on czytelnika w świat edukacji. Zawiera artykuły metodyczne, teksty naukowo umocowane, przegląd wydarzeń branżowych oraz bogaty zasób przykładów dobrej praktyki.

Autorami artykułów są nauczyciele przedszkoli, wszystkich typów szkół i placówek wypowiadający się w swoich dziedzinach.

Przed współczesną oświatą stoją nieustannie nowe wyzwania wynikające ze zmian, które w perspektywie społecznej odczuwamy i w których uczestniczymy. Mamy nadzieję, że „Częstochowski Biuletyn Oświatowy” jest dla Państwa źródłem służącym teoretycznym rozważaniom i refleksjom, a zarazem stanowi forum dzielenia się szeroko rozumianą praktyką zawodową.

Serdecznie zachęcamy do współpracy. Więcej informacji na ten temat znajdziecie Państwo na stronie internetowej RODN „WOM” w Częstochowie: www.womczest.edu.pl w zakładce „Zasoby edukacyjne”.

Życzę Czytelnikom inspirującej lektury, a Autorom satysfakcji płynącej z dokonywanych przemyśleń i dzielenia się ich rezultatami.

Aneta Żurek
dyrektor
RODN „WOM” w Częstochowie

Dobre praktyki

**Szanowni Państwo,
Dyrektorzy i Nauczyciele
przedszkoli, szkół i placówek
z Częstochowy oraz powiatów:
częstochowskiego, kłobuckiego,
lublinieckiego i myszkowskiego**

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie upowszechnia przykłady dobrej praktyki pedagogicznej:

- za pośrednictwem własnej strony internetowej,
- poprzez bezpośrednią prezentację podczas konferencji, seminariów, warsztatów,
- w „Częstochowskim Biuletynie Oświatowym”.

Celem prezentacji przykładów dobrej praktyki jest wspomaganie dyrektorów, nauczycieli przedszkoli, szkół, placówek w realizacji zadań statutowych, podnoszenie jakości pracy, rozwijanie umiejętności i wiedzy, propagowanie kreatywności i innowacyjności, promocja sprawdzonych sposobów uzyskiwania pozytywnych efektów w pracy, promocja dobrych przedszkoli, szkół i placówek w środowisku lokalnym, aktywowanie nauczycieli do dzielenia się wiedzą i doświadczeniem.

Zachęcamy, aby dzielić się przykładami dobrej praktyki w zakresie realizacji podstawowych kierunków polityki oświatowej państwa wyznaczonych corocznie przez Ministra Edukacji.

Przykładem dobrej praktyki może być dobre jakościowo, a zarazem ciekawe, atrakcyjne lub nowatorskie działanie/przedsięwzięcie, związane z życiem przedszkola, szkoły lub placówki, które zostało celowo zaplanowane, sprawnie i planowo zrealizowane (wymóg konieczny), przyniosło oczekiwane i wymierne efekty dydaktyczne, wychowawcze, profilaktyczne, opiekuńcze lub w inny uzasadniony sposób wpłynęło na poprawę jakości pracy przedszkola, szkoły lub placówki.

Przykład dobrej praktyki może dotyczyć działania/przedsięwzięcia w obszarze zarządzania przedszkolem, szkołą lub placówką, w tym doskonalenia zawodowego nauczycieli, współpracy z rodzicami, działania/przedsięwzięcia realizowanego w obszarze kształcenia lub w ramach programu wychowawczo-profilaktycznego, zakończonych projektów lub innowacji pedagogicznych. Może zawierać m.in.: narzędzia do rozpoznawania potrzeb i możliwości ucznia, programy zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych, scenariusze zajęć dotyczących planowania kariery ucznia. Bierzemy pod uwagę szczególnie istotne elementy realizacji programu, które w decydujący sposób kształtowały jego efekty innowacyjne, wyjątkowe, możliwe do zastosowania w innych przedszkolach, szkołach, placówkach.

Więcej informacji na ten temat znajdziecie Państwo na stronie internetowej RODN „WOM” w Częstochowie: www.womczest.edu.pl w zakładce „Dobre praktyki”.

Tam również dostępny jest zasób przykładów dobrej praktyki pedagogicznej, którą dzieli się Nauczyciele.

Zapraszamy do współpracy

Aneta Żurek
dyrektor
RODN „WOM” w Częstochowie

Emilia Sukiennik

nauczyciel języka angielskiego, koordynator projektów Erasmus+
Zespół Szkół nr 1 im. A. Mickiewicza w Lublińcu

ZAGRANICZNE PROJEKTY ERASMUS+ W TECHNIKUM NR 1 W LUBLIŃCU

*Nie ma granic dla tego, co możemy osiągnąć,
jeśli wiemy, kim jesteśmy i co reprezentujemy.*

O. Winfrey

Technikum nr 1 w Zespole Szkół nr 1 im. Adama Mickiewicza w Lublińcu to jedna z kilkunastu ponadpodstawowych szkół w województwie śląskim, która otrzymała akredytację nr 2021-1-PL01-KA120-VET-000047414 w związku z realizacją praktyk zagranicznych i staży towarzyszących na lata 2022–2027 w sektorze Erasmus+ VET.

Już kolejny rok szkoła z powodzeniem realizuje mobilność edukacyjną dla uczniów klas IV o profilach technik informatyk i technik logistyk. Technikum nawiązało współpracę z firmami EU Mobility Croatia i EU Mobility Sverige, a uczniowie odbyli trwające 140 godzin staże zawodowe i poznali europejski rynek pracy.

Dodatkowo, w kwietniu 2024 r. grupa 12 nauczycieli przedmiotów zawodowych udała

się do Barcelony, gdzie dzięki firmie Espamob mogli wziąć udział w tygodniowym job-shadowingu, polegającym na obserwacji pracy.

Wszystkim działaniom towarzyszą regulaminy dostępne na stronie szkoły i odpowiednie działania rekrutacyjne, a uczestnicy podpisują umowy z dyrektorem szkoły Adamem Ożarowskim, który stale wspiera działania koordynatorki projektów, Emilii Sukiennik, nauczycielki języka angielskiego.

Dodatkowo, poza samymi wyjazdami, uczestnicy biorą udział w działaniach przygotowawczych (m.in. spotkania z ekspertem i policjantem, szkolenie BHP, nauka języka angielskiego), oraz w działaniach po powrocie, polegających na promowaniu i upowszechnianiu efektów projektów.

Każdy projekt zakończony jest uroczystym podsumowaniem z zaproszonymi gośćmi, podczas którego wręczane są Europassy oraz certyfikaty.

Każdy projekt to dla uczestników przede wszystkim nauka samodzielności i rozsądnego podejmowania decyzji. Projekty uczą tolerancji, szacunku do innych kultur i tradycji oraz pozwalają kształtować nowe umiejętności w przyszłej pracy zawodowej na gruncie typowo europejskim. Projekty Erasmus+ dają uczniom Technikum nr 1 w Lublińcu niesamowite możliwości, a sama szkoła podnosi swój prestiż na lokalnym rynku. Podczas projektów, szkoła wspiera też proekologiczne zachowania i naukę języków obcych.

Szkoła upowszechnia działania w swoich projektach podczas wideokonferencji prowadzonych we współpracy z RODN „WOM” w Częstochowie.

JAK JESZCZE MOŻNA UPOWSZECZNIĆ REZULTATY PROJEKTÓW?

Technikum nr 1 w Lublińcu stara się skutecznie upowszechniać rezultaty swoich projektów.

- Na korytarzach szkoły znajdują się gazetki, które poświęcone są aktualnym i ubiegłorocznym projektom.
- Podczas Dni Otwartych pokazywane są rezultaty projektów, przeprowadzane są quizy z nagrodami dotyczące projektów, założeń Erasmusa oraz Unii Europejskiej.
- Szkoła bierze aktywny udział w #ErasmusDays, angażując w zadania nie tylko uczniów szkoły, ale również jej pracowników i szkoły z nią współpracujące.
- Uczestnicy projektów przeprowadzają miniprelekcje podczas lekcji wychowawczych w klasach młodszych oraz podczas rad pedagogicznych szkoły.
- Od początku otrzymania akredytacji, co roku organizowane jest uroczyste podsumowanie projektu, na które zapraszani są nie tylko uczniowie i nauczyciele technikum, ale także przedstawiciele lokalnych władz, szkół podstawowych i przedsiębiorstw.
- W lokalnych mediach pojawiają się artykuły poświęcone konkretnym projektom i ich założeniom.
- Na stronie szkoły stworzona została specjalna zakładka, która przekierowuje zainteresowane osoby na strony internetowe poświęcone projektom.
- Na stronie Kuratorium Oświaty w Katowicach w zakładce *Z życia szkoły: przykłady dobrych praktyk* znajdują się artykuły dotyczące zrealizowanych przez nas projektów.
- Uczestnicy stale dzielą się swoją wiedzą z osobami zainteresowanymi, a koordyna-

tor bierze aktywny udział w szkoleniach, podczas których promuje działania szkoły.

CO WARTO WIEDZIEĆ O PROJEKTACH?

- Plan działania – ułatwia wykonywanie czynności krok po kroku, aby nie błądzić po omacku.
- Wybór partnera – warto korzystać ze sprawdzonych, polecanych firm, które współpracują również z innymi szkołami i które oferują ze swojej strony zaangażowanie i bogaty program kulturowy. Nie zostawiamy też wyboru partnera na ostatnią chwilę – wiele dobrych firm może nie mieć już więcej miejsc na mobilność edukacyjną lub job-shadowing.
- Podział obowiązków – jedna osoba nie jest w stanie zrobić wszystkiego. Dlatego należy stworzyć zespół projektowy, którym zarządza koordynator i konsultuje podjęte decyzje z dyrekcją i księgowością, a także z opiekunem projektu z ramienia FRSE.
- Pisanie raportu końcowego, podsumowującego projekt to nie kwestia pięciu minut. Na jego stworzenie jest 60 dni od dnia zakończenia projektu, ale nie można odkładać go na ostatnią chwilę. Są tam zagadnienia wymagające wytłumaczenia, m.in. wyniki ankiet uczniów, które wg FRSE są uważane za słabe, jeśli ich wynik jest niższy niż 80%.
- Elastyczność – zdarza się, że zespół projektowy musi działać pod presją. Uczniowie, którzy nie biorą udziału w działaniach przygotowawczych, brakująca dokumentacja, partner niestrzymający się terminów to tylko niektóre przykłady sytuacji, na które należy się uodpornić.
- Komunikacja – uczestnicy muszą wiedzieć, że osoby zarządzające projektem odpowiedzą na każde ich pytanie i są po to, aby pomagać. Opiekunowie pomogą poradzić sobie z niewłaściwym miejscem praktyk, zakwaterowaniem czy problemami między rówieśnikami. Szkoła powinna zapewnić też wsparcie ze strony psychologa lub pedagoga szkolnego.
- Dokumentacja – dokumenty rekrutacyjne, umowy, regulaminy, protokoły, listy obecności, dzienniki, plany działania, czy faktury to tylko niektóre z dokumentów, które szkoła musi przechowywać w związku z organizacją projektów. Niektóre dokumenty mogą być przechowywane w for-

mie online, ale w razie kontroli ze strony Narodowej Agencji należy pamiętać, kto je przechowuje i gdzie możemy je znaleźć.

- Mobilność – to nie tylko 140 godzin praktyk. To także ciekawy program kulturowy, nauka samodzielności, współpracy. Trzeba pamiętać o prowadzeniu dzienniczka praktyk (w Technikum nr 1 prowadzony jest dziennik dwujęzyczny), umieszczaniu relacji na Facebooku oraz na Padlecie.
- Działania przygotowawcze – są to działania, które przygotowują uczestnika do udziału w mobilności. Technikum nr 1 w Lublińcu zapewnia przygotowanie językowe (20 godzin języka angielskiego oraz 10 godzin języka kraju docelowego), kulturowe (w tym specjalne lekcje, przygotowane przez nauczycieli historii, WoS, geografii) oraz wsparcie psychologa czy przygotowanie CV i listów motywacyjnych w programie Europass, razem z wypełnieniem językowego testu OLS. Uczestnicy biorą też udział w szkoleniu BHP i kursie udzielania pierwszej pomocy, a także w spotkaniu z policjantem. Przed wyjazdem na mobilność organizowane są też spotkania z dyrekcją. Frekwencja uczestnictwa w działaniach przygotowawczych nie może być niższa niż 90%, a jako potwierdzenie zaangażowania uczestnik otrzymuje certyfikat.
- Wsparcie włączenia – co roku planowany jest także dodatkowy budżet na wsparcie włączenia w projekt osób o mniejszych szansach. Są to dodatkowe środki, które bardziej potrzebujący uczniowie mogą przeznaczyć głównie na odzież, obuwie, leki. Można zaplanować też wsparcie włączenia dla organizacji i otrzymać środki na zajęcia dla osób z opiniami, orzeczeniami.
- Opiekunowie – dobrze, jeżeli na mobilność uczniów pojedzie nauczyciel, który zna uczniów, biegle włada językiem angielskim, jest obeznany w przedmiotach zawodowych, po to, aby rzetelnie zweryfikować miejsca praktyk. Technikum nr 1 wybiera dwóch opiekunów dla grupy od 10 do 20 uczniów. Jadą oni z uczniami na pierwsze 2 tygodnie, a na kolejne 2 tygodnie jedzie druga para nauczycieli.

Szkoła stara się wybrać nauczyciela języka angielskiego i nauczyciela przedmiotów zawodowych. Chętni nauczyciele w wyznaczonym terminie wypełniają formularz, a ich wyboru dokonuje koordynator wraz z dyrekcją.

- Wizyta przygotowawcza – jeśli szkoła rozpoczyna współpracę z nową firmą, możliwa jest wizyta przygotowawcza. Dobrze jest zaplanować ją wcześniej, tak by Narodowa Agencja miała na uwadze dodatkowy wydatek z nią związany. Taką wizytę do kraju docelowego można zorganizować po to, by lepiej przygotować działania związane z mobilnością, sprawdzić jakość firmy. Biorą w niej udział zazwyczaj 2–3 osoby ściśle związane z projektem. Jeśli takiej wizyty nie zaplanuje się wcześniej, lecz okaże się, że będą na to finanse, można poprosić opiekuna projektu o zgodę na jej wykonanie.
- Ubezpieczenie – chociaż każdy z uczniów Technikum nr 1 zobowiązany jest zabrać ze sobą kartę ubezpieczenia zdrowotnego EKUZ, szkoła wykupuje dodatkowe ubezpieczenie, które obejmuje dodatkowe koszty leczenia, odpowiedzialność cywilną, uszczerbek, assistance, ubezpieczenie bagażu oraz kontynuację leczenia NNW w RP.
- Opiekun projektu ze strony Narodowej Agencji – to osoba, która opiekuje się projektem realizowanym w szkole i jest pracownikiem Agencji. Zajmuje się wysyłaniem do szkoły umów, przypomina o dokumentacji i jest osobą niezwykle pomocną. Rozwiewa wątpliwości, pomaga w realizacji projektu od strony prawnej i praktycznej.
- Działania podsumowujące – to wszystkie działania, które realizowane są po powrocie z mobilności do daty zakończenia projektu. Uczestnicy wypełniają wtedy ankiety, przygotowują uroczyste podsumowanie, podczas którego otrzymują dokument Europass, odpowiadają na ankietę dot. mobilności wysłaną przez Narodową Agencję i wraz z zespołem projektowym dopełniają wszystkich formalności.

Fot. K. Drapacz

Emilia Sukiennik

Beata Domańska

nauczyciel historii i wiedzy o społeczeństwie

Szkoła Podstawowa nr 11 w Częstochowie

nauczyciel-doradca metodyczny

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie

DIAGRAM ISHIKAWY, CZYLI „DIAGRAM RYBIEJ OŚCI” NA LEKCJI HISTORII

D iagram Ishikawy, zwany również **diagramem przyczynowo-skutkowym** lub **diagramem rybiej ości**, to narzędzie służące do identyfikacji, analizy, organizacji i wizualizacji potencjalnych przyczyn danego problemu lub zjawiska. Schemat opracowany został w latach 60. XX wieku, w celu usprawniania procesów zarządzania jakością w przemyśle przez japońskiego profesora inżynierii – **Kaoru Ishikawę**. W kontekście lekcji historii to pomocne i atrakcyjne dla uczniów narzędzie wizualne, które może być używane do analizy przyczyn i skutków wydarzeń historycznych.

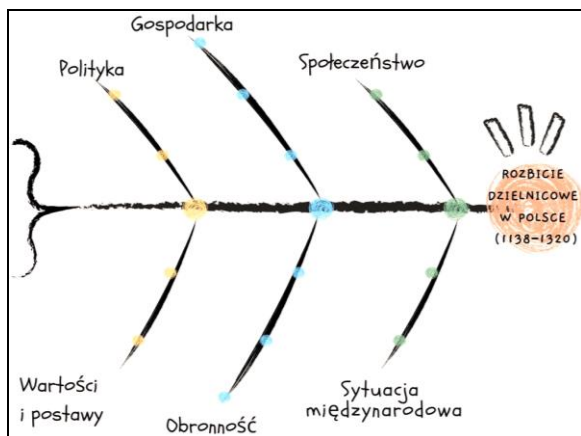

Diagram Ishikawy
Materiał własny autora

STRUKTURA DIAGRAMU ISHIKAWY:

- **Główna linia (kręgosłup, głowa)** – reprezentuje problem, który jest analizowany.

- **Gałęzie (ości ryby)** – linie odchodzące od „kręgosłupa” pokazują główne kategorie przyczyn bądź skutków problemu.
- **Podgałęzie (mniejsze ości)** – podgałęzie rozchodzące się od każdej głównej gałęzi obrazują szczegółowe przyczyny lub skutki związane z danym problemem. W ten sposób powstaje ich hierarchia.

Diagram Ishikawy
Materiał własny autora

**JAK UŻYWAĆ DIAGRAMU ISHIKAWY
NA LEKCJI HISTORII?**

Wykorzystując diagram Rybiej ości na zajęciach historii, możemy to robić na wiele sposobów, oczywiście biorąc pod uwagę zespół klasowy i jego doświadczenie w pracy tą metodą. Diagram może zostać w całości przygotowany przez nauczyciela i posłużyć do prezentacji przyczyn lub skutków wydarzenia. Możemy także przygotować częściowo uzupełniony schemat, rysując diagram na tablicy lub używając narzędzi cyfrowych,

uczniowie natomiast mogą pracować indywidualnie lub zespołowo. Dzieci i młodzież mogą również pracować w grupach, z których każda odpowiada za jedną kategorię przyczyn/skutków. Po dokonaniu analizy każdy zespół przedstawia swoje wyniki, a cała klasa tworzy wspólny Diagram Ishikawy. Istotne jest, aby zaangażować w proces wszystkich uczniów, każdy z nich może bowiem wnieść własną, unikalną perspektywę.

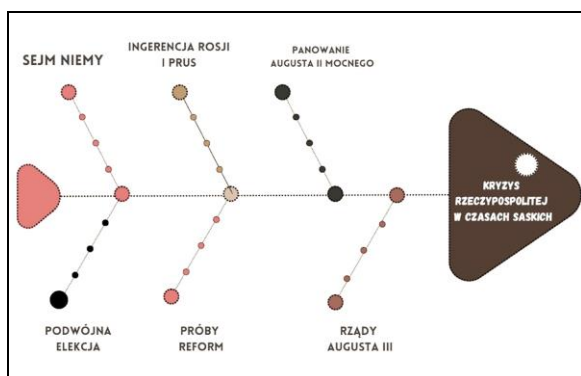

Diagram Ishikawy
Materiał własny autora

PRACA Z DIAGRAMEM ISHIKAWY:

- **I etap. Wybór tematu lub problemu historycznego.** Zaczynamy od wyboru kluczowego wydarzenia lub problemu historycznego, który ma być analizowany, np. przyczyny wybuchu II wojny światowej, upadku Cesarstwa Rzymskiego, czy skutki rewolucji francuskiej. Główny problem lub zjawisko umieszczamy na początku diagramu, który symbolizuje oś ryby.
- **II etap. Identyfikacja głównych kategorii przyczyn.** W ramach głównych kategorii, które stanowią „oś” wychodzące z kręgosłupa, uwzględniamy różne aspekty wpływające na wydarzenie historyczne, np. polityka, ekonomia, społeczeństwo, kultura itp.
- **III etap. Rozwijanie przyczyn.** Każdą z głównych kategorii rozwijamy dalej poprzez dodawanie szczegółowych informacji, które są specyficzne dla wybranego tematu.

PRZYKŁAD ANALIZY WYDARZENIA HISTORYCZNEGO Z UŻYCIEM DIAGRAMU ISHIKAWY:

Główna linia diagramu:

Problem: Upadek Rzeczypospolitej Obojga Narodów (rozbiory Polski).

Główne kategorie przyczyn („oś” diagramu) oraz przyczyny szczegółowe wraz z omówieniem:

- **Polityka:**
 - **Liberum veto:** możliwość zrywania sejmów przez pojedynczego posła, co paraliżowało proces legislacyjny i osłabiało władzę centralną.
 - **Brak reform:** częste sejmowe konflikty i niezdolność do podjęcia skutecznych reform politycznych.
 - **Słaba władza królewska:** królowie elekcyjni, zależni od magnatów, często słabi i niezdolni do sprawowania efektywnej władzy nad państwem.
- **Ekonomia:**
 - **Kryzys gospodarczy:** chaos polityki gospodarczej, zależność od magnaterii i szlachty, które koncentrowały się na swoich majątkach.
 - **Zaniedbanie miast:** zła sytuacja miast i mieszczaństwa, co prowadziło do stagnacji gospodarczej.
 - **Obciążenie chłopów:** system folwarczno-pańszczyźniany, który uzależniał chłopów od szlachty, hamując rozwój gospodarczy kraju.
- **Spółeczeństwo:**
 - **Podziały stanowe:** głębokie różnice między szlachtą a resztą społeczeństwa (mieszczaństwo, chłop), co prowadziło do wewnętrznych napięć.
 - **Dominacja magnaterii:** magnaci zdobywali coraz większą władzę, osłabiając jedność państwa i wywierając presję na politykę zagraniczną i wewnętrzną.
 - **Nierówności społeczne:** rosnące nierówności społeczne i brak perspektyw dla niższych warstw społeczeństwa, co pogłębiało frustrację i brak lojalności wobec państwa.
- **Wartości i postawy:**
 - **Brak jedności narodowej:** podziały religijne i etniczne w Rzeczypospolitej, które osłabiały poczucie wspólnej tożsamości narodowej.
 - **Zanik wartości obywatelskich:** degradacja ideałów obywatelskich na rzecz korupcji i prywatnych interesów magnaterii.
 - **Konflikty religijne:** napięcia na tle religijnym.

- **Wojsko:**

- **Słabość militarna:** niedofinansowane i źle zorganizowane wojsko, które nie było w stanie skutecznie bronić granic państwa.
- **Brak stałej armii:** uzależnienie od polskiego ruszenia, które było nieefektywne i niezdyscyplinowane w obliczu nowoczesnych armii sąsiadów.
- **Brak reform wojskowych:** niezdolność do przeprowadzenia reform, które mogłyby zmodernizować armię i poprawić jej skuteczność.

- **Sytuacja międzynarodowa:**

- **Rosnące zagrożenie z zewnątrz:** wzrost potęgi sąsiadów: Prus, Austrii i Rosji.
- **Izolacja dyplomatyczna:** brak skutecznych sojuszy z innymi państwami, co osłabiło pozycję Rzeczypospolitej na arenie międzynarodowej.
- **Rozbiory Rzeczypospolitej:** ingerencja mocarstw zewnętrznych, które poprzez kolejne rozbiory doprowadziły do ostatecznego upadku państwa.

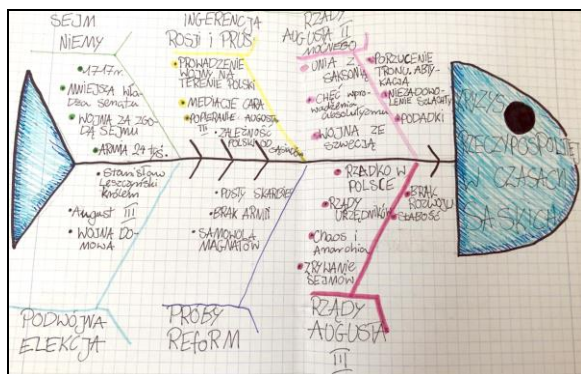

Diagram Ishikawy
Materiał własny autora

Podsumowując pracę z użyciem Diagramu Ishikawy, uczniowie mogą wskazać, które z przyczyn były ich zdaniem decydujące w sytuacji upadku Rzeczypospolitej oraz w jaki sposób czynniki wewnętrzne i zewnętrzne współdziałały, prowadząc do rozbiórów Polski. Dyskusja może również obejmować analizę możliwości, jakie miała Rzeczypospolita, aby uniknąć upadku i co mogłoby się zmienić, gdyby reformy, takie jak

Konstytucja 3 maja, zostały w pełni wdrożone. Dzięki zastosowanej metodzie uczniowie mają możliwość zrozumienia w jaki sposób brak reform wewnętrznych, słabość władzy centralnej oraz zagrożenia zewnętrzne doprowadziły do ostatecznego upadku Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

ZALETY WYNIKAJĄCE Z ZASTOSOWANIA WIZUALIZACJI W POSTACI DIAGRAMU ISHIKAWY:

- **Kompleksowe zrozumienie historii:** Uczniowie mogą lepiej zrozumieć złożoność procesów historycznych i nauczyć się analizować wielorakie przyczyny wydarzeń oraz dostrzec, w jaki sposób różne czynniki przyczyniły się do upadku jednego z największych państw XVIII-wiecznej Europy.
- **Wizualizacja złożonych zagadnień:** Uczniowie lepiej rozumieją związki przyczynowo-skutkowe i widzą, jak różne czynniki przyczyniły się do danego wydarzenia historycznego.
- **Rozwijanie krytycznego myślenia:** Uczniowie analizują i oceniają różne przyczyny, co rozwija ich umiejętność myślenia krytycznego i argumentowania.
- **Rozwijanie umiejętności analizy historycznej:** Poprzez analizę różnych przyczyn, uczniowie rozwijają umiejętność oceny, syntezy i argumentacji.
- **Zachęcanie do współpracy:** Diagram może być tworzony w grupach, co sprzyja współpracy i wymianie pomysłów.
- **Zrozumienie wielowymiarowości zjawisk historycznych:** Uczniowie widzą, jak różne aspekty życia społecznego i politycznego mogą współdziałać, prowadząc do zmian.
- **Zaangażowanie:** Tworzenie diagramu angażuje uczniów w aktywną naukę, co może zwiększyć ich zainteresowanie historią.
- **Wzbudzenie zainteresowania:** Taka forma analizy angażuje uczniów w proces nauki, czyniąc historię bardziej zrozumiałą i ciekawą.

Beata Domańska

Małgorzata Komorowska

nauczyciel matematyki

Szkoła Podstawowa nr 11 im. M. Dąbrowskiej w Częstochowie

nauczyciel-doradca metodyczny

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie

WŁĄCZ CIEKAWOŚĆ... JAK EFEKTYWNIE ROZPOCZĄĆ LEKCJĘ

Uczę dydaktyczną, jaką jest lekcja, należy w odpowiedni sposób rozpocząć, aby zaciekawić uczących się i skoncentrować ich uwagę na temacie.

Prof. Jacek Pyżalski

Matematyka nie cieszy się na ogół zainteresowaniem jako przedmiot szkolny i jej nauczanie jest dla nauczyciela niemałym wyzwaniem. Na efektywność nauki matematyki ma wpływ wiele czynników. Niektóre z nich są od nas, nauczycieli, niezależne, jednak na większość z nich mamy realny wpływ. Z punktu widzenia neurodydaktyki ludzki mózg uczy się cały czas, ale tylko tego, co dana jednostka uzna za subiektywnie nowe, ważne lub potrzebne.

Źródło: https://tiny.pl/xdgx_7d0, [dostęp 6.12.2024].

Z neurofizjologii mózgu wynika, że kluczowym momentem jest początek lekcji. To wtedy układ limbiczny każdego ucznia podejmuje decyzję o uwalnianiu neuroprzekazników i zainicjowaniu procesu uczenia się. Dlatego tak ważne jest pierwsze pięć minut lekcji.

Jak efektywnie rozpocząć lekcję? Oto kilka propozycji:

- **Pytania motywujące** wymagające skupienia uwagi, pobudzające do myślenia. Takie, które ukazują związek między tym, co uczniowie znają, a tym, co będzie dla nich nowe, np.: „Skąd już wiecie, że...? Jak wykorzystacie posiadane już umie-

jętności...? Co na ten temat wiecie już spoza szkoły?”

- **Rozmowa tematyczna** nawiązująca do zdobytych już wiadomości i umiejętności, np.: „Na wcześniejszych lekcjach dowiedzieliście się, że..., potraficie już sprawnie..., nauczyliście się już kiedyś..., na tej wiedzy i umiejętnościach będziecie opierać to, co zrobicie teraz”.
 - **Zadanie na dobry początek.** Może to być np. pytanie zapisane na tablicy, zadanie matematyczne wylosowane z pudełka, które uczniowie rozwiązują zaraz po wejściu do klasy w trakcie czynności początkowych lekcji.
 - **Bilet wstępu na lekcję** w formie krótkiego pytania, zadania dotyczącego zagadnień z poprzedniej jednostki lekcyjnej. Uczniowie znający odpowiedź wchodzi do sali lekcyjnej, nieznający mają czas na uzupełnienie wiedzy, idąc na koniec kolejki.
 - **Znasz odpowiedź. Jakie to pytanie?** Wymyślanie przez uczniów pytań, na które można udzielić odpowiedzi zapisanej wcześniej na tablicy.
 - **Asocjogram.** Metoda polegająca na zapisywaniu promieniście skojarzeń z podanym w centrum hasłem, np. „jestem asocjogramem, który przyciąga wszystkie figury mające kąt prosty”.
- Aby włączyć ciekawość uczniów można korzystać z pomocy samoprzylepnych karteczek, np:
- **Karteczki z pytaniem lub zadaniem**, przygotowanym dla każdego ucznia, podklejone pod ławką.
 - **„10 pytań do...”.** Na karteczkach uczniowie zapisują pytanie, które chcieliby zadać swoim koleżankom i kolegom, wrzu-

cają do pudełka, z którego następnie losują.

- **„Wędrujące karteczki”**. Uczniowie podzieleni na 3-, 4-osobowe zespoły, zapisują po jednej informacji, np. na temat cech danej figury geometrycznej i podają karteczkę kolejnej osobie dopisującej niewystępujące jeszcze informacje.

Sprawdzonym sposobem na rozpoczęcie lekcji jest również prosta **gra planszowa**, np. **domino**, **trimino**. Zaangażować uczniów i skupić ich uwagę pomoże zastosowanie krótkiego **quizu**, **zagadki** związanej z tematem lekcji, **zaszyfrowanie tematu** lekcji. Uczniowie chętnie rozwiązują **rebusy** matematyczne, **krzyżówki** czy **kryptorytmy**.

Aby wzbudzić ciekawość można ukryć w pudełku różne przedmioty związane z tematem lekcji, wyświetlić na ekranie obraz nawiązujący do tematyki zajęć, zaprezentować komiks albo mem matematyczny.

Ważne jest również stworzenie **odpowiedniego klimatu lekcji**. Uczniowie w formie głosowania mogą odpowiadać na pytania: „Kto ma dzisiaj dobry humor, kto cieszył się, idąc dzisiaj do szkoły?”. Można zaproponować chwilę refleksji nad tematem, który będzie omawiany, a technikę „zaryzykuj” zastosować przy tzw. trudnych tematach: „Ile osób ma dziś ochotę zaryzykować?”.

Małgorzata Komorowska

dr Agnieszka Leszcz-Krysiak

nauczyciel wychowania przedszkolnego

Przedszkole Zgromadzenia Sióstr Antoninek w Częstochowie

nauczyciel-doradca metodyczny

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie

Monika Sienkiewicz

nauczyciel wychowania przedszkolnego

Miejskie Przedszkole nr 38 w Częstochowie

SCENARIUSZ ZAJĘĆ DLA DZIECI 5-LETNICH PT. „FRANCUSKA PRZYGODA”

Zwielką przyjemnością pragnę przedstawić Państwu wyjątkowy scenariusz zajęć pt. „Francuska przygoda”, według którego jego autorka, Monika Sienkiewicz, przeprowadziła niezwykle udane i inspirujące zajęcia w Miejskim Przedszkolu nr 38 w Częstochowie. Proponowane w scenariuszu aktywności w pełni umożliwiły dzieciom poznanie jednego z krajów Unii Europejskiej, zanurzenie się w kulturze, muzyce, kuchni i niepowtarzalnej atmosferze Francji.

Różnorodne zabawy nie tylko angażowały, ale również twórczo rozwijały maluchy, dostarczając im mnóstwo radości i wiedzy. Zachęcam Państwa do wykorzystania tego inspirującego scenariusza w swojej pracy. Gwarantuję, że zarówno dzieci, jak i nauczyciele doświadczą prawdziwej, niezapomnianej francuskiej przygody.

Serdecznie polecam!

dr Agnieszka Leszcz-Krysiak

Miejsce:	Miejskie Przedszkole nr 38 w Częstochowie
Data:	10.05.2024 r.
Opracowanie, realizacja:	Monika Sienkiewicz
Wiek dzieci:	5-latki
Temat:	Francuska przygoda
Obszar/umiejętności Podstawa programowa	Ob. I, p. 5, 6; Ob. II, p. 11; Ob. III, p. 2, 5, 9; Ob. IV, p. 2, 7, 10, 11, 12
Kompetencje kluczowe	Kk. 1, 2, 3, 5, 6, 8
Cel ogólny zajęć	<i>Poznanie dziedzictwa kulturowego i cywilizacyjnego Europy. Nabywanie wiadomości o tradycji, kulturze i życiu ludzi we Francji.</i>
Cele szczegółowe	Dziecko: • wskazuje położenie Francji na mapie Europy; • zna barwy flagi Francji i ich układ; • zna francuskie zabytki: Wieża Eiffla, Łuk Triumfalny; • zna francuskie przysmaki: ser, ślimaki, żaby; • współdziała z grupą.
Treści programowe	Ja w grupie, ja w rodzinie, ja w przedszkolu Zachowuję się kulturalnie i dbam o higienę, ład i porządek Porozumiewam się z innymi Myślę Patrzę Słyszę Tańczę Działam plastycznie
Metody pracy	Słowna – opis, instrukcja; Oglądowa – pokaz; Praktyczna – zadań stawianych do wykonania, samodzielnych doświadczeń.
Formy org. pracy	Zbiorowa, indywidualna, grupowa.
1	Przygotowanie
Środki dydaktyczne:	Sala przedszkolna, mapa Europy, flaga Polski, flaga Francji, puzzle z flagą i napisem Francja, paszporty, bilety, pieczętka, kubeczki plastikowe w 4 kolorach, odtwarzacz CD, nagranie „Pizzicato”, „Samoloty” oraz „Bonjour, bonjour!”, guma sensoryczna, ilustracje przedstawiające: napisy do poszczególnych atrakcji/zabytków, ilustracje przedstawiające: Wieżę Eiffla, Łuk Triumfalny, francuskie przysmaki: ślimaki, makaroniki, żabie udko; pokazy mody w Paryżu, francuskiego kompozytora Léo Delibesa, ilustrację z bajki „Ratatuj”, taca serów oraz pieczywo; skrawki materiałów, wstążki, sztrasy, klej, nożyczki, butelki plastikowe, kółeczka zielone i czerwone.
2	Realizacja
Nazwa działania	Opis działań
1. Powitanie	1. Powitanka w grupie z pokazywaniem: „Wszyscy są, witam was...” – ustawienie w kole. Wszyscy są, witam was (pokazywanie dzieci dookoła ruchem rąk) Zaczynamy, już czas Jestem ja, jesteś ty (wskazywanie na siebie, następnie na dzieci stojące naprzeciwko) Raz, dwa, trzy (trzy klaśnięcia w swoje dłonie).

2, 3. Wprowadzenie	2. Nauczyciel wita dzieci i wyjaśnia, że jest w trakcie podróży do swojego kraju, ale niestety źle, wysiadł, zgubił się i nie wie, jak wrócić do domu. N. pyta dzieci, w jakim kraju teraz się znajduje. Zadaniem dzieci jest podanie nazwy kraju, pokazanie go na mapie oraz wskazanie flagi. Następnie N. pokazuje dzieciom zdjęcie wieży Eiffla i mówi, że budowla znajduje się we Francji, po czym wskazuje na mapie swój kraj. 3. N. proponuje dzieciom wspólną podróż do Francji, jednak najpierw dzieci muszą wspólnie powiedzieć hasło podróży: „Polska leży w Europie, to przedszkolak mały wie. Aby poznać inne kraje, na wycieczkę jechać chce”.
4, 5. Zabawa organizacyjno-porządkowa	4. „Przygotowanie do podróży”. N. pyta dzieci, co potrzebujemy, aby polecieć samolotem (bilety i paszporty). N. prosi, żeby dzieci zabrały swoje paszporty i usiadły na dywanie. Następnie wybiera dziecko, które rozdaje bilety lotnicze. Paszportów dzieci używały już na zajęciach we wcześniejszych dniach, kiedy poznawały Niemcy i Wielką Brytanię. 5. „Odprawa paszportowa”. N. wybiera chętne dziecko, które wciela się w rolę pilota i przeprowadza odprawę na lotnisku. Pozostałe dzieci ustawiają się kolejno do stanowiska „odprawa paszportowa”, a zadaniem pilota jest zebranie ich paszportów oraz biletów.
6. Zabawa ruchowa	6. Zabawa „Samoloty” wg Klanzy. Dzieci naśladują lot przy muzyce: – włączanie silnika, przekręcając pokrętło dwa razy prawą ręką, wyciągamy ją przed siebie z zaciśniętą pięścią, przekręcamy dwa razy, – to samo powtarzamy lewą ręką, – zapinamy pasy: wyciągamy obie ręce wyprostowane przed siebie, następnie lewą rękę zginamy w łokciu w prawą stronę i trzymamy w zgięciu lewą rękę zgiętą w lewą stronę, – wyglądamy przez okienko: ułożone wcześniej ręce unosimy do góry nad głowę i wyglądamy przez nie raz w prawą, raz w lewą stronę. Powtarzamy tę czynność. – lot: ręce wyprostowane wyciągamy na boki i lecimy.

7. Zabawa dydaktyczna	7. „Puzzle z flagą”. N. tłumaczy dzieciom, że wylądowaliśmy w Paryżu, stolicy Francji. Następnie dzieli dzieci na cztery zespoły i mówi, że zanim opuścimy lotnisko i udamy się zwiedzać miasto, musimy wykonać zadanie. Każda grupa dostaje pocięty obrazek przedstawiający flagę Francji - zadanie polega na ułożeniu obrazka.
8. Opowiadanie	8. „Przystanek Francja” – N. wiesza na tablicy flagę oraz kontur mapy Francji. Pokazuje, gdzie ona na mapie Europy się znajduje. Zadaje pytania dotyczące kolorów flagi. Zadaje pytania powtarzające z poprzednich zajęć, np. pokaż na mapie Polskę, gdzie znajduje się na tablicy flaga Niemiec, co jest stolicą Polski itp. Następnie N. wyjaśnia, że zaprasza dzieci na wycieczkę po Paryżu w celu zwiedzenia ciekawych zabytków i atrakcji turystycznych.
9. Zabawa konstrukcyjna	9. „Wieża Eiffla” – N. przedstawia charakterystyczny zabytek na podstawie ilustracji. Opowiada o nim. Następnie, w poprzednio podzielonych już zespołach, rozdaje kubeczki plastikowe i wyjaśnia, że dzieci zamieniają się teraz w konstruktorów i sami zbudują wieżę.
10. Zabawa muzyczno-ruchowa	10. „Łuk Triumfalny” – N. przedstawia charakterystyczny zabytek na podstawie ilustracji. Opowiada o nim. Wyjaśnia, że dzieci swoimi ciałami stworzą teraz taki łuk. Dzieci ustawiają się parami przodem do siebie, para za parą, tworząc szpaler z rękoma w górze. Ich zadaniem będzie przejście każdej pary pod łukiem w rytm piosenki „Bonjour, bonjour”. Na koniec N. wyjaśnia znaczenie wyrazów: <i>bonjour, merci</i> .
11. Poczęstunek	11. „Ratatuj” – N. przedstawia charakterystyczne francuskie potrawy i zaprasza dzieci na poczęstunek do restauracji z bajki „Ratatuj”, gdzie szczur Remy przygotował dla nich poczęstunek – tacę z różnego rodzaju serami oraz bagietki i rogate. Podczas poczęstunku N. wyjaśnia, z czego słynie francuska kuchnia. Na koniec N. wyjaśnia znaczenie wyrazu: <i>bon appetit</i> .
12. Zabawa integracyjna przy muzyce	12. „Pizzicato” – N. zaprasza dzieci na próbę do francuskiej opery. Przedstawia wizerunek francuskiego kompozytora Leo Delibesa, który zaprasza dzieci do zabawy muzycznej w rytm swojego utworu „Pizzicato” z użyciem gumy sensorycznej. N. improwizuje ruchem w rytm muzyki, a dzieci naśladują.
13. Zabawa plastyczno-techniczna	13. „Francuski pokaz mody” – N. przedstawia na ilustracjach paryski pokaz mody i wyjaśnia, że Paryż jest światową stolicą mody. Zaprasza dzieci do wspólnego stworzenia projektów na najbliższy pokaz mody z butelek plastikowych oraz skrawków materiałów, wstążek, włóczek.
14. Ewaluacja	14. Ewaluacja zajęć. N. zachęca dzieci do podzielenia się wrażeniami z zajęć. Dzieci, którym podobały się zajęcia, nakleją zielone kółeczko w swoim paszporcie. Dzieciom, którym zajęcia się nie podobały – czerwone.

Dokumenty	Scenariusz zajęć – częściowo inspirowany materiałami ze strony: http://boberkowy-world.blogspot.com/2016/05/podroz-po-krajach-unii-europejskiej-cz.html Zdjęcia wykorzystane podczas zajęć. Źródło: Internet. Do zaprojektowania paszportów wykorzystano narzędzie do projektowania graficznego Canva.
-----------	--

dr Agnieszka Leszcz-Krysiak
Monika Sienkiewicz

Justyna Milejska-Cień

nauczyciel języka polskiego

Szkoła Podstawowa im. Powstańców Styczniowych w Kruszyńcu

nauczyciel-doradca metodyczny

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie

PRACA Z TEKSTEM LITERACKIM NA LEKCJACH JĘZYKA POLSKIEGO

Praca z tekstem literackim na lekcjach języka polskiego stwarza wiele możliwości przed nauczycielem polonistą. Szeroki zakres metod nauczania i działań innowacyjnych sprawia, że omawianie trudnych dla uczniów tekstów literackich może okazać się niezwykle interesującym i kreatywnym wyzwaniem.

We współczesnej literaturze przedmiotu dotyczącej sposobów nauczania literatury istnieje wiele propozycji, które poddawane są co jakiś czas ocenom i dyskusjom. Wiele z metod stosowanych było już wcześniej w dydaktyce i funkcjonowały one pod innymi nazwami. Podane propozycje metod mogą być stosowane na każdym etapie kształcenia na lekcjach języka polskiego i wychodzą naprzeciw zmieniającej się rzeczywistości. Nie ma wśród nich metod podających, przeważają metody aktywizujące oraz metody praktyczne i wykorzystujące różne teksty kultury. Większość z przedstawionych metod stosowana jest jako zadania grupowe (w parach lub zespołach co najwyżej pięcioosobowych). Zaproponowane formy pracy pozwalają na wykorzystanie metod aktywizujących, metod eksponujących (pokazu obrazu, filmu, sztuki teatralnej, prezentacji audialnej, prezentacji multimedialnej) oraz metod praktycznych (z zastosowaniem komputera, zadań redakcyjnych, projektu, portfolio).

PROPOZYCJE FORM PRACY Z TEKSTEM LITERACKIM (WYKORZYSTANIE WSPÓŁCZESNYCH TEKSTÓW KULTURY, KORELACJA Z INNYMI NAUKAMI, WYKORZYSTANIE ZASOBÓW INTERNETOWYCH)

Tekst przed tekstem

Wprowadzenie zagadnień związanych z lekturą (całym tekstem bądź jego fragmentami) poprzez np.:

- teksty współczesnych piosenek,
- teledyski, filmy, również amatorskie,
- obrazy, nie tylko dzieł sztuki „wysokiej”, ale także zdjęcia i memy znalezione w Internecie.

Jednym ze sposobów otwarcia uczniów na poezję jest sięgnięcie do tekstów piosenek, które należą do ich kręgu zainteresowań.

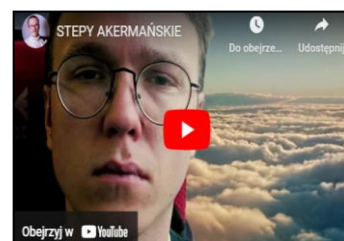
Mogą to być teksty hip-hopowe, ballady folkowe, np. White House Records & Trzeci Wymiar – Reduta Ordona (A. Mickiewicz).

https://www.youtube.com/results?search_query=reduta+ordona+white+house

Ważne jest, aby uświadomić uczniom, że teksty literackie, które powstawały przed laty są wciąż aktualne. Mogą się o tym przekonać, słuchając „Stepów akermanskich” A. Mickiewicza w wykonaniu Krzysztofa Gonciarza.

Krzysztof Jan Gonciarz (ur. 19 czerwca 1985 r. w Krakowie) – polski twórca internetowy. Autor kanałów wideoblogowych *Zapytaj Beczkę* oraz *Krzysztof Gonciarz* w serwisie YouTube, współtwórca (wraz z Katarzyną Męcińską) kanału *TheUwagaPies*. Były dziennikarz portalu Gry-Online.

https://www.youtube.com/results?search_query=stepy+akermanskie+gonciarz

Interpretację wiersza można zacząć od pytania: W jaki sposób filmik Krzysztofa Gonciarza nawiązuje do sonetu A. Mickiewicza, czym jest nostalgia, czy współczesny człowiek może się czuć jak bohater utworu?

O tym, że poezja jest wiecznie żywa, możemy przekonać uczniów, proponując wysłuchanie współczesnej ballady lirycznej „Śmierć Pułkownika” w wykonaniu Michała Gasza.

Śmierć Pułkownika – Janusz Wierzgacz (wok. Michał Gąsza)

<https://www.youtube.com/watch?v=05aor0qs9-M>

Aktualność motywów literackich obecnych w wielu lekturach obowiązkowych wzbudza zainteresowanie nie tylko wokalistów, lecz także twórców filmowych.

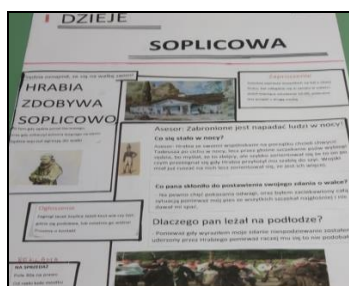
Doskonałym przykładem może być krótkometrażowy film „Świtezianka” inspirowany balladą A. Mickiewicza.

- „Świtezianka” (2018).
Krótkometrażowy film, będący adaptacją dzieła A. Mickiewicza o tym samym tytule. Obraz utrzymuje się w konwencji prawdziwego thrillera romantycznego, w którym świat współczesny przeplata się z rzeczywistością XIX-wiecznych pieśni ludowych.
- Opis filmu.
Michał, 16-letni pasjonat fotografii, wybiera się wraz z rodziną na wakacyjny wypoczynek. Kiedy dojeżdżają do domu letniskowego, chłopak wybiera się do lasu, gdzie z zainteresowaniem obserwuje otaczającą go przyrodę. Szczególną uwagę Michała zwraca sarna, która początkowo zdaje się nieskrępowana bliską obecnością człowieka. Kiedy chłopak zaczyna coraz śmielej za nią podążać, zwierzę ucieka w gęstwiny. To wydarzenie jeszcze bardziej intryguje Michała. Młody fotograf wchodzi w gęste pnącza i rozchylając kolejne gałęzie, kontynuuje poszukiwania sarny. Zająty założonym celem, nie zauważa, że znajduje się w mrocznym tunelu, który prowadzi go do tajemniczej, znacznie gęstszej i wyższej części lasu. Po chwili Michał znajdzie się w ciemnym, wilgotnym i starym borze, okalającym urokliwe jezioro.
Odwoływanie się do dzieł filmowych na lekcjach języka polskiego pozwala nie tylko na zgłębienie problematyki utworu, umożliwia również wprowadzenie elementów edukacji filmowej.
- Biografia komiksowa. Przygotowanie historii obrazkowej bohaterów lektury.

- „Polski bez cenzury”. Tworzenie filmików edukacyjnych, plakatów, memów, blogów itp. na temat tekstów literackich.

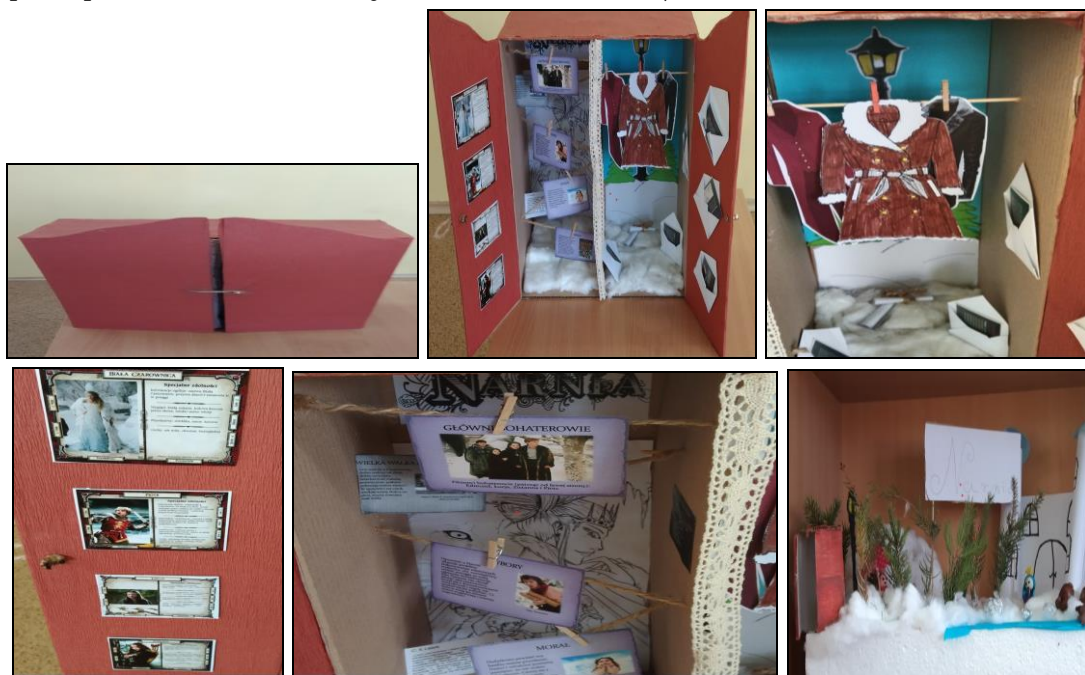
- Blog „Pan Tadeusz”

- Mapy. Tworzenie za pomocą dowolnych technik plastycznych uproszczonych schematów, tekstów, losów bohaterów, wybranych wątków itp.

Mapa zbrodni Balladyny

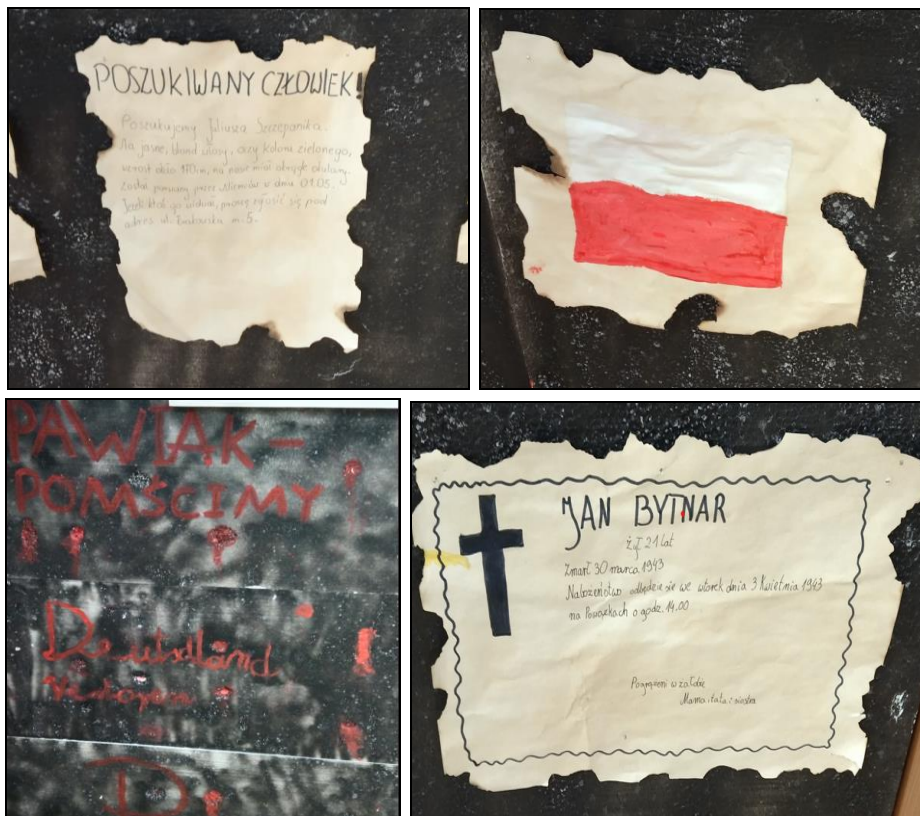
- Tropem motywów. Tworzenie obiektów plastycznych ukazujących dany motyw z lektury (np. map, obrazów, filmów, zdjęć, budowli z klocków).

Zaczarowana szafa – „Opowieści z Narnii. Lew, Czarownica i stara szafa”

Plac Broni – „Chłopcy z Placu Broni”

Mur wojenny z czasów II wojny światowej – „Kamienie na szaniec”

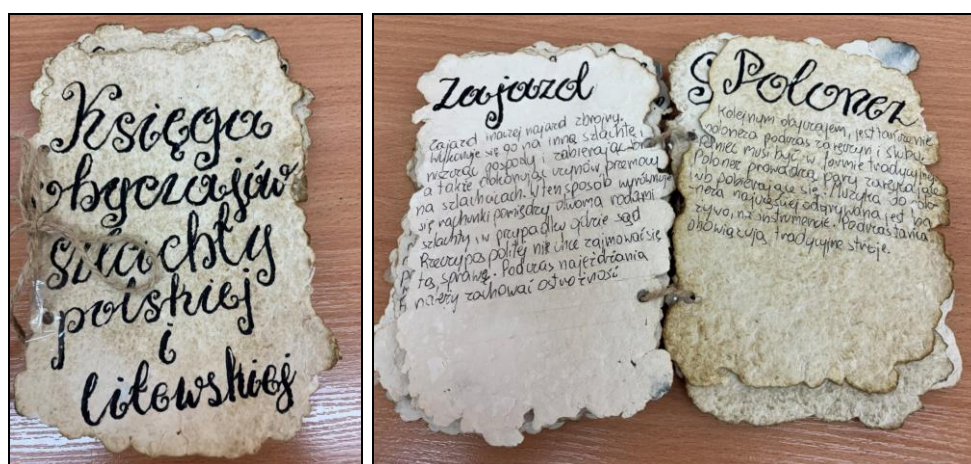
Makieta do noweli H. Sienkiewicza „Latarnik”

Senne lusterka – „Akademia pana Kleksa”

Profile facebookowe bohaterów literackich

Księga obyczajów szlacheckich z „Pana Tadeusza” wykonana na papierze czerpanym

Zaprezentowane powyżej prace uczniowskie pokazują, że praca z tekstem literackim może być niezwykle fascynująca, a stosowane metody i techniki pracy rozwijają kreatywność uczniów.

Justyna Milejska-Cień

Bibliografia:

- Bono E., *Naucz się myśleć kreatywnie*, przeł. M. Madaliński, Prima, Warszawa 1998.
 Bortnowski S., *Przewodnik po sztuce uczenia literatury*, Stentor, Warszawa 2005.
 Okoń W., *Problem wielostronności w nauczaniu literatury*, „Polonistyka” 1980, nr 6, s. 429.
 Olszowska G., *Strategie i techniki pracy z tekstem*, [w:] *Metodyka literatury*, t. 1, Plejada s.c., Warszawa 2001.

Netografia:

- Grodecka A., *Metody kształcenia. Wstęp do efektywności nauczania*,
http://grodecka.home.amu.edu.pl/wp-content/uploads/metody_ksztalcenia, [dostęp 10.05.2024].
https://www.youtube.com/results?search_query=reduta+ordona+white+house, [dostęp 10.05.2024].
https://www.youtube.com/results?search_query=stepy+akerma%C5%84skie+gonciarz, [dostęp 10.05.2024].
<https://www.youtube.com/watch?v=05aor0qs9-M>, [dostęp 10.05.2024].

Aleksandra Raźniak

nauczyciel języka angielskiego

Szkoła Podstawowa nr 1 im. Zdobywców Przystworzy w Częstochowie

nauczyciel-doradca metodyczny

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie

KLOCKI Z ELEMENTAMI KODOWANIA – O ROZWIJANIU KOMPETENCJI MIĘKKICH W PRAKTYCE

W procesie nauczania – uczenia się klocki wykorzystywane są na etapie wychowania przedszkolnego. Klocki bawią, ale też uczą – rozwijają wyobraźnię, myślenie twórcze oraz odtwórcze, uczą skupienia i wytrwałości, a także kształtują kompetencje społeczne, takie jak komunikacja czy współpraca (Raźniak, 2020). Rozwój wymienionych umiejętności nie jest świadomy, dzieci uczą się mimowolnie, uczą się przy okazji, bawiąc się klockami. Oprócz nieświadomej nauki podczas zabawy, klocki mogą być wykorzystywane podczas świadomej nauki, mogą uczyć, ale i bawić. Ukierunkowane na konkretny cel zabawy lub aktywności z klockami na I etapie edukacyjnym kształcą różne umiejętności, jednocześnie bawiąc – sprawiając dziecku radość i zadowolenie. Poprzez klocki możemy rozwijać różne kompetencje w ramach edukacji polonistycznej, językowej, matematycznej, przyrodniczej, artystycznej czy społecznej. Co więcej, klocki mogą wspierać integrację międzyprzedmiotową, łącząc aktywności z różnych obszarów w ramach tego samego tematu.

Edukacja na I etapie edukacyjnym to edukacja zintegrowana, która nie tylko uczy konkretnych treści, ale także rozwija kompetencje niezbędne do życia w grupie, do uczenia się, do kooperacji oraz do radzenia sobie z emocjami, zarówno tymi negatywnymi, jak i pozytywnymi. Kształcenie kompetencji miękkich jest istotnym komponentem nie tylko w edukacji wczesnoszkolnej. Bez wątpienia to ważny i niezbędny komponent na każdym etapie edukacyjnym, co potwierdza zapis we wstępie do podstawy programowej kształcenia ogólnego dotyczący rozwijania najważniejszych umiejętności.

Kompetencje miękkie nazywane są również kompetencjami 4 K, zgodnie z koncepcją Lambri (2021). Kompetencje 4 K, czyli: kreatywność, komunikacja, kooperacja i krytyczne myślenie to kompetencje XXI wieku, niezbędne w kształceniu i przygotowywaniu młodych ludzi do życia i pracy w dobie ciągłych zmian cywilizacyjnych. Na liście kluczowych kompetencji pracownika roku 2020 oraz 2025 wymieniane są takie umiejętności jak: myślenie krytyczne i analityczne, kreatywność i oryginalność, kompleksowe rozwiązywanie problemów, otwartość i elastyczność oraz zarządzanie ludźmi, współpraca czy wpływ społeczny (Światowe Forum Ekonomiczne 2015, 2020). Kompetencje miękkie nie biorą się znikąd, proces uczenia się przez całe życie (*life-long learning*) rozpoczyna się bardzo wcześniej, już na etapie wychowania przedszkolnego i stanowi nierozłączny komponent edukacji XXI wieku, o czym mowa w zaleceniach Rady Europy dotyczących kompetencji kluczowych.

Kształcenie kompetencji miękkich bez wątpienia powinno towarzyszyć rozwijaniu kompetencji twardych, czyli konkretnych zagadnień z różnych obszarów, wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin. Zakres i stopień kształcenia kompetencji miękkich może być różny w zależności od rodzaju edukacji na I etapie edukacji wczesnoszkolnej czy przedmiotu w przypadku II lub III etapu edukacyjnego oraz specyfiki zajęć lekcyjnych.

Poniższy scenariusz jest przykładem połączenia treści podstawy programowej dotyczących obszaru tematycznego: moje miejsce zamieszkania (mój dom) z rozwijaniem myślenia twórczego i krytycznego, wyobraźni i kreatywności, a także komunikacji i współpracy podczas zajęć utrwalających poznany zakres materiału na I etapie edukacyjnym. Podczas zajęć w klasie II nie obyło się bez konfliktów, były też emocje ze zdecydowaną przewagą tych pozytywnych, czyli radość, zadowolenie czy ekscytacja, ale był też płacz i obraza. Praca w zespole to świetny sposób na rozwijanie kompetencji społecznych, szczególnie kiedy towarzyszy

zadaniom ciekawym i absorbującym uwagę dzieci czy aktywnościom rozwijającym motywację do działania i tworzenia. Oprócz klocków podczas zajęć wykorzystane zostały również elementy kodowania, które wspierają proces nauczania – uczenia się, rozwijają myślenie abstrakcyjne i krytyczne oraz pamięć. Kodowanie bez wątpienia angażuje i aktywizuje uczniów, a ponadto rozwija kompetencje miękkie, takie jak komunikacja, współpraca czy kreatywność.

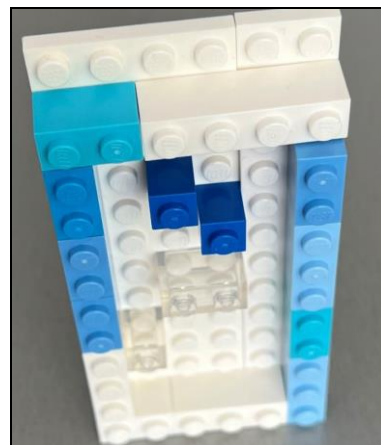
Przedmiot	Edukacja językowa – język angielski
Klasa	II – I etap edukacyjny
Czas	45–50 min
Temat	Powtarzamy nazwy sprzętów domowych i pomieszczeń
Cel ogólny	Utrwalenie poznanych nazw sprzętów domowych i pomieszczeń.
Cele operacyjne	Uczeń: – odpowiada na pytania nauczyciela dotyczące sprzętów domowych, – buduje zgodnie z poleceniem, – umieszcza budowle na macie zgodnie z instrukcją, – wspólnie buduje mury pomieszczeń w oparciu o plan domu, – porównuje lokalizację pomieszczeń z planem domu, – opisuje pomieszczenia, wykorzystując poznane sprzęty domowe oraz strukturę „there is/are”.
Pomoce dydaktyczne	– karty z ilustracjami pomieszczeń i sprzętów domowych, – mata, – karty pracy – karteczki z nazwą sprzętu i numerem pola, – plan domu na macie, – zestawy dowolnych klocków dla każdej grupy.
Słownictwo	<i>shower, mirror, toilet, bed, chair, bath, cupboard, wardrobe, desk, table, armchair, fridge, cooker, lamp, washbasin, living room, kitchen, bathroom, bedroom, hall, dining room, garden</i>
Procedura	1. Powitanie z wykorzystaniem rytualnej rymowanki.
5 min	2. Wprowadzenie do zajęć: a) Pokaż ilustrację dowolnego sprzętu wyposażenia domowego i zapytaj: <i>What's this?</i> Podobnie kontynuuj z pozostałymi ilustracjami. b) Poproś o wylosowanie karteczek (nazwy poznanych sprzętów domowych z numerami pól) i ustawienie się przy narożniku maty zgodnie z wylosowanym polem – w przypadku licznej klasy nazwy mogą się powtarzać.
8–10 min Kreatywność	3. Powiedz: <i>Let's build the house things.</i> 4. Poproś o umieszczenie zbudowanych sprzętów na macie zgodnie z oznaczeniem – numerem pola.
10–15 min Kooperacja	5. Rozdaj uczniom plan domu (zał. 10) i poproś o wspólne zbudowanie ścian rozgraniczających różne pomieszczenia na macie.
5–7 min Krytyczne myślenie	6. Wspólnie sprawdźcie poprawność zbudowanych ścian na macie z planem domu, jeśli są nieprawidłowości, poproś o korektę.
5–7 min Komunikacja	7. Poproś o podanie nazw pomieszczeń w oparciu o znajdujące się w nich sprzęty, a następnie powiedz: <i>In the bathroom, there is/are ...</i> wskazuj konkretne sprzęty, a uczniowie niech wspólnie podają nazwy ... <i>a mirror, a shower, 2 chairs</i> itd. Opcjonalnie – chętny uczeń opisuje pomieszczenie, np. <i>There is ... and there are ...</i> , a pozostali odgadują nazwę.
5 min	8. Podsumowanie zajęć – zapytaj, co było najłatwiejsze w tym zadaniu projektowym, a co najtrudniejsze i dlaczego. 9. Podaj pełną listę słów oraz poznaną strukturę do powtórzenia przed sprawdzianem. 10. Pożegnanie z wykorzystaniem rytualnej rymowanki.

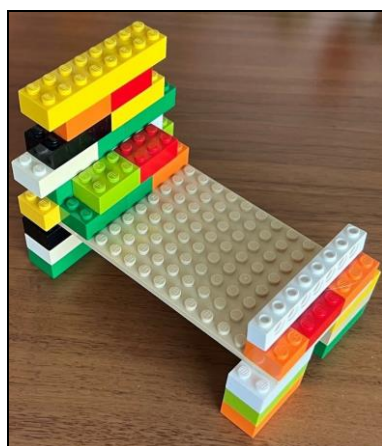
*Sprzęty domowe
– shower
(źródła własne)*

*Sprzęty domowe
– toilet
(źródła własne)*

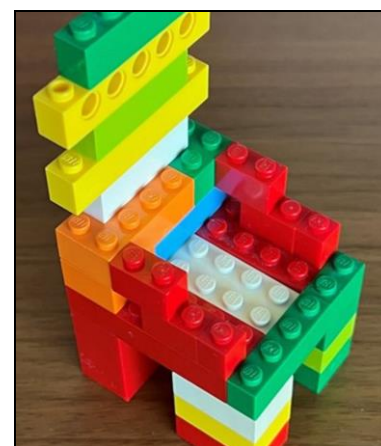
*Sprzęty domowe
– mirror
(źródła własne)*

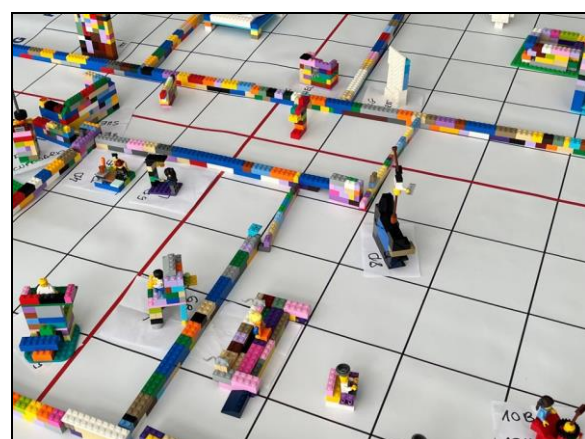
*Sprzęty domowe
– bed
(źródła własne)*

*Sprzęty domowe
– wardrbe
(źródła własne)*

*Sprzęty domowe
– chair
(źródła własne)*

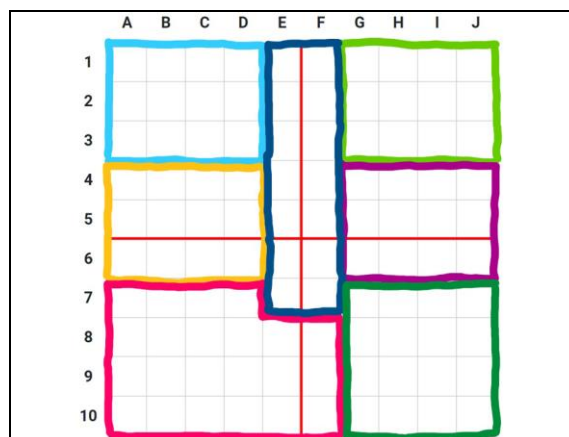
*Sprzęty domowe
na macie
(źródła własne)*

*Budowa ścian pomieszczeń
zgodnie z planem domu
(źródła własne)*

*Budowa ścian pomieszczeń
zgodnie z planem domu
(źródła własne)*

*Plan domu
na wzorze maty
<https://mata.uczymydzieciprogramowac.pl/>*

Aleksandra Raźniak

Bibliografia:

Lamri J., *Kompetencje XXI wieku. Kreatywność, Komunikacja, Krytyczne myślenie, Kooperacja*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2021.

Raźniak A., *Kreatywne wykorzystanie klocków na lekcjach języka angielskiego*, „Języki Obce w Szkole” 4/2020.

Netografia:

<https://mata.uczymydzieciprogramowac.pl/>, [dostęp 18.08.2024].

Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 28 czerwca 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej,
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20240000996/O/D20240996.pdf>, [dostęp 18.08.2024].

Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie,
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/txt/?uri=uriserv:oj.c_.2018.189.01.0001.01.pol, [dostęp 18.08.2024].

Urszula Zaleska

nauczyciel języka polskiego

I Liceum Ogólnokształcące im. J. Słowackiego w Częstochowie

nauczyciel-doradca metodyczny

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie

INNOWACJA PROGRAMOWA „SERCE KULTURY” – PROGRAM NAUCZANIA DLA KLASY O PROFILU DZIENNIKARSKIM

Współczesna szkoła potrzebuje nowych narzędzi edukacyjnych oraz form i metod pracy wykraczających poza utarty sposób myślenia. Na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku pojawiła się nowa teoria uczenia się – konstruktywizm, w myśl którego: „wiedza o świecie nie jest obiektywnym obrazem stanu rzeczy, lecz wynikiem mentalnego procesu konstrukcji wiedzy, co oznacza, że uczący się musi być jednostką aktywną, tak aby mógł wiedzę skonstruować we własnym umyśle...”¹. Wielu kompetencji nie da się rozwijać przez czytanie lub słuchanie teoretycznych wywodów. Naukowe badania pokazały, że każda czynność zmysłowa uaktywnia jednocześnie różne funkcje oraz różne obszary ludzkiego mózgu. „Możemy myśleć o naszym świecie i o naszych doświadczeniach poprzez wzrok, dotyk, dźwięk, ruch oraz na wiele innych sposobów. To dlatego nasz świat jest pełen muzyki, tańca, architektury, wzorów, praktycznej technologii, związków i wartości”². Według Kena Robinsona, istnieje nadal sprzeczność pomiędzy rodzajem inteligencji, jaką tradycyjnie honorujemy w szkołach, a rodzajem kreatywności, jakiej dziś potrzebuje uczeń. Badacz stwierdził, że „kreatywność nie jest odrębną częścią mózgu, która zapala się tylko u określonych ludzi albo przy wykonywaniu określonych czynności.

Kreatywność jest możliwa (...), w każdej czynności, która angażuje ludzką inteligencję”³.

Mając powyższe na uwadze, proponowany program działań dydaktycznych i organizacyjnych pod kierunkiem nauczyciela języka polskiego ma uaktywnić rozwój naturalnej kreatywności, potencjału intelektualnego ucznia oraz umożliwić rozwijania zainteresowań i pasji w oparciu o istniejącą przestrzeń edukacyjną szkoły.

1. CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU, ZAŁOŻENIA KSZTAŁCENIA

Główny cel, jaki przyświecał mi przy pisaniu programu, to położenie nacisku na połączenie ze sobą różnych elementów składających się na całość programu języka polskiego w szkole ponadpodstawowej, poszerzonego o wybrane elementy wiedzy o filmie, teatrze oraz dziennikarskie formy pracy. W zakresie teatrologii program przewiduje chronologiczno-tematyczny układ treści nauczania; w poszczególnych epokach literackich pojawiają się najbardziej istotne zagadnienia, dotyczące historii i teorii dramatu, historii teatru oraz omawiane są reprezentatywne dzieła dramatyczne. Szczególnie zależało mi na tym, by harmonijnie połączyć nauczanie literatury i wiedzy o teatrze. Treści programu dotyczące wiedzy o filmie oraz podstaw dziennikarstwa prasowego zostały ułożone problemowo, ponieważ wyszłam z założenia, że realizowane zagadnienia należy ukazywać na różnych przykładach. Podstawą takiej konstrukcji programu jest przekonanie, że uczeń wie naprawdę tyle, ile rozumie. Rozumienie natomiast prowokuje do poszukiwania, wyzwala pasję poznawczą.

Program został podzielony na trzy bloki tematyczne, uzupełniające program kształcenia z języka polskiego w zakresie rozszerzonym. Każdy blok zawiera 50 godzin: wiedzy o teatrze, filmoznawstwa i podstaw dziennikarstwa realizowanych sukcesywnie na przestrzeni nauki w kolejnych czterech latach nauki w liceum ogólnokształcącym.

Program nie ogranicza się jedynie do prezentacji tekstów literackich czy publicystycznych oraz przekazania encyklopedycznych informacji. Chodziło mi o to, by pokazać uczniom możliwie pełny kontekst kulturowy i wykształcić konkretne umiejętności, dlatego znaczną część zajęć stanowią warsztaty dziennikarskie, filmowe, lekcje biblioteczne, jak również uczestniczenie w pokazach filmowych i spektaklach teatralnych.

Założeniem programu jest przygotowanie absolwenta klasy o profilu dziennikarskim do świadomego i kompetentnego odbioru dzieła filmowego i teatralnego, umiejętności analizy i interpretacji różnych tekstów kultury, rozpoznawania gatunków, stylów i środków artystycznych oraz opanowania podstaw dziennikarstwa prasowego.

2. CELE EDUKACYJNE: KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Zasadniczym celem nauczania języka polskiego podczas czteroletniej edukacji w szkole ponadpodstawowej jest wpływanie na rozwój młodego człowieka, jego dojrzewanie intelektualne i emocjonalne. Nie bez znaczenia jest także kształtowanie moralności ucznia. Ów rozwój następuje m.in. w trakcie kontaktu z różnymi tekstami kultury – dzięki nim właśnie licealista odnajduje samego siebie. Cele edukacyjne należy interpretować nie tylko w związku z rezultatami kształcenia, lecz także dostrzegać w ich realizacji możliwości znacznego poszerzenia zdolności komunikacyjnych, tak niezbędnych w życiu społecznym.

Niniejszy program pozwala na wszechstronną, wielopoziomową interpretację tekstu kultury, a także umożliwia kształcenie niezbędnych dla ucznia umiejętności samokształcenia, docierania do źródeł wiedzy, jej gromadzenia, porządkowania i syntetyzowania.

Bezpośredni kontakt z tekstami kultury powinien wpłynąć na kształcenie postaw etycznych i wymagań estetycznych ucznia, a także pomóc mu w podejmowaniu ważnych decyzji, tworzeniu własnych tekstów kultury, co w rezultacie powinno wydatnie zwiększyć jego wpływ na własny rozwój i uczynić ucznia za ten rozwój w pełni odpowiedzialnym.

Przy ustalaniu celów nauczania ważne są metody, które pomagają w ich osiągnięciu i dlatego położono nacisk na metody aktywizujące: metodę projektu, odwróconej lekcji, debaty oksfordzkiej, zajęcia warsztatowe i ćwiczenia redakcyjne.

Cele wychowania:

- 1) Budowanie poczucia tożsamości własnej, narodowej, grupowej, a także poszanowanie tradycji rodzinnej, regionalnej, polskiej.
- 2) Możliwie pełny rozwój w zakresie emocjonalnym, intelektualnym, społecznym i estetycznym poprzez kontakt z różnymi formami artystycznego wyrazu (utwór literacki, obraz, film, spektakl teatralny).
- 3) Kształtowanie właściwych postaw moralnych, odpowiednich reakcji na zło we wszelkiej postaci, tworzenie takiego systemu wartości, którego podstawą jest szacunek dla każdego człowieka.
- 4) Preferowanie wartości duchowych i kulturowych nad materialnymi.
- 5) Kształcenie postawy otwartej na drugiego człowieka, zachęcanie do pomocy innym, podkreślanie istoty wartości, takich jak dobro, prawda, sprawiedliwość, piękno, tolerancja.
- 6) Przysposobienie do możliwie pełnego, wszechstronnego udziału w życiu kulturalnym i społecznym kraju.
- 7) Współtworzenie wizerunku szkoły w środowisku lokalnym, uczestniczenie w życiu szkolnym, współtworzenie atmosfery w placówce.

Cele kształcenia:

- 1) Zmierzanie do kształcenia postawy refleksyjnej, która umożliwia bardziej wnikliwe poznanie samego siebie.
- 2) Zapoznanie z uniwersalnymi wartościami kultury polskiej i europejskiej.
- 3) Kształcenie umiejętności odczytywania wieloznacznego charakteru kultury poprzez percepcję tekstów istotnych dla pogłębienia poczucia wspólnoty narodowej, europejskiej i światowej (m.in. analiza *Hamleta* W. Szekspira, *Skapca* Moliera, *Fausta* J. Goethego, *Dziadów* A. Mickiewicza, *Wesela* S. Wyspiańskiego oraz dzieł sztuki filmowej).
- 4) Kształcenie umiejętności rozpoznawania konwencji, stylu tekstu kultury oraz umiejętności nazywania oraz interpretowania postaw światopoglądowych twórców różnych epok.

- 5) Świadome posługiwanie się przez uczniów znajomością wybranych zagadnień z teorii filmu, teatru i dziennikarstwa.
- 6) Skłanianie do odnajdywania różnych wartości w poznawanych tekstach kultury i porównywania ich z własnym systemem aksjologicznym.
- 7) Dostrzeganie związków między konkretnymi dziełami sztuki.
- 8) Świadome i możliwie najpełniejsze uczestniczenie ucznia we współczesnym życiu kulturalnym w różnych jego przejawach (np. wyjścia do kina, teatru, redakcji lokalnych gazet, spotkania z aktorami itp.).
- 9) Rozwijanie umiejętności komunikacyjnych w różnych sytuacjach (w tym zapoznanie z funkcją komunikacji niewerbalnej i jej aspektem pragmatycznym), a przede wszystkim ćwiczenie sztuki pisanie form publicystycznych: felietonu, reportażu, artykułu prasowego, wywiadu, recenzji i poprawnego posługiwania się językiem polskim.
- 10) Kształcenie umiejętności tworzenia i wygłaszania tekstów retorycznych (np. komentarza, polemiki).
- 11) Nauczanie kultury dyskusyjnej.
- 12) Szanowanie poglądów innych, właściwego selekcjonowania cudzych wypowiedzi, zdolności do wychwycenia manipulacji językowej.
- 13) Kształcenie umiejętności samodzielnego uczenia się: sporządzania notatek, notatki syntetyzującej, czytania ze zrozumieniem, sprawnego wyszukiwania potrzebnych informacji w dostępnych źródłach.
- 14) Kształcenie umiejętności porządkowania wiedzy według różnych kryteriów (np. chronologicznego, problemowego).
- 15) Ćwiczenie analizy i interpretacji tekstów kultury, w tym analizy porównawczej z wykorzystaniem różnych kontekstów.

Wszystkie umiejętności i wiadomości będą kształcone i weryfikowane podczas przygotowywania projektów edukacyjnych oraz artykułów do kolejnych wydań gazetki szkolnej i na stronie internetowej szkoły.

3. PROCEDURY REALIZACJI CELÓW

Nie istnieje taka metoda nauczania, która zapewniałaby sukces w każdej sytuacji i z każdym uczniem, ale na pewno najbardziej skuteczne jest stosowanie zróżnicowanych metod, a zwłaszcza metod aktywizujących.

Koncepcja programu pozwala na zastosowanie różnych form pracy z uczniem, tak jak różne mogą być sposoby uczestnictwa w kulturze. Pozwala także na harmonijne łączenie odbioru tekstów kultury z poznawaniem mechanizmów naszego języka jako narzędzia komunikacji. Tak zwaną sytuację dydaktyczną kreuje kontakt z różnymi tekstami kultury (tekst literacki, obraz, film, spektakl teatralny). Reakcją ucznia powinno być przeżycie emocjonalne i estetyczne, a w dalszej kolejności, zaprezentowanie swoich wniosków interpretacyjnych. Chodzi tu jednak przede wszystkim o to, by uniknąć jedynie pamięciowego opanowywania przez uczniów wiedzy encyklopedycznej, by nauka była funkcjonalna, zapewniała wszechstronny i pogłębiony odbiór dzieła i dążyła do pragmatycznego ujęcia proponowanych treści nauczania. Oczywiście, nie oznacza to zepchnięcia na dalszy plan wiedzy o charakterze teoretycznym – bez niej bowiem, interpretacja tekstów kultury byłaby przecież niemożliwa.

Aby harmonijnie połączyć te dwa aspekty nauczania i osiągnąć oczekiwane efekty należy:

- tak podejść do analizy tekstów kultury, by uczniowie się nimi autentycznie zainteresowali, a nie szukali jedynie opracowań, by ominąć bezpośredni kontakt z dziełem artystycznym, a zatem poszukiwać w wybranych dziełach także takich wartości, które są uczniom bliskie, postaw, z którymi mogą się utożsamić, problemów, które ich bezpośrednio dotyczą;
- tak pokierować pracą uczniów na lekcjach, by przeżywali oni emocjonalnie, a nie tylko intelektualnie, odbiór dzieła, a więc preferować wszelkie metody aktywizujące;
- stosować metody audiowizualne (z użyciem komputera, Internetu, rzutników);
- organizować wycieczki do muzeów, teatrów, na wystawy;
- korzystać z warsztatów filmowych organizowanych przez OKF w ramach ogólnopolskiego programu *Nowe horyzonty edukacji filmowej*;

- proponować młodzieży uczestnictwo w kołach zainteresowań, np. teatralnym, dziennikarskim;
- przygotowywać artykuły do kolejnych wydań gazetki szkolnej i na stronę internetową szkoły, a także w miarę możliwości do lokalnej prasy;
- namawiać do udziału w konkursach i olimpiadach związanych z szeroko pojętą publicystyką;
- zwrócić uwagę uczniów na rozliczne konteksty tekstów kultury, zwłaszcza konteksty literackie, filozoficzne, historyczne czy malarskie;
- wykorzystać korelację między pokrewnymi przedmiotami, zwłaszcza językiem polskim, historią czy wiedzą o społeczeństwie.

Aktywizowaniu uczniów o różnych możliwościach intelektualnych służyć będzie najlepiej wprowadzenie różnych technik i metod aktywizujących, a także stosowanie pracy uczniów w małych grupach. Ten sposób pozwala nauczyć młodzież szeregu tzw. umiejętności kluczowych:

- dobrej współpracy w zespole;
- umiejętności dyskusowania w grupie, rozwiązywania ewentualnych konfliktów, właściwego prezentowania wyników pracy na tle zespołu;
- zbierania, selekcjonowania i przetwarzania informacji, analizowania i syntetyzowania wiedzy, czyli po prostu umiejętności efektywnego uczenia się.

Wyjątkowo przydatne podczas realizacji niniejszego programu mogą okazać się:

- debaty i dyskusje dydaktyczne (oksfordzka, obrady okrągłego stołu, dyskusja panelowa, metaplan);
- dramy, inscenizacje, wchodzenie w role bohaterów;
- mapy skojarzeń lub mapy pamięci;
- gry dydaktyczne;
- debaty „za i przeciw”;
- rutyny krytycznego myślenia, np. Most; Widzę – Myślę – Zastanawiam się; 5 × dlaczego; Różne punkty widzenia;
- odwrócona lekcja;
- metody ćwiczeniowe (zajęć praktycznych, podczas których uczniowie samodzielnie redagują teksty);
- instrukcji według poleceń;
- pracy z tekstem;
- analizy tekstu – wzoru.

Nieco trudniejszą i bardziej pracochłonną metodą, ale przynoszącą zwykle dobre rezultaty jest metoda projektów edukacyjnych (realizowanych indywidualnie lub zbiorowo). Taki projekt pozwala np. na:

- wydawanie szkolnego czasopisma;
- opracowanie audycji dla szkolnego radiowęzła;
- wystawienie sztuki teatralnej bądź stworzenie happeningu.

Formy pracy:

- indywidualna, podczas samodzielnego zbierania materiałów i przygotowywania artykułów np. w domu;
- praca w parach, małych grupach zadaniowych i zbiorowa podczas zajęć w szkole.

Uczniowie zobowiązani są do prowadzenia własnego portfolio (teczka, segregator) prezentującego indywidualny dorobek ucznia w ramach prac dziennikarskich.

Wymienione wyżej metody niezwykle korzystnie wpływają na rozwój intelektualny młodzieży, kształcą samodzielność i tym samym doskonale przygotowują do dorosłego życia. Jednak obok metod aktywizujących program przewiduje również zastosowanie sprawdzonych i efektywnych metod tradycyjnych (wykład, pogadanka heurystyczna).

Uczniowie powinni przecież umiejętnie notować słowa nauczyciela (notatki lekcyjne), formułować krótkie i dłuższe wypowiedzi, opracowywać referaty i koreferaty, umiejętnie odpo-

wiadać na pytania, streszczać (ćwiczyć zwłaszcza umiejętność streszczenia logicznego i notatki syntetyzującej) i omawiać teksty (analiza, interpretacja).

Należy również tak pokierować procesem dydaktycznym, aby uczniowie znaleźli czas na tzw. samoocenę, by zorientowali się w swoich mocnych i słabych stronach.

4. MATERIAŁ NAUCZANIA

Przykładowa propozycja podziału materiału programowego do klasy pierwszej o profilu dziennikarskim, z uwzględnieniem podziału na trzy bloki tematyczne, przedstawia się następująco:

Klasa I

Wiedza o teatrze – 13 godz.

Zagadnienia ogólne	Teksty kultury	Pojęcia	Cele szczegółowe
1. Widowisko – obrzęd – teatr. 2. Teatr jako sztuka autonomiczna. 3. Zabawa czy ideologia? – ludyczna i ideowa funkcja teatru.	E. Hoffman, <i>Człowiek w teatrze życia codziennego</i> (fragm.); M. Janion, S. Rosiek, <i>Maski</i> (fragm.); <i>Śmieszność</i> , reż. P. Leconte (1996); E. Stachura, <i>Życie to nie teatr</i> .	widowisko fasada (osobista) kulisy scena teatr dekoracje rola	Zwrócenie uwagi na ponadczasowość i uniwersalność zachowań scenicznych w kulturze. Dyskusja na temat – w jakich celach ludzie zakładają maski? Ćwiczenie umiejętności czytania ze zrozumieniem. Rozumienie metaforycznego znaczenia <i>maski i teatru życia</i> .
4. Początki historyczne teatru – magia, nurt kultowy i ludyczny. 5. Obraz tragizmu ludzkiego losu w dramacie greckim. 6. Charakterystyka komedii greckiej. 7. Na czym polega komunikacja niewerbalna?	A. Hausbrandt, <i>Rozmowy z ludźmi sceny: Gustaw Holoubek</i> (fragm.); B. Brecht, <i>Małe Organon dla teatru</i> (fragm.); J. Kopecky, <i>Najstarszy mim teatralny świata – Dialog pana ze służebnym</i> ; Arystoteles, <i>Poetyka</i> (fragm.); Sofokles, <i>Król Edyp</i> , <i>Antygona</i> ; Arystofanes, <i>Żaby</i> (fragm.)	ślipa dytyramb komos mimika, gest katharsis tragedia, komedia zasada <i>decorum</i> ananké fatum hamartia hybris pathos komunikacja niewerbalna	Ćwiczenie umiejętności czytania ze zrozumieniem. Poznanie korzeni sztuki teatralnej. Zwrócenie uwagi na funkcję teatru i uniwersalność tematyki dramatu greckiego. Wskazanie znaczenia elementów niewerbalnych w procesie komunikacji międzyludzkiej.
8, 9. Przestrzeń, kształt i barwa w teatrze – 2 godz.	S. Furmanik, <i>Słowo i obraz</i> (fragm.); H. Sz. Syrkusowie, <i>O teatrze symultanicznym</i> (fragm.); „Złota Setka” Teatru Telewizji – fragm. spektakli: <i>Noc listopadowa</i> , reż. A. Wajda (1978); <i>Kolacja na cztery ręce</i> , reż. K. Kutz (1990); <i>Pastorałka</i> , reż. L. Adamik (2006); <i>Tango</i> , reż. M. Englert (1999).	orquestra pole gry mansjon, pageant kulisy, kurtyna scenografia „idealizm dekoracyjny” scena „pudełkowa” scena otwarta en ronde teatr guerilla happening	Zapoznanie z genezą i ewolucją organizacji przestrzeni w teatrze, funkcją scenografii. Ćwiczenie umiejętności czytania ze zrozumieniem.

10. Teatr w średniowieczu.	Mikołaj z Wilkowiecka, <i>Historyja o chwalebnym Zmartwychwstaniu Pańskim</i> (fragm.); Z. Raszewski, <i>Krótką historia teatru polskiego</i> (fragm.); T. Różewicz, <i>Drewno</i> .	dramat liturgiczny misterium miraculum moralitet intermedium pasja pastorałka szopka jasełka	Zapoznanie z cechami charakterystycznymi dramatu średniowiecznego. Kształcenie umiejętności analizy literackiej wersji dzieła scenicznego.
11. Widownia – fundamentalny element teatru.	J. Limon, <i>Między niebem a sceną. Przestrzeń i czas w teatrze</i> (fragm.); A. Tairow, <i>Notatki reżysera i proklamacje artysty</i> (fragm.); J. Franck, <i>Nowy teatr amerykański</i> (fragm.); A. Hausbrandt, <i>Rozmowy z ludźmi teatru</i> (fragm.).	rampa czwarta ściana teatr uczestnictwa	Zwrócenie uwagi na rolę widza w tworzeniu dzieła scenicznego, relację widz – aktor.
12, 13. Konwencja teatralna a reakcja widowni – bawimy się w teatr – 2 godz.	Wybrane fragmenty dramatu średniowiecznego, realistycznego oraz rodzaj happeningu.	inscenizacja pantomima	Ćwiczenie formy dramy, pobudzanie kreatywności uczniów i kształcenie umiejętności pracy w zespole.

Podstawy dziennikarstwa prasowego – 7 godz.

Zagadnienia ogólne	Teksty kultury	Pojęcia	Cele szczegółowe
1. Być dziennikarzem.	<i>Abecadło dziennikarza</i> , red. A. Niporowicz (fragm.).	dziennikarz dziennikarstwo publicystyka etyka zawodowa	Określenie cech i predyspozycji psychologicznych koniecznych do wykonywania zawodu dziennikarza. Sformułowanie w trakcie dyskusji zasad etycznych obowiązujących dziennikarza.
2. Etyka dziennikarska.	Karta etyczna mediów z 1995 r. (fragm.); A. Karpowicz, <i>Prawo autorskie i prasowe dla dziennikarzy</i> (fragm.).	prawo prasowe prawo autorskie wolność słowa	Zapoznanie z zasadami pracy dziennikarza i wskazaniami zawartymi w prawie autorskim.
3. Słownik początkującego dziennikarza – słownictwo środowiskowe. 4. Spotkanie z dziennikarzem.	<i>Abecadło dziennikarza</i> , red. A. Niporowicz (fragm.); M. Ziomecki, T. Lis, K. Skowroński, <i>ABC dziennikarstwa</i> (fragm.).	żargon rozpiska oficjałka czaszka szare itd.	Zapoznanie ze słownictwem charakterystycznym dla żargonu dziennikarskiego.

5. Organizacja pracy redakcji.	B. Garlicki, <i>Metodyka redagowania gazety</i> (fragm.).	kolegium redakcyjne redaktor naczelny rozpiska agencja prasowa	Zapoznanie z zasadami i sposobami organizowania pracy redakcji czasopisma.
6. Wycieczka do redakcji wybranego czasopisma.			
7. Proces drukowania czasopisma – wizyta w drukarni.			Poglądowe utrwalenie zdobytej wiedzy.

Wiedza o filmie – 15 godz.

Zagadnienia ogólne	Teksty kultury	Pojęcia	Cele szczegółowe
1. Fizjologiczne i techniczne podstawy filmu. 2, 3. Odmiany filmu. 4, 5. Historia i funkcje gatunków filmowych.	<i>Piotruś i wilk</i> , reż. S. Templeton (2006) (fragm.); <i>Władca pierścieni</i> , reż. P. Jackson (2003) (fragm.); <i>Dyżurni</i> , reż. J. Ford (1939) (fragm.); <i>Ojciec chrzestny</i> , reż. F. Ford Coppola (1972) (fragm.); <i>Król w Nowym Jorku</i> , reż. Ch. Chaplin (1957) (fragm.); <i>Defilada</i> , reż. A. Fidyk (1989). Wybrane recenzje filmowe. L. Tyrmand, <i>Zły</i> (fragm.); K. Irzykowski, <i>Dziesiąta Muza. Zagadnienia estetyczne kina</i> (fragm.); E. Morin, <i>Kino i wyobrażenia</i> (fragm.); A. Helman, <i>O dziele filmowym</i> (fragm.).	kamera klatka stopklatka letterbox film żywego planu film animowany film rysunkowy film poklatkowy animacja komputerowa film faktu i dokumentalny film fabularny kino głównego nurtu kino artystyczne kino awangardowe kino amatorskie, offowe kino narodowe komedia burleskowa, romantyczna melodramat musical western horror dreszczowiec (thriller) film katastroficzny, fantastyczny, nonaukowy, kryminalny, gangsterski, szpiegowski, sensacyjny, wojenny, historyczny, kostiumowy sequel	Zapoznanie z różnymi odmianami filmu. Kształcenie umiejętności określania typu filmu. Poznanie cech charakterystycznych oraz historii gatunków filmowych. Ćwiczenie umiejętności wskazywania cech gatunkowych wybranych filmów. Kształcenie umiejętności czytania ze zrozumieniem. Przypomnienie podstawowych cech recenzji.
6. Przemysł filmowy. Festiwale filmowe.	F. Fellini, <i>Scenariusze</i> (fragm.); K. Zanussi, <i>Scenariusze filmowe II</i> (fragm.); A. Jackiewicz, <i>Narodziny dzieła filmowego</i> (fragm.); H. Depta, <i>film i wychowanie</i> (fragm.). Wycinki z gazet dotyczące nagród i festiwali filmowych.	treatment scenariusz scenopis scenorys postprodukcja dystrybucja cenzura filmowa – kodeks Haysa	Poznanie etapów powstawania dzieła filmowego. Zdobycie wiedzy na temat festiwali oraz polskich laureatów nagród filmowych. Kształcenie właściwej postawy etycznej poprzez zapoznanie z zasadami obowiązującymi twórców filmów oraz formami zachowania się w kinie.

7. Twórcy filmu.	Ł. Maciejewski, <i>Przygoda myśli. Rozmowy obok filmu</i> (fragm.); R. Caillois, <i>Udział „per procura”</i> (fragm.); Fragmenty wywiadów ze znanymi reżyserami i aktorami.	reżyser operator obrazu operator kamery gwiazda filmowa casting dubler kaskader naturszczyk	Przybliżenie sylwetek wybitnych reżyserów i operatorów kina światowego i polskiego. Kształcenie umiejętności czytania ze zrozumieniem.
8. Filmowe środki stylistyczne. Czy istnieje język filmu?	<i>Pancernik Potiomkin</i> , reż. S. Eisenstein (1925); A. Helman, <i>O dziele filmowym</i> (fragm.).	styl zerowy	Analiza filmowych środków wyrazu i wspólne stworzenie definicji języka filmu.
9 – 15. Warsztaty filmowe w Ośrodku Kultury Filmowej.	Zaproponowane dzieła filmowe w ramach projektu edukacji filmowej – Nowe horyzonty.		Ćwiczenia w analizie i interpretacji dzieła filmowego.

5. PRZEWIDYWANE OSIĄGNIĘCIA UCZNIÓW

Wiedza o teatrze

Uczeń kończący klasę IV liceum ogólnokształcącego o profilu dziennikarskim w zakresie wiedzy o teatrze:

- zna genezę sztuki teatralnej, rozumie jej autonomiczny charakter;
- potrafi wymienić i scharakteryzować elementy strukturalne teatru;
- zna środki wyrazu sztuki teatralnej;
- rozumie mechanizmy funkcjonowania teatru;
- zna uwzględnione w programie utwory dramatyczne starożytne, średniowieczne, renesansowe, barokowe, oświeceniowe, romantyczne, pozytywistyczne, modernistyczne, okresu dwudziestolecia międzywojennego i współczesności, a także odpowiednie terminy z zakresu teorii literatury;
- potrafi umiejscowić dzieło dramatyczne na tle epoki i odnieść omawiane zagadnienia do odpowiednich kontekstów;
- rozumie pojęcia: widowisko, fasada (osobista), kulisy, scena, teatr, rola, ślipa, dytyramb, komos, katharsis, zasada *decorum*, ananke, fatum, hamartia, hybris, pathos, orchestra, pole gry, mansjon, pageant, kurtyna, scenografia, „idealizm dekoracyjny”, scena „pudełkowa”, scena otwarta, en ronde, teatr guerilla, happening, rampa, inscenizacja, historyzm, teatr elżbietański, monolog, hamletyzm, didaskalia, rederijkerzy, meistersingerzy, trick, czwarta ściana, teatr uczestnictwa, kod tekstu, kod teatralny, dramaturg, inscenizator, reżyser, scenariusz, kultura obrazkowa, forma otwarta, wizyjność, iluzja, faustyzm, satyra, Wielka Reforma Teatru, teatr symboliczny, teatr naturalistyczny, kostium, rekwizyt, *dramat miejsca*, reżyser ruchu, choreograf, choreografia, gest, aktor, postać sceniczna, mimika, Reduta, Polski teatr monumentalny, *teatr napowietrzny*, teatr absurdu, Czysta Forma, adaptacja sceniczna, scenariusz dramaturgiczny, próba czytana, analityczna, sytuacyjna, techniczna, generalna, premiera, sztuka socrealistyczna, sztuka wizyjna, Awangarda Teatralna lat 50, technika collage’u, parodia, Forma Gombrowicza, Teatr 13 Rzędów, Teatr Laboratorium, *teatr ubogi*, teatr autonomiczny, Cricot 2, Teatr Ósmego Dnia, Scena Plastyczna KUL;
- potrafi określić cechy gatunków: tragedia, komedia, dramat liturgiczny, misterium, miraculum, moralitet, pasja, intermedium, pastorałka, szopka, dramat Szekspirowski, ko-

media *dell'arte*, pantomima, tragedia klasycystyczna, komedia klasycystyczna, tragikomedia, komedia charakterów, burleska, komedia intrygi, komedia omyłek, komedia rokokowa, farsa, opera, dramat romantyczny, dramat realistyczny, dramat naturalistyczny, dramat mieszczański, tragifarsa, monodram, dramat poetycki, dramat absurdu;

- rozpoznaje kategorie estetyczne: tragizm, komizm, groteska, ironia romantyczna, patos;
- potrafi scharakteryzować konwencje artystyczne epok i wskazać ich przejawy w dziełach scenicznych: klasycyzm renesansowy, klasycyzm oświeceniowy, rokoko, romantyzm, realizm, naturalizm, modernizm, impresjonizm, symbolizm, awangarda, socrealizm, postmodernizm;
- umie porównać dzieła dramatyczne z różnych epok, wskazać tradycje literackie obecne w dramatach kolejnych wieków aż do współczesności;
- potrafi określić funkcję środków wyrazu sztuki teatralnej oraz elementów strukturalnych teatru i zastosować w analizie dzieł scenicznych;
- potrafi rozpoznać wartości i ich hierarchię w dziełach dramatycznych;
- jest świadomym i krytycznym odbiorcą sztuki teatralnej;
- czyta ze zrozumieniem teksty publicystyczne, recenzje i teksty krytycznoliterackie;
- zna podstawowe środki komunikacji pozawerbalnej;
- jest zorientowany w najnowszych tendencjach teatralnych.

Podstawy dziennikarstwa prasowego

Uczeń kończący klasę IV liceum ogólnokształcącego o profilu dziennikarskim w zakresie podstaw dziennikarstwa prasowego:

- zna historię polskiej prasy;
- zna zasady pracy dziennikarza i wskazania zawarte w prawie prasowym i prawie autorskim;
- zna zasady i sposoby organizowania pracy redakcji czasopisma;
- potrafi określić funkcję tekstu w gazecie;
- zna budowę gazety i artykułu prasowego, potrafi określić funkcję poszczególnych elementów;
- zna uwzględnione w programie teksty publicystyczne, eseje, reportaże literackie i sylwetki wybitnych twórców;
- rozumie pojęcia: dziennikarz, dziennikarstwo, publicystyka, etyka zawodowa, prawo prasowe, prawo autorskie, wolność słowa, cenzura, kolegium redakcyjne, redaktor naczelny, rozpiska, agencja prasowa, lead, tytuł, podtytuł, śródtytuł, akapit, ramka, kolumna, szpalta, łam, wiersz, pagina, stopka, rubryka, wkładka, prasa centralna, regionalna, specjalistyczna, elitarna, popularna, bulwarowa, zasada odwróconej piramidy, depesza agencyjna, notatka dziennikarska, znaki korektorskie, justowanie, adiustacja, autoryzacja;
- potrafi określić cechy gatunków publicystycznych: wzmianka (flash, news), infotainment, infografia, infografika, Fait divers, raport, korespondencja, reportaż (fabularny, problemowy, rekonstrukcyjny, beletryzowany, demaskatorski, podróżniczy), felieton (asocjacyjny, logiczno-dyskursywny, fabularny, u dramatyzowany), recenzja (delikatna, napastliwa, ostra, szydercza), esej (filozoficzny, satyryczno-moralny, dyskursywno-literacki), wywiad (swobodny, kierowany);
- potrafi określić funkcję środków retorycznych i chwytów erystycznych i zastosować je w analizie tekstów publicystycznych oraz tworzeniu własnych wypowiedzi pisemnych i ustnych;
- potrafi tworzyć różne formy wypowiedzi publicystycznych;
- umie tworzyć teksty publicystyczne z odpowiednimi elementami językowymi dostosowanymi do opisywanej rzeczywistości, sytuacji i celu;
- dba o kulturę i poprawność języka zgodną z zasadami i normami językowymi;
- potrafi parafrazować teksty (streszcza, skraca, cytuje);

- potrafi ułożyć logiczny plan wypowiedzi o charakterze publicystycznym;
- potrafi precyzyjnie formułować swoje myśli, używając środków perswazyjnych;
- umie zredagować opinię i komentarz, stosując różnorodne środki służące wartościowaniu;
- potrafi przygotować głos w dyskusji;
- umie rozpoznać wartości i ich hierarchię w tekstach publicystycznych;
- gromadzi informacje i opracowuje je, sporządzając bazę danych;
- sporządza przypisy i zapisuje bibliografię;
- jest świadomym i krytycznym odbiorcą tekstów dziennikarskich; rozumie pojęcie manipulacji;
- czyta ze zrozumieniem teksty publicystyczne, recenzje i teksty krytycznoliterackie;
- jest zorientowany we współczesnym życiu publicystycznym.

Wiedza o filmie

Uczeń kończący klasę IV liceum ogólnokształcącego o profilu dziennikarskim w zakresie wiedzy o filmie:

- zna genezę sztuki filmowej, rozumie jej autonomiczny charakter;
- zna historię kina światowego i polskiego;
- potrafi wymienić i scharakteryzować elementy strukturalne filmu;
- zna środki stylistyczne sztuki filmowej;
- rozumie rolę i znaczenie techniki filmowej;
- zna uwzględnione w programie dzieła filmowe kina światowego i polskiego XX i XXI wieku;
- zna sylwetki twórcze wybitnych reżyserów kina światowego i polskiego oraz wybranych gwiazd filmowych;
- potrafi umiejscowić dzieło filmowe na tle epoki i odnieść omawiane zagadnienia do odpowiednich kontekstów;
- zna cechy adaptacji i ekranizacji filmowej;
- rozumie pojęcia: kamera, klatka, stopklatka, letterbox, film żywego planu, film (animowany, rysunkowy, poklatkowy), animacja komputerowa, film (faktu, dokumentalny, fabularny), kino (głównego nurtu, artystyczne, awangardowe, amatorskie, offowe, narodowe), treatment, scenariusz, scenopis, scenorys, postprodukcja, dystrybucja, reżyser, operator obrazu, operator kamery, gwiazda filmowa, casting, dubler, kaskader, naturszczyk, rzeczywistość profilowa, tylna projekcja, blue box, limbo, model aktorstwa (wodewilowy, iluzjonistyczny, antyiluzjonistyczny), kostiumograf, charakteryzator, światło (twarde, miękkie, fakturowe, rysujące, wypełniające, kontrowe, kluczowe, „nocne”).

6. EWALUACJA

System oceniania przyjęty przez autorkę programu uwzględnia:

- wiedzę przedmiotową;
- rozwiązywanie zadań i problemów;
- komunikowanie;
- uzasadnianie, argumentowanie, przekonywanie;
- kreatywność.

Przy opracowywaniu przedmiotowego systemu oceniania autorka opierała się na:

- podstawie programowej;
- regulaminie przeprowadzania egzaminu maturalnego;
- planie dydaktyczno-wychowawczym szkoły;
- diagnozowaniu wstępnym poziomu wiedzy i umiejętności ucznia na początku roku szkolnego;
- standardach wymagań egzaminacyjnych.

Ocenie podlegają trzy dziedziny: wiedza, umiejętności i podstawy.

1. Wiedza

Uczeń kończący klasę o profilu humanistycznym z elementami wiedzy o filmie powinien:

- znać uwzględnione w podstawie programowej i wymaganiach egzaminacyjnych fakty, pojęcia, poprawnie stosować terminologię filmoznawczą;
- nabytą wiedzę wykorzystywać do prawidłowego zrozumienia procesu rozwoju filmu;
- chronologicznie umiejscawiać określone nurty artystyczne oraz wybranych twórców dzieł filmowych;
- rozumieć, analizować i interpretować dzieła filmowe;
- znać wybrane zjawiska i zagadnienia z szeroko pojętej współczesnej kultury.

2. Umiejętności

Uczeń będący absolwentem klasy o profilu humanistycznym z elementami wiedzy o filmie powinien:

- rozumieć różnorodne teksty kultury;
- krytycznie oceniać dzieła filmowe;
- wykazać się umiejętnością samodzielnego łączenia faktów, motywów, problemów ich uogólnienia i wyciągania wniosków;
- stworzyć sobie warsztat pracy i korzystać z niego w procesie edukacji;
- być świadomym odbiorcą filmu.

3. Postawy

Uczeń kończący szkołę ponadpodstawową powinien cechować się:

- świadomym patriotyzmem;
- otwartością na wiedzę objętą programem nauczania;
- pełnym zaangażowaniem w aktywny proces uczenia;
- krytycznym korzystaniem z różnorodnych źródeł wiedzy;
- odpowiedzialnością.

Najważniejsze cele oceniania to:

- diagnozowanie i prognozowanie osiągnięć dydaktycznych ucznia;
- dostarczanie informacji zwrotnych wszystkim zainteresowanym stronom, czyli uczniom, rodzicom, nauczycielom innych przedmiotów;
- wspieranie rozwoju;
- rozbudzenie i wzmacnianie motywacji;
- niwelowanie stanu lęku oraz agresywnych zachowań poprzez stosowanie oceny wspierającej;
- uświadomienie uczniowi oceny jako elementu rzeczywistości i kształtowania obrazu samego siebie;
- wdrażanie do samooceny, a także do przestrzegania określonych norm oraz zasad;
- rozpoznawanie przez ucznia jego własnych predyspozycji i uzdolnień;
- kształcenie umiejętności przyjmowania oceny.

Ocenianie podlega następującym zasadom:

- pozytywnej motywacji;
- aktywnej i systematycznej współpracy uczniów z nauczycielem;
- różnorodności metod oceniania;
- ciągłości oceniania;
- jawności oceniania;
- indywidualnego podejścia do ucznia.

Ocenianie pełni następujące funkcje:

- wspierające;
- motywujące;
- diagnostyczne;
- kształtujące;
- informacyjne.

Wiedzę, umiejętności i postawy uczniów ocenia się dzięki obserwacji:

- aktywności w pracy na lekcji;
- postępów w uczeniu się;
- ankiet przeprowadzanych wśród uczniów;
- osiągnięć uczniów w konkursach,
- stworzonego folderu, zbioru wykonanych doświadczeń z instrukcjami i kartami pracy;
- prezentacji zdjęć i prezentacji multimedialnych z pracy uczniów; własnej (w domu i innych formach aktywności pozalekcyjnej);
- krótkich i długich ustnych wypowiedzi uczniów;
- przygotowanych referatów uczniowskich;
- krótkich wypowiedzi pisemnych (kartkówek);

Ankiety pozwolą na bieżącą ocenę podejmowanych działań oraz będą stanowiły cenne źródło wiedzy o konieczności podjęcia modyfikacji stosowanych metod pracy. Ankiety będą przeprowadzane po każdym semestrze. Standardowym elementem ewaluacji innowacji będzie również analiza ocen uzyskiwanych przez uczniów.

Klasyfikacja śródroczna

Klasyfikacja śródroczna, mająca charakter pomocniczy, stanowi sumę informacji o postępach i niepowodzeniach ucznia, dlatego ocena niedostateczna nie powoduje konieczności jej poprawienia. Wyniki klasyfikacji śródrocznej poddane są ewaluacji, z której wyciągane są wnioski – mają one pomóc w pracy podczas kolejnych miesięcy przed klasyfikacją końcową.

Warunki poprawy oceny (w określonych przypadkach indywidualnych);

- słabe wyniki z prac pisemnych w szkole – opracowanie pracy pisemnej z wybranego tematu (o charakterze problemowym) do wykonania w domu;
- gorsze wyniki z odpowiedzi ustnej – przygotowanie referatu uczniowskiego lub innej odpowiedzi ustnej na wybrany przez nauczyciela temat;
- w razie dłuższej choroby ucznia – ustalenie indywidualnego sposobu sprawdzenia jego wiedzy i umiejętności (pisemnie i ustnie) – tzw. egzamin sprawdzający.

Ocena końcowa

Jest podsumowaniem całorocznej pracy, określa stan wiedzy, umiejętności oraz postaw ucznia, diagnozuje osiągnięcia i kierunek ewaluacji pracy dydaktycznej oraz oceniania w danym roku szkolnym.

Urszula Zaleska

Przypisy:

¹ Robinson K., *Oblicza Umysłu. Ucząc się kreatywności*, Wydawnictwo Element, Kraków 2010, s. 25.

² <http://dziecisawazne.pl/marzena-zylinska>, [dostęp 24.08.2019].

³ Robinson K., op. cit., s. 21.

Marek Czarnołęski

nauczyciel bibliotekarz

Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie

WARSZTATY PLASTYCZNE I WYSTAWY PRAC W PUBLICZNEJ BIBLIOTECE PEDAGOGICZNEJ RODN „WOM” W CZĘSTOCHOWIE

**STWÓRZ WŁASNE DZIEŁO...
WARSZTATY PLASTYCZNE:
OD SZKICU WSTĘPNEGO
DO KOMPOZYCJI DOCELOWEJ**

Uczniowie klasy 5 Szkoły Podstawowej nr 54 z Oddziałami Integracyjnymi w Częstochowie uczestniczyli w warsztatach czytelniczo-plastycznych w Publicznej Bibliotece Pedagogicznej RODN „WOM” w Częstochowie.

Założeniem zajęć było zrealizowanie własnych kompozycji malarskich. Formy docelowe poszczególnych prac miały być poprzedzone etapami wstępnymi, początkowymi, polegającymi na szkicowaniu i projektowaniu przyszłych, tzw. ukończonych obrazów.

Czym jest wstępny, koncepcyjny szkic? Jest przeniesieniem zamysłu myślowego tkwiącego w wyobraźni twórcy do konkretnych materiałów oraz narzędzi plastycznych. W tym przypadku były to: papiery, ołówki, farby i pędzle, a więc warsztat typowy, tradycyjny. Uczniowie zaczynali pracę od skupienia się

nad rozrysowaniem swoich założeń kompozycyjnych. Dopiero potem usiłowali zamykać finalnie barwne wizje konstruowanych prac malarskich.

Dla przemyśleń i inspiracji uczestnicy warsztatów mieli do dyspozycji reprodukcje obrazów kilkudziesięciu znanych, wybitnych polskich malarzy, między innymi: Jana Woddyńskiego, Zygmunta Radnickiego, Piotra Potworowskiego, Jana Cybisa, Eugeniusza Gepperta, Teresy Pagowskiej, Artura Nachta-Samborskiego, Hanny Rudzkiej-Cybisowej, Leona Michalskiego, Jerzego Wolffa, Władysława Strzemińskiego, Aleksandra Rafałowskiego, Marii Jaremy, Tadeusza Brzozowskiego, Tadeusza Dominika, Stefana Gierowskiego, Jacka Sienickiego.

To w szkicu, we wstępnym pomysle rodzi się i jest w nim zawarta przyszła kompozycja. Bywa, że szkic ulega przetworzeniom, zmianom, ale często jego schemat i zamysł potrafi przetrwać pomimo monumentalizacji i rozbudowy w pracy docelowej.

Czy w ramach warsztatów powstały kopie dzieł naszych rodzimych wielkich twórców? Zdecydowanie nie... Uczniowie prawidłowo podeszli do realizacji tematu zajęć. Zinterpretowali zaproponowane przeze mnie reprodukcje obrazów swobodnie i według własnych odczuć wizualnych.

Gdyby powstałe prace miały być typowymi kopiami, wtedy każda z nich musiałaby zachować niezwykle precyzyjną zgodność kompozycyjną, rysunkową i malarską z oryginałem-reprodukcją. Uczniowie, bardziej lub mniej wiernie, zachowywali zastane ogólne układy kompozycyjne, aby je przekształcać zgodnie ze swoimi umiejętnościami i predyspozycjami estetycznymi we własne kompozycje barwne, malarskie.

Interpretacja to dość popularne określenie zjawiska biorącego udział w procesach twórczych różnych dziedzin artystycznych: plastyki, filmu, teatru, muzyki, literatury. Ta czynność intelektualno-uczuciowa musi mieć punkt odniesienia w postaci wzorca, oryginału, motywu w naturze lub otoczenia przedmiotów nieożywionych. Zasada polega na tym, że każdy autor jakiegokolwiek „świata” twórczego ma prawo do swego indywidualnego, niezależnego zbudowania nowej rzeczywistości dla wcześniej analizowanego

problemu czy zagadnienia estetyczno-wizualnego, dźwiękowego, czy pisanego.

Przebieg warsztatów poprzedziło zwiedzenie i obejrzenie przez uczniów wystawy poświęconej życiu i twórczości plastycznej Juliana Siemiona Siemieńskiego 1911–1991, która została zaaranżowana w przestrzeniach ekspozycyjnych Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie. Reprodukcyjne szkiców, rysunków oraz obrazów olejnych, akwarel i gwaszy autorstwa artysty posłużyły do lepszego zrozumienia tematu zajęć warsztatowych przez uczniów klasy 5 szkoły podstawowej.

**DLA CZŁOWIEKA PODOBIE JAK DLA PTAKA
ŚWIAT MA WIELE MIEJSC,
GDZIE MOŻNA ODPOCZAĆ,
ALE GNIAZDO TYLKO JEDNO**

*Cudowność domu polega nie na tym,
że zapewnia schronienie, ogrzewa,
czy daje poczucie własności, ale na tym,
że pozwoli gromadzić w nas zasoby słodczy*
Antoine de Saint-Exupéry

W Publicznej Bibliotece Pedagogicznej RODN „WOM” w Częstochowie można obejrzeć wystawę prac przestrzennych wykonanych przez uczniów klasy 1 Szkoły Podstawowej nr 14 im. Henryka Sienkiewicza w Częstochowie. Kompozycje powstały w ramach warsztatów literacko-plastycznych pod nazwą: *Dla człowieka podobnie jak dla ptaka świat ma wiele miejsc, gdzie można odpocząć, ale gniazdo tylko jedno...*

Zajęcia przeznaczone są dla uczniów klas szkoły zarówno podstawowej, zawodowej, jak i średniej. Inspirowane są literaturą dziecięco-młodzieżową tworzoną przez pisarzy profesjonalnych, jak i tą powstającą wśród samych uczniów. Realizacją tematu zajęć staje się proces twórczy uczniów, w ra-

mach którego powstają kompozycje plastyczne szukające nawiązań wizualno-symbolicznych do przeżyć i wiedzy związanych z problematyką rodziny, domu rodzinnego.

Ma on wywołać w wyobraźni poszczególnego ucznia skojarzenia z modelem normalnej, zdrowej rodziny, ale także z zagrożeniami dla tej podstawowej struktury społecznej.

Powinien przywołać wśród wielu odczuć próby rozwiązywania złych postaw życiowych, moralnych, jak i doszukiwania się przyczyn wielu rodzinnych patologii. Ćwiczenie warsztatowe przebiega w formie konstruowania przestrzennych kształtów przypominających budynki, domy, mieszkania,

które mają symbolizować centra życiowe rodzin.

Podstawowym materiałem i budulcem aranżacji są kartonowe pudła i pudełka wraz z pomocniczymi materiałami plastycznymi: farby, papiery i kolorowe gazety, klej, różnorodne dodatki wizualne itp. W czasie warsztatów zostały przytoczone treści wierszy o powrotach ptaków i ich gniazdach, wiersze o domu, autorstwa uczniów klas: 1, 3, 4 różnych szkół podstawowych w Polsce. Tłem muzycznym i filmowym dla zajęć były emitowane z Internetu piosenki o rodzinie oraz został odtworzony film o gniazdach różnych ptaków.

„Dom”

*Dom to dach, okna i drzwi.
Dom to babcia, rodzice i my.
Gdy wychodzimy – tęskni za nami,
cieszy się bardzo kiedy wracamy.
Dom to kuchnia pachnąca szarlotką.
Dom to salon z zieloną paprotką.
Dom to łazienka z szumiącą wodą.
Dom to mój pokój z małą komodą.
Dom jest miejscem spotkań przy herbacie,
w nim też opowiadam wszystko swemu tacie.
A gdy wokół burza i wszyscy się boją,
dom jest dla nas spokoju ostoją.*

A. Felczak, klasa 3

„Nasz bociek”

*Przyleciał do gniazda bocian biały,
dzieci od razu go pokochały.
Miał gniazdo na starej stodole,
a na obiadek leciał na pole.
Obok na łące był stawek mały,
a żabki w nim wesoło skakały.
Deser i kolacja będą doskonałe,
bocian zje trzy rybki i dwie żabki małe.
Założył rodzinę i wychował dzieci,
a pod koniec sierpnia za morze poleciał.
Wracaj do nas szybko bocianie miły,
żeby dzieci za tobą długo nie tęskniły.*

R. Zacharkiewicz, klasa 3

Prawdziwy dom nie jest tylko budynkiem, mieszkaniem. Powinny w nim mieszkać, wspólnie z domownikami, uczucia, miłość, troska, bezpieczeństwo... Dom to przede wszystkim jego mieszkańcy: rodzice z dziećmi, często dziadkowie i inni członkowie rodziny, ale także przyjazne otoczenie: podwórze, pole, las, ogród, zwierzęta... Taki dom powinien być miejscem szczególnym, do którego zawsze wraca się z radością...

MAKRO I MIKRO OBRAZY W OBIEKTYWIE MALARSKIM BARBARY SZYC*

Galeria przy Schodach. Czytelnicy Czytelnikom Publicznej Biblioteki Pedagogicznej RODN „WOM” w Częstochowie prezentuje niezwykle ciekawą wystawę twórczości Barbary Szyc. Dzieła są kompozycjami wielkoformatowymi, zrealizowanymi w skorelowanych i współistniejących na płaszczyznach prac technikach: rysunku, kredki-pastelu, gwaszu, tuszu, kolażu. Lokalne kolory i zawężone gamy barwne wywołują nastrojowość dzieł, a także ją potęgują. Zestaw eksponowanych prac jest jednolity i wyrównany w działaniu wizualnym, ekspresyjnym. Stonowany wspólny klimat obrazów charakteryzuje ich ciemna, brunatno-zielono-czarna poświata. Akcentami partii jaśniejszych są żywiołowe znaki plastyczne będące rozchełstanymi trawami. Namalowane są ciepłymi w kolorze, energicznymi, dynamicznymi pociągnięciami pędzla. Ich położenia na płaszczyznach malarskich są wielokierunkowe, żdźbła przecinają się ze sobą, są dłuższe i krótsze, jakby w nieładzie chaosu płynące gdzieś w czeluściach nieokreślonej, mrocznej przestrzeni.

Podłużne plamy wibrujących dotknięć i śladów narzędzia plastycznego skrzą się swymi wewnętrznymi światłami na tle cieni teł. Miękkie, wijące się formy żywych i bujnych roślin fruwały ponad powierzchniami dzieł. W całości ekspozycyjnej odbiorca zauważy także kompozycje, w których ciemne, zielone kępy krótkich traw oraz roślin o kulisto-elipsowatych, poszarpanych kształtach żyją w biało-ugrowych piaskach. Przypominają planety rozproszone w czeluściach wszechświata. Takie są prace o tytułach: *Trawa*, *Susza*, *Susza 2 i 3*, *Płomień*. W tym fragmencie prac puszystych, miękkich, wchodzących w skład wystawy, wyróżnia się obraz pt. *Biały kamień*. Ów głaz wkomponowany w otoczenie opisane powyżej jawi się jako struktura

asteroidalna. Może też przybrać formę portretu skały. Wszelaki odbiór dzieł uzależniony jest od wyobraźni oglądającego. Chciałbym zwrócić jeszcze uwagę na cztery dzieła Barbary Szyc, które zdecydowanie odmiennie charakteryzują intencje twórcze autorki. Dwa z nich, to panoramiczne symboliczne pejzaże: *Żelazna góra* i *Czarna góra*. Kompozycje te zawierają w swych strukturach technikę kolażu, czyli wykorzystanie oraz naklejenie gotowego materiału spełniającego rolę zastępczą za farbę, tusz, czy kredkę. W przypadku tych obrazów twórczyni wykreowała nieba poprzez silnie pomarszczone białe papiery, bibuły. Fragmenty dolne, ziemi opracowane są albo dzięki pozostawieniu czystego czarnego papieru, albo w wyniku kreślenia oraz malowania linii i plam pastelami, jak i gwaszem. Sylwety czarnych szybujących ptaków nad czarnymi, surowymi skałami to także techniczny zabieg wynikający z techniki kolażu. Barbara Szyc, w jednej z przedwystawowych rozmów, zdradziła mi inspirację, która doprowadziła ją do stworzenia obrazu: *Żelazna góra*. Skłoniło ją do tego aktu przypadkowo natrafione przez nią kłębowisko starego, poskręcane drutu... Następne dwa obrazy, inne od wszystkich pozostałych, to dzieła: *Dendrologia*, papier, gwasz, technika mieszana, kolaż; *Homage Carlo Goldoni*, papier, gwasz barwny, tusz. *Dendrologia*, to w języku greckim drzewo, słowo, nauka. Czyli drzewoznawstwo. A, w obrazie, w centralnym miejscu kompozycji siedzi malarka na dużej polaci powierzchni będącej wirem, spiralą kolejnych słoików przekroju pnia drzewa. Prawdopodobnie jest to autoportret samej Barbary. W twórczości Barbary Szyc pojawiają się: zdecydowany symbol i metafora.

Autorka zamyka w swej pracy odniesienia do upływu czasu, przemijania życia, egzystencji ziemskiej... *Homage*, czyli oddanie hołdu. Artystka chyli głowę przed Carlo Gol-

donim, osiemnastowiecznym włoskim komediopisarzem. Pomimo, że z zawodu był prawnikiem, to jednak pochłonięła go sztuka pisania. Jest autorem ponad 200 komedii. Urodził się w Wenecji. Opuścił ją dopiero w roku 1762, aby osiąść do końca życia w Paryżu. Barbara Szyć w swej pracy przedstawia liczne postacie z *Comedii dell'arte* na bulwarze nadmorskim, przy którym zamurowane są liczne gondole. Deptak prowadzi prosto do miasta, do Wenecji. Wspaniała architektura monumentalnego zabytku z kolumnadami, wieżami jawi się za portem w oddali. Natomiast zupełnie rewelacyjnym obrazem jest pejzaż pt. *Niebo odbite w kałuży*. W tej pracy Barbara Szyć przekazuje emocje zachwytu nad naturą, przyrodą. Wyraża stosunek do jej piękna i niepowtarzalności. To niezwykle impresyjny, dynamiczny w fakturze śladów pędzla obraz. Jednocześnie jest realistyczna, ale i pełną swobody interpretacją motywu leśnego. Niezwykle urokliwy, słoneczny, letni, bardzo pogodny i optymistyczny pejzaż. Wystawa Barbary Szyć w *Galerii przy Schodach. Czytelnicy Czytelnikom* jest ekspozycją niezwykle kameralną, złożoną z jedenastu obrazów, a ma siłę działania wystawy obszernej, zróżnicowanej, nie monotonnej retrospektywy. Oglądając prezentację, jak w taśmie filmowej, przebiegają przed oczami widza różne stany emocjonalne artystki. Od realizmu i impresjonizmu, poprzez symbolizm, aż po wartości abstrakcyjne, metaforyczno-domyślne.

Kiedy wspólnie z autorką kompozycji oglądaliśmy dzieła wiszące w bibliotecznej *Galerii przy Schodach*, w takich oto słowach sama scharakteryzowała swoją obecną twórczość: (...) *Jest to seria prac poświęconych Ziemi i przyrodzie. To jest właściwie taki temat, który się przewija przez całą moją twórczość. Interesuje mnie przyroda w skali mikro, makro. Tutaj akurat mamy do czynienia z taką serią pasteli i gwaszy, które pow-*

stały na Jurze. I to są widoki tak naprawdę niepatrzone w stronę horyzontu, w stronę rozległej przestrzeni, tylko patrzono pod nogi, przed nami dosłownie, to jest dokładnie u stóp patrzącego. Mikroświaty, które są bardzo żywe, bardzo złożone i interesujące... I są fantastycznymi tematami na prace. Jak powstały te prace? Pojechałam na plener Jurajska Jesień i tak się złożyło, że był to wrzesień, bardzo suchy wrzesień i wybuchły pożary. Ku mojemu ogromnemu zdziwieniu zobaczyłam wypalone łąki i trawy, ale w taki sposób, że ja się tego nie spodziewałam. Po prostu na czarnych, takich aksamitnych polach, pozostawały wyspy, kępy roślin i stąd tutaj jest kilka takich właśnie prac pokazujących to zatrzymanie się żywiołu. I powiem, nie wiem jak to się w ogóle dzieje, że jedne rośliny nawet pozostają z takiego pożaru zielone, inne są po prostu tylko żółte, ale trwają. Ale, to były tak gotowe, że tak się wyrażę, tematy artystyczne, że od tego zaczęłam. Ale potem już przeszłam w tematy botaniczne i tutaj mamy serie prac z zielonymi wirami traw, mamy motywy z odbiciami w lustrach wody. Lubię te tematy. Czuję je. To są tematy bardzo mi bliskie.

WARSZTATY PLASTYCZNE

PT. WIDOK Z OKNA – SZKICE Z NATURY, RYSUNEK...

29 maja 2024 r. w Publicznej Bibliotece Pedagogicznej RODN „WOM” w Częstochowie odbyły się warsztaty plastyczne pt. *Widok z okna – szkice z natury, rysunek...*, inspirowane trwającą w bibliotecznej *Galerii Przy Schodach. Czytelnicy Czytelnikom* wystawą rysunku i malarstwa Barbary Szyć.

Zajęcia zaszczyliła swą obecnością i je prowadziła autorka ekspozycji kompozycji. Uczestnikami zajęć byli uczniowie klasy 1 Szkoły Podstawowej nr 14 w Częstochowie. Warsztaty rozpoczęły się od autorskiego spotkania z artystką, która grupę

16 uczniów wraz z wychowawczynią klasy Elżbietą Łekawą zapoznała ze swoimi dziełami. Starła się jak najbardziej przekonująco wprowadzić uczniów w świat swoich prac rysunkowo-malarskich. Opowiadała z pasją o procesie powstawania i budowania kompozycji plenerowych, zrealizowanych w technikach: rysunku, kredek pastelowych, gwaszu, tuszu, kolażu. Wszystkie kompozycje powstały bezpośrednio w plenerze, w czasie przebywania malarki tuż przed modelem, czyli fragmentem zastanej natury.

Treści dzieł nie są wymyślone czy wyreżyserowane. Autorka prac charakteryzuje na płaszczyznach plastycznych zastane kępy soczystych traw lub fragmenty wypalonych łąk, piasek, ziemię, skały i kamienie. Stąd krótkie, wywoławcze i komunikatywne tytuły: *Trawa*, *Susza*, *Susza 2 i 3*, *Płomień*, *Biały kamień*, *Żelazna góra i Czarna góra*, *Dendrologia*, *Homage Carlo Goldoni*, *Niebo odbite w kałuży*. Uwieńczeniem zwiedzenia wystawy były właściwe i oczekiwane zajęcia praktyczne, w które niezwykle płynnie i naturalnie wprowadziła uczniów sama artystka. Klimat swojej wrażliwości estetycznej szybko zaszczepiła młodym twórcom, którzy z zaciekawieniem i pewną zachłannością poznawczą weszli ze swoimi kreacjami w temat widoku z okna, szkiców rysunkowych wykonywanych z natury.

Barbara Szyć zdecydowała, że w nawiązaniu do obejrzanych wcześniej dzieł uczniowie będą kadrować motywy pejzażowe widoczne z okien budynku Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli. Małe, kameralne zespoły uczennic i uczniów zasiadły przed dużymi ekranami żywych scen, które stały się źródłami pejzażowych inspiracji. Uczestnicy warsztatów przenosili na karty papieru fragmenty z otoczenia instytucji, wykorzystując jako narzędzia plastyczne wyłącznie ołówki. Prowadząca warsztaty już dużo wcześniej zastrzegła rysunkowy charakter zajęć. Modelami uczniów stały się: miniłazki traw, krzaki z pojawiającymi się gdzieś kwiatami, bujne drzewa, ławki, fragmenty architektoniczne, ogrodzenia, lampy, chodniki...

Liczne korekty pomagały młodym twórcom przebrnąć przez niełatwy temat. Z pewnością uczniowie klasy 1 szkoły podstawowej po raz pierwszy mieli do czynienia z tzw. perspektywą z lotu ptaka. Czyli, my wszyscy, będąc uczestnikami warsztatów obserwowaliśmy przyrodę, znajdując się powyżej linii horyzontu. Uczniowie tworzyli swe kompozycje, patrząc z góry w rozciągające się poniżej przestrzenie. Aby urozmaicić doznania estetyczne uczestników warsztatów, Barbara Szyć proponowała uczniom zmiany miejsc przed określonymi oknami. Szczególnie miłym akcentem przebiegu zajęć było powstanie kilku portretów prowadzącej warsztaty. Dokonało tego kilka uczennic, a efekty ich pracy mile nas zaskoczyły. Wszystkie szkice twarzy Pani Barbary okazały się być w charakterze wyglądu malarki, czyli mówiąc potocznie była do nich bardzo podobna.

Najwięcej wzruszeń dostarczyli nam uczniowie przy pożegnaniu, kiedy warsztaty dobiegły końca, ponieważ spontanicznie wyrażali swoją wdzięczność. Padły też słowa podziękowań z obu stron za efektywnie

spędzony czas, a jeden z chłopców wykrzyknął głośno: *bardzo mi się podobało...*

* Barbara Szyc

Absolwentka Instytutu Wychowania Artystycznego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie. Dyplom w 1983 roku w pracowni grafiki warsztatowej pod kierunkiem prof. Ryszarda Osadczego. Od 1987 do 2023 roku pracownik merytoryczny Miejskiej Galerii Sztuki w Częstochowie; kierownik Działu Realizacji Wystaw i Edukacji Plastycznej, kurator wystaw, organizatorka działań edukacyjnych. W 2007 roku została odznaczona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Brązowym Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”. Tworzy w dziedzinie rysunku i malarstwa. Miała kilka wystaw indywidualnych, m.in.: Galeria Sztuki Współczesnej Domu Środowisk Twórczych w Kielcach; Galerie 9, Praga, Czechy, 2000; Miejska Galeria Sztuki w Częstochowie; Małopolskie BWA: Galeria w Olkuszu i Galeria w Krynicy. Uczestniczyła w wielu wystawach zbiorowych, m.in.: „Pejzaż Jury Krakowsko-Częstochowskiej”, Państwowa Galeria Sztuki w Sopocie, 2006; „3/7”, BWA w Kielcach, 2007; „Ślady”, Galerie Bodensee-ekreis, Meersburg, Niemcy; Miejska Galeria Sztuki w Częstochowie, 2008; „Fotografie z podróży”, Miejska Galeria Sztuki w Częstochowie, 2009; międzynarodowe wystawy „PEOPLE-metr 2011”, „PEOPLE-metr 2013”, Galerie Zbraslav, Praga, Czechy, Miejska Galeria Sztuki w Częstochowie; „Magia Jury”, Miejska Galeria Sztuki w Częstochowie, 2012, Galeria DAP ZPAP w Warszawie, Miejska Galeria Sztuki Łodzi, 2013; „V zahrade/ W ogrodzie”, Galerie 9, Praga, Czechy, Miejska Galeria Sztuki w Częstochowie, 2017; „Geo.grafia sztuki. Grafika, rysunek, instalacja” BWA Kielce, 2017. Uczestniczyła wielokrotnie w wystawach poplenerowych „Jurajska Jesień”, „Plener Miejski”, Miejska Ga-

leria Sztuki w Częstochowie, Muzeum Częstochowskie oraz w wystawach środowiskowych ZPAP.

MAŁA RETROSPEKTYWA... PEJZAŻE. MALARSTWO BARBARY CZARNOCKIEJ*

12 kwietnia 2024 roku w późnych godzinach popołudniowych hol pierwszego piętra budynku Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM” i Publicznej Biblioteki Pedagogicznej w Częstochowie wypełnił się kilkudziesięcioma osobami przybyłymi, aby wziąć udział w wernisażu wystawy pejzaży częstochowskiej malarki Barbary Czarnockiej.

Ekspozycja z pewnością nie jest typową retrospektywą dorobku plastycznego autorki obrazów, ponieważ nie zawiera innych tematów podejmowanych w aktach twórczych przez Barbarę Czarnocką: martwej natury czy portretu. Natomiast chronologicznie ukazuje, w przestrzeni kilkunastu lat, pejzaże, które stały się wiodącym i ukochanym motywem wielu, wielu obrazów malowanych techniką olejną, akwarelową lub pastelową. Stąd tytuł wystawy: *Mała retrospektywa... Pejzaże* nie jest chybyony.

* Barbara Czarnocka jest absolwentką Państwowego Liceum Sztuk Plastycznych w Częstochowie. Dzisiaj szkoła ta nosi imię wielkiego i wybitnego polskiego malarza oraz pedagoga Jacka Malczewskiego. Ukończyła wydział ceramiki artystycznej, a jej nauczycielami byli między innymi: Czesław Dukat i Stanisław Łyszcza. Obrazy tworzy od kilkadziesiąt już lat, ale eksponuje, wystawia je zaledwie od kilkunastu. W latach 2010–2012 czterokrotnie aranżowała swe dzieła w kawiarnianej *Galerii Cafe* w Częstochowie. W roku 2017 pejzaże jej autorstwa brały udział w wystawie poplenerowej zorganizowanej przez Publiczną Bibliotekę Pedagogiczną RODN „WOM” w Częstochowie wraz z Gminnym Ośrodkiem Kultury we Wręcycy Wielkiej.

Swoje kompozycje pejzażowe malarka tworzy przede wszystkim w plenerach dziewiczej jeszcze przyrody, a także w zaciszu swojego mieszkania-pracowni. W nim wykańcza pejzaże lub ustawia martwe natury z ukochanymi bukietami kwiatów, owocami, a nawet warzywami. W twórczości artystka sięga do tradycji realistycznej szkoły pejzażu polskiego, jak i europejskiego, światowego. Pewnie czerpie także z doświadczeń impresjonistów, wrażeniowo i emocjonalnie zatrzymujących przeżycia na powierzchniach malarskich, mających swe źródło w obcowaniach z żywą naturą.

Pejzaż, to inaczej malarstwo krajobrazowe czyste, inspirowane wsią, łąkami, lasami, rzekami, niebem i ziemią. Ale, pejzaż to także ukazanie miasta z jego specyfiką urbanistyczną, architektoniczną, przeplatana jedynie zielenią trawników i parków. To wioda. A, w twórczości Barbary Czarnockiej ten rodzaj tematyki może przypisać pejzażowi topograficznemu, ukazującemu konkretny motyw, fragment natury. Kontrastem dla niego jest tzw. pejzaż wyobraźni, fantastyczny. Sporadycznie jawi się wśród do-

robku malarskiego Czarnockiej marina, czyli krajobraz morski lub sztafaż, czyli pejzaż z postacią zwierzęcia lub człowieka.

Już w starożytności do końca XVI wieku pejzaż spełniał rolę tła w ikonografiach: religijnej, mitologicznej, historycznej. Był chociażby wykorzystany jako dekoracja w ściennym malarstwie pompejańskim okresu hellenistycznego. Dopiero czas odrodzenia, renesansu przyniósł wyzwolenie pejzażu do samodzielnego istnienia w obrazach. Znaczący i decydujący wpływ dla ewolucji tej sztuki miało silne zainteresowanie światem przyrody. Pierwowzory pejzaży samodzielnych historia sztuki odnotowała w 2 połowie XVI wieku w malarstwie niderlandzkim. Apogeum rozkwitu pejzażu zdecydowanie przypadło w wieku XVII. Kształtowanie się odmian, teoretycznych założeń rozwijającego się nowego rodzaju malarstwa przyspieszyło znacznie w wieku XVIII. Jednym z najbardziej znaczących ówczesnych pejzażystów był niewątpliwie Anglik William Turner. Natomiast wiek XIX dał możliwości dla wykreowania pejzażu współczesnego, bardzo nam bliskiego. We Francji, nieopodal Paryża działała tzw. Szkoła z Barbizon, skupiająca twórców malujących przede wszystkim realistyczne pejzaże wiejskie. Była to kolonia artystyczna skupiona na skraju Lasu Fontainebleau, we wsi Barbizon. Założycielami i pomysłodawcami powstania tego ugrupowania artystycznego byli między innymi malarze: Camille Corot i Théodore Rousseau. Od roku 1849 do kolonii przynależał wielki Jean-François Millet. Barbizonończycy zamieszkiwali wioskę od lat 40. XIX stulecia. Ta francuska kolonia twórcza wchłaniała cudzoziemców, malarzy z Belgii, Rumunii i Polski. Józef Szermentowski, nasz wybitny malarz pejzażysta pozostawał pod urokiem malarstwa z Barbizon i wiele jemu zawdzięczał. Następne, powstałe kierunki: impresjonizm oraz postimpresjonizm przejęły po swych poprzednikach pejzaż, jako najważniejszy z tematów malarskich. Sztuka wieku XX zaadaptowała pejzaż dla takich kierunków, jak: surrealizm, ekspresjonizm, fowizm, czy kubizm.

Sztuka pejzażu Barbary Czarnockiej najbardziej bliska jest estetyce Szkoły z Barbizonu i polskiego realizmu. Artystka podobnie do Barbizonończyków ukształtowała specyficzny model krajobrazu osobistego, intymnego, odnosząc się w romantycznym nastroju twórczego ducha do rodzimej natury. W konsekwencji następuje zdecydowane

odejście od idealizowanego, tradycyjnego pejzażu akademickiego na rzecz studium plenerowego realizowanego bezpośrednio przed motywem. Prawie każdy tytuł obrazu Czarnockiej zawiera nazwę miejscowości lub krainy geograficznej, w której powstał: *Prusicko, Załęcze Małe, Zima w Zakrzówku, Przepiórka, W drodze do pastwiska. Lgota, W połowie drogi do Olsztyna, Bałtyk-Adriatyk. Częstochowa, Zalew w Poraju, Zaborze koło Częstochowy*. Podczas ostatniej wizyty w domu i pracowni częstochowskiego malarza Włodzimierza Karankiewicza dowiedziałem się od gospodarza, że tuż obok nas, na ścianie wisi autentyczny, niewielki, kameralny i niepozorny pejzaż autorstwa Jeana Acharda. Artysta zdobył go odkupiwszy dzieło od Paryskiego Muzeum Luwr, kiedy wysprzedawało ono eksponaty, których mogło się pozbyć.

Jean Achard urodził się w Voreppe w prowincji Isère. Był samoukiem i rozpoczął karierę jako urzędnik prawnika. Swoją praktykę rozpoczął od kopiowania obrazów w Muzeum w Grenoble. Następnie uczęszczał do bezpłatnej szkoły miejskiej w Grenoble i poznał malarzy ze szkoły w Lyonie. W latach 1824–1830 jego nauczycielem był Isidore Dagnan. W wieku 27 lat przeniósł się do Paryża i kopiował dzieła holenderskich mistrzów w Luwrze. W roku 1846 uczęszczał do szkoły Barbizon i zaprzyjaźnił się z malarzami: Jeanem-Baptiste'a-Camille Corotem, Théodorem Rousseau, Charlesem-Françoisem Daubigny i Narcisse Virgilio Díazem, którzy nauczyli go malować na wzór regionu paryskiego. Przez jakiś czas przebywał także w Auvers-sur-Oise. W latach 1858–1859 mieszkał w Honfleur i na farmie Saint-Siméon wraz z Eugène Boudinem i Claudem Monetem. Zachorował i popadł w poważne kłopoty finansowe. Zmarł w roku 1884 w Grenoble, gdzie został pochowany w cmentarzu Saint Roch.

Tak o malarstwie pejzażysty napisał niejaki Jacopo:

Delikatny w dotyku Achard jest nie mniej delikatny w swoim kolorze. Jego kolor, początkowo nieco szorstki i ciężki, z czasem udoskonala się, harmonizuje i oczyszcza. Achard, który przez długi czas był mistrzem rysowania, od 1850 roku stał się mistrzem kolorystyki. Wierny badacz natury czerpie z jej dyskretnego uroku i odurzającej słodkości. Wróg brutalności, zbyt jaskrawych kolorów, ognistych czerwieni i żółci, ma za-

skakującą umiejętność operowania zielenią i zachowywania jej przejrzystości, rozbłyśnięcia słońca w gęstej roślinności, oświetlania ściany chaty ukrytej pod drzewami. Na początku mocny i energiczny, będzie coraz bardziej skłaniał się w stronę elegancji, wdzięku i finezji brzmienia.

Ta minirecenzja idealnie koreluje z nastrojami i wizualizacjami pejzaży Barbary Czarnockiej.

Wystawie towarzyszył założony przez malarkę *Pamiętnik*, którego puste karty wypełniły się licznymi wpisami zwiedzających ekspozycje:

Droga Autorko!

Pani pejzaże zabrały mnie na cudowny spacer do lat beztróskiego dzieciństwa. Jest w nich tyle uciążliwości i naturalnego piękna! Bardzo Pani za te chwile wytchnienia i wzruszeń Dziękuję.

Aleksandra Olczak

Bardzo dziękujemy za ciepłą i serdeczną atmosferę oraz podzielenie się uwagami artystycznymi w czasie warsztatów plastycznych.

Elżbieta Wyroba, Joanna Zygoń

Dziękuję za możliwość obejrzenia pięknych obrazów z pejzażami znanymi mi z życia realnego: Park Lisiniec, Jura. Są one niezwykle nastrojowe, a niektóre nostalgiczne i przywołują miłe wspomnienia z pobytu w tych miejscach. Obrazy plenerowe przedstawiają barwną naturę. Dzięki tej wystawie mogłam się wyciszyć i zastanowić nad wieloma sprawami. Gratuluję i życzę wszystkiego dobrego!

Katarzyna Kucharzewska

Malarstwo pejzażowe Pani Barbary Czarnockiej ze swoimi walorami stylistycznymi i kolorystyką oraz naturalnym sposobem oglądu świata we właściwy sposób wychodzi naprzeciw upodobaniom obserwatorów i powinno stanowić zachętę dla kontynuowania dotychczasowej formy wyrazu.

Tadeusz Luterek

Droga Pani Basiu,

...zaprosiłem Panią wraz z pejzażami do zaprezentowania ich w Galerii Kultury i Sztuki Publicznej Biblioteki Pedagogicznej Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie. Dziękuję za to, że z taką pasją, oddaniem, życzliwością, a wręcz bezinteresownością potrafiła Pani zaszczerpić we mnie, i nie tylko, moc optymizmu... i dla-

tego wystawa zaistniała. Cieszyła się wielkim powodzeniem i oglądalnością, czego wrazem był nadliczbowy w gości kwietniowy wernisaż, a także stały się późniejsze odwiedziny wielu oglądających obrazy. Ta liczba entuzjastów Pani malarstwa uświadomiła mi ogrom najlepszych i najpiękniejszych uczuć, jakimi Ci Ludzie obdarzają Panią, człowieka uczuciowego, kobietę bezgranicznie poświęconą dla własnej rodziny..., malarkę, ale i wspaniałego, dobrego, podkreślę: człowieka. Pani Basiu...! Życzę Pani, aby ta wystawa była jedną z wielu przyszłych. Zawsze życzliwy i podziwiający Panią

Marek Czarnołęski

W Dniu Wspomnienia św. Brata Alberta-Adama Chmielowskiego dziękuję Bogu, że Basia nie podjęła decyzji o rezygnacji z malowania na rzecz Rodziny, tylko godzi te dwa powołania (choć przeczuwam, jakie to wyzwanie i wysiłek). Dziękuję Basiu za te wszystkie cudowne pejzaże, takie, że wydaje się, że pór roku jest tyle, ile obrazków na tej wystawie. Przepiękne kompozycje, koloryt, niezwykle wycucie – „ręka” do drzew... Każdy następny pejzaż zaskakuje swoją tajemnicą, szczegółami, wyborem miejsca, chwili, pogody... Maluj dalej Basiu – doceniona, czy nie – maluj, nie poddawaj się! Oby Ci służyło zdrowie (wzrok, sprawność ręki, siły), żeby Ci nie wadziły rodzinne wyzwania, bo wiem, że jesteś im oddana na 200%. Dziękuję za możliwość obejrzenia, szczególnie tych nowych (2023, 2024) obrazków. Oby cieszyły oko jak największej rzeszy OGLĄDACZY.

Urszula S. (przejazdem z Warszawy do Krakowa)

Barbara Czarnocka w swych kreacjach pejzażowych łączy niezwykle precyzyjny i wyrafinowany warsztat realistki z nerwem oraz impetem kładzionego na podłożu malarskim śladu pędzla. Obszary malarskie zbudowane lokalnie ożywia drgającymi i świecącymi, niezwykle żywymi pociągnięciami narzędzia malarskiego. W ogólnych gamach utrzymuje obrazy w zestawieniach barw spokojnych, często tzw. ziemistych, takich, których używali Barbizończycy. W wyniku nawarstwiania, przecierania następnych, kolejnych warstw barwnych, malarka uzyskuje ożywienie kolorystyczne jakże stonowanych plam. Dochodzi do gier barwnych, ferry światła i cieni, wydobywania pejzażowych perspektyw: malarskiej, powietrznej, zbieżnej, kulisowej. Barbara Czarnocka równoważy w pejzażach po-

ziomy rysunku, linii z plamami kolorów, ekspresji z wyciszeniem nostalgii.

Wystawa pejzaży autorstwa Barbary Czarnockiej spełniła rolę inspiracji dla warsztatów literacko-plastycznych o tematyce pejzażowej, skierowanych do uczniów szkoły podstawowej, średniej, a nawet do seniorów. Zdecydowanie wybrałem grupę seniorów, a dokładniej biorąc Panie malarki-amatorki.

PAYSAGE PO POLSKU... SPOTKANIE AUTORSKO-WARSZTATOWE Z BARBARĄ CZARNOCKĄ

Francuskie określenie *Paysage*, to po polsku pejzaż, czyli rodzaj sztuki krajobrazowej. Technika jest drugoplanowa i obojętnie czy zrealizowany ołówkiem, węglem, piórkiem, czy farbami olejnymi, akrylowymi, akwarelowymi krajobraz, staje się pejzażem.

12 czerwca 2024 r. w Publicznej Bibliotece Pedagogicznej i Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie odbyły się warsztaty plastyczno-literackie o tematyce pejzażowej. Inspiracją do działań twórczych była indywidualna wystawa autorska Barbary Czarnockiej. Wokół jej pejzaży skupiła się kameralna, nieduża grupa pasjonatów plastyczek pod nazwą *Werniks*, działająca w ramach Uniwersytetu Trzeciego Wieku przy Politechnice Częstochowskiej. Seniorki-malarki przybyły do siedziby RODN „WOM”, aby spotkać się z autorką obrazów namalowanych farbami olejnymi i kredkami pastelowymi.

Pierwsza część warsztatów przebiegała w atmosferze rozmów o obrazach. Uczestniczki zajęć miały ogromne szczęście zetknąć się bezpośrednio z pracami malarki, gdyż ekspozycja w związku z warsztatami została specjalnie zaaranżowana w sali dydaktycznej. 22 obrazy, większe i mniejsze, stały się dla plastyczek amaterek punktami odniesienia w poszukiwaniach twórczych.

Wytworzony, prawie galeryjny klimat, sprzyjał skupieniu się na stworzeniu własnych kompozycji. Barbara Czarnocka była przewodnikiem wśród swoich dzieł. Przedstawiła zgromadzonym swoje życie twórcze oraz tajemnice poszukiwań artystycznych. Dawała odpowiedzi pytaniom stawianym przez uczestniczki warsztatów. A interesowały je procesy powstawania poszczególnych obrazów, czyli przyczyny wyborów motywów i wybory technik plastycznych dla ich realizacji w malarskim języku. Uzupełnieniem rozważań o estetyce pejzaży Barbary Czarnockiej było moje nawiązanie do roli pejzażu w historii sztuki: (...) Dzięki pejzażowi człowiek najczulej określa siebie jako istotę w nim żyjącą. Na przestrzeni tysięcy lat stosunek nas ludzi do pejzażu zmieniał się, ewoluował. W estetyce starożytnej, chociażby przywołując sztukę Egiptu, jak i średniowiecznej motywy pejzażowe pojawiają się sporadycznie, marginalnie, fragmentarycznie, traktując przyrodę ascetycznie i wybiórczo. Na przełomie średniowiecza i renesansu pejzaż przyjął rolę tła w kompozycjach religijnych dla dominujących postaci ludzkich. Docenienie głębszej wartości krajobrazu nastąpiło dopiero w odrodzeniu. Artyści zaczęli doceniać walory głębi perspektywicznej scenografii pejzażu. Sylwety

ludzi stopniowo minimalizowano, a krajobraz powiększał swój zasięg, wypełniając coraz większą powierzchnię kompozycyjnej płaszczyzny malarskiej. Prekursorem pejzażu niezależnego i samodzielnego był Joachim Patinier, malarz niderlandzki, który przyczynił się do zaistnienia pejzażu jako gatunku malarskiego. W pełni określił się i rozwinął w XVII-wiecznej sztuce holenderskiej. Tradycja ta wskazała drogę rozwoju dla pejzażu wieków XVIII i XIX. W sztuce polskiej krajobraz, jako zjawisko tematyczne i formalne, zaistniał w okresie panowania króla Stanisława Augusta. Pomijając jego błędy polityczne jako monarchy, niewątpliwie był mecenasem sztuki. Jedną z większych jego zasług był fakt zatrudniania do pracy twórców obcych, z innych krajów europejskich. Ich powinnością stawały się realizacje twórcze, ale także role pedagogiczne. Kształcili i uczyli sztuki naszych lokalnych artystów. Podwaliny pod polską sztukę pejzażu zaszczepili przede wszystkim królewscy dekoratorzy: Jean Baptiste Pillement i jemu współczesny Polak Jan Ścisło, którzy pejzaż idealizowali, utrzymując go w klimacie rokoka. W procesie największego rozwoju ówczesnego polskiego malarstwa pejzażowego uczestniczył Bernardo Bellotto, nazywany Canaletto. Był ojcem tzw. pejzażu-weduty, a realizował go poprzez ukazywanie na płótnach Warszawy zilustrowanej niezwykle charakterystycznymi scenami rodzajowymi. Wychowankiem malarni, szkoły królewskiej, był Kazimierz Wojniakowski, który krajobraz czuł i malował zdecydowanie bardziej realistycznie. Także w rysunku nastąpił przełom w odbiorze pejzażu. I tak, rysunki, gwasze i sepie Jana Piotra de la Gourdiaine Norblina ukazują krajobrazy oparte na rzetelnej obserwacji natury i jej studiowaniu. Wizję Norblina kontynuował jego uczeń Aleksander Orłowski. Odważną drogę rozwoju pejzażu podjęli ówczesi artyści tacy, jak: Fryderyk Skarbek, Kazimierz Żwan, Wincenty Dmochowski, Seweryn Mielżyński. Przełomowym wydarzeniem kształtowania i formowania się historii pejzażu w Polsce było zawiązanie się dwóch niezależnych od siebie środowisk artystycznych, w Warszawie i Krakowie. Należy tu przytoczyć twórców, którzy najwięcej uczynili dla rozwoju pejzażu w Galicji: Jan Nepomucen Głowacki, Adam Gorczyński, Jan Kanty Hruzik, Saturnin Świerzyński, Aleksander Płonczyński, Leon Dembowski. Natomiast w środowisku warszawskim znaczącą rolę jako ma-

larz i pedagog zaznaczył Jan Feliks Piwarski. Pod wpływem romantyzmu marzył o stworzeniu prawdziwego polskiego malarstwa krajobrazowego. Miał ambicje, aby ukazywało i opiewało życie ludu polskiego, tego wiejskiego, jak i miejskiego. Będąc profesorem rysunku i pejzażu w Szkole Sztuk Pięknych w Warszawie realizował ze studentami gros wypraw artystycznych, tzw. plenerów, które stwarzały szanse kontaktów uczniów z przyrodą, jak i z ludźmi zamieszkującymi miejsca odwiedzane przez artystów. Inny profesor pejzażu Chrystian Breslauer wymagał od studentów pracy w plenerze, pod przysłowiowym gołym niebem. Z tej pracowni wyszli tacy znani twórcy, jak: Franciszek Kostrzewski, Wojciech Gerson, Józef Szermentowski, Feliks Brzozowski, Władysław Malecki, Aleksander Świeszewski. Wybitną postacią w rozwoju malarstwa krajobrazowego, jako pedagog, ale i twórca, był w Warszawie Wojciech Gerson. To on wychował późniejszych, jednych z największych polskich malarzy tworzących między innymi pejzaże, drugiej połowy wieku XIX i pierwszej połowy XX wieku: Józefa Chełmońskiego, Leona Wyczółkowskiego, Władysława Podkowińskiego i Józefa Pankiewicza. Ci dwaj ostatni stali się niekwestionowanymi ojcami polskiego impresjonizmu i koloryzmu. Ponadprzeciętnie zaistniał w sztuce polskiej Aleksander Gierymski, autor głównie krajobrazów i scen rodzajowych wplecionych w pejzaże miejskie i otoczenia podmiejskie. Interesował się zjawiskami barwnymi i świetlnymi w naturze, dlatego jego sztukę zakwalifikowano do początków polskiego impresjonizmu. Nie można zapomnieć o wybitnych, acz niepostępowych, natomiast rzetelnych tradycjonalistach: Stanisławie Witkiewicz, piewcy Tatr i twórcy stylu zakopiańskiego; Alfredzie Wierusz-Kowalskim, Aleksandrze Kotsissie. Ogromny wybuch w polskiej szkole pejzażu przyniosły postawy twórcze dwóch potęg artystycznych: Juliana Fałata i Jana Stanisławskiego. Był to początek nowych poszukiwań twórczych, formalnych, warsztatowych. Temat został ten sam: pejzaż. Twórcy odeszli od prawdy obiektywnej, od stabilnych, monotonicznych barw lokalnych. Pomijali drobne szczegóły natury. Uwaga została skupiona w niczym nieograniczonych, śmiałych, swobodnych impresjach zbudowanych z barw, światła, cieni... Znaczenia nabrała plama barwna i jej żywy ślad na powierzchni malarskiej, co gwa-

rantało bezpośredni przekaz emocjonalny artysty w dzieło sztuki. Pejzaż stał się bardziej subiektywny, indywidualny, charakteryzujący styl poszczególnego artysty. Twórcy z większą odwagą czerpali ze sztuki francuskiej. Tam kierowali poszukiwania inspiracji artystycznych. Jednym z najwybitniejszych wychowanków Jana Stanisławskiego był Stanisław Czajkowski. W swym testamencie artystycznym pisze: *Pejzaż jest duszą ziemi, na której człowiek rodzi się i umiera, i którą poniekąd stwarza... Człowiek stale współżyje z pejzażem, często nie zdając sobie z tego sprawy... Kiedy nadchodzi zmierzch człowiek znużony całodzienną pracą swobodnie oddycha i napawa się pięknem wieczoru, tego największego malarza świata. Malowanie pejzażu daje wzniosłe, niezapomniane chwile zespolenia się z naturą (...).* Dzieła Stanisława Czajkowskiego ukazują pejzaże, których obecnie już nie ma w naszym polskim otoczeniu. Są jedynie echem minionej bezpowrotnie, dziewiczej przyrody zjednoczonej z człowiekiem. Największy mistrz Czajkowskiego, Jan Stanisławski, prosił swoich studentów: *Malujcie panowie wieś polską, bo niedługo jej nie będzie...* Niestety, tak też się stało. W roku 1903 wraz ze swoimi kolegami malarzami: Henrykiem Szczyglińskim, Stefanem Filipkiewiczem, Antonim Procajłowiczem i Stanisławem Kamockim, Stanisław Czajkowski otworzył w Krakowie pierwszą wystawę pejzaży. Czajkowski był malarzem pleneru. W nim czuł się najlepiej. Przemieszczał się bardzo intensywnie w Polsce i Europie, aby odnaleźć dla siebie najlepsze motywy. Zawsze realizował swe życiowe motto: *Artysta jest podobny pszczole: zbiera wrażenie piękna, o którym się tak rzadko w dzisiejszych czasach mówi. Również nie mówi się o moralności w sztuce, która nas artystów przede wszystkim powinna obowiązywać. Moralność artysty to rzetelność w pracy: zgłębianie i synteza tematu oraz pogłębianie warsztatu malarskiego, unikanie schematu, blagi, powierzchowności i splotania swojej pracy (...).* W katedrze malarstwa krajobrazowego Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie następcą Jana Stanisławskiego został Ferdynand Ruszczyc. Miał inne, indywidualne odczucie natury. W twórczości dążył do brzmienia detali przyrody, co miało wywołać w pejzażach wartości symboli i nastrojów oraz ekspresję rozgrywającego się w naturze dramatu. Wyjątkowo osobiste podejścia do kreowania tematu pejzażu reprezentowali najwięksi

twórcy Młodej Polski: Józef Mehoffer, Wojciech Weiss, czy sam Stanisław Wyspiański. Malowali pejzaż, czyli byli blisko natury, lecz warstwa formalna dzieł nie pokrywała się z impresjonistyczną. Nowe cechy ich postaw estetycznych, wykorzystania narzędzi i materiałów plastycznych tkwiły już w kolejnych etapach ewolucji malarstwa, w postimpresjonizmie i modernizmie. Artyści wypracowywali formy i plamy bardziej syntetyczne. Dostrzeżono i doceniono wartości dekoracyjności wraz z finezją linii. Płaszczyzny stawały się bardziej płaskie. Stąd skojarzenie ze sztuką Paula Gauguina, Władysława Ślewińskiego. W dwudziestolecie międzywojennym w sztuce polskiej zaistniał koloryzm, głównie dzięki autorytetowi Józefa Pankiewicza oraz jego francuskiego przyjaciela Pierra Bonnard'a oraz grupie twórczej *Kapiści*, która w roku 1924 wyjechała do Paryża. Koloryzm bardzo preferował pejzaż jako temat godny do podejmowania w imię budowania go barwami i żywiołowymi fakturami. Po powrocie do Polski, szczególnie od lat czterdziestych XX wieku, ich idea organizacji obrazu barwami wzajemnie na siebie oddziałujących, w niezwykle dużym wymiarze przeniknęła do wyższych uczelni artystycznych, a także do indywidualnych poszukiwań twórczych wielu artystów. Kapiści byli profesorami Akademii Sztuk Pięknych: Jan Cybis, Hanna Rudzka Cybis, Artur Nacht-Samborski, Piotr Potworowski. Wychowali grono malarzy podejmujących temat pejzażu w dosłownym znaczeniu, ale i takich, którzy odeszli od tradycyjnego jego rozumienia i obrazy swe tylko pejzażami nazywali... To warszawscy malarze: Rajmund Ziemiński i Tadeusz Dominik. W środowisku malarskim Krakowa tworzyli natomiast wielcy pejzażyści, jak chociażby: Czesław Rzepiński, Juliusz Joniak, Jan Szanczenbach, Jan Świdorski... A jeszcze były takie rodziny rozsiane w różnych miastach Polski: Edward Nadulski i Zenon Kononowicz w Lublinie, Stanisław Mazuś w Katowicach, Stanisław Łyszczarz, Jerzy Pogorzelski, Stefan Chabrowski w Częstochowie, Bronisław Chyła w Legnicy, w Poznaniu Józef Flieger i Eustachy Wasilkowski, w Toruniu Szymon Szumiński, a w Gdańsku Zdzisław Kałedkiewicz i Marek Żuławski, w Łodzi Józef Wasiołek.

Przygotowałem kilkanaście albumów, z których zaczerpnąłem ilustracje dla omówienia zagadnienia pejzażu w różnych okresach dziejów malarstwa: *Auguste Renoir; Fedkowicz,*

Cézanne; Hans Memling-Sąd Ostateczny; Malarstwo Polskie: Gotyk, Renesans, Wczesny Manierizm; Sztuka społeczeństw paleolitycznych; Żywot Chełmońskiego; Jan Cybis; Polska Sztuka Ludowa; Julian Fałat.

Zgodnie z charakterem warsztatów w ich przebieg włączyłem fragmentaryczne teksty znanych i wybitnych polskich literatów. Natura, opierając się na swojej urodzie, od zawsze była dla twórców inspiracją. Od wieków przyroda jest niezmiennie fascynująca i oczarowująca. Zarówno dzieła pejzażowe plastyczne, jak i te literackie, pozwalają czytelnikowi oraz widzowi odnaleźć się w miejscach często dla nich nieosiągalnych, nieznanach. A za pośrednictwem sztuki do nich przybywają. Odbiorcy kreacji mogą liczyć na ucieleśnienie fizyczne i duchowe wybranych miejsc w ich wyobraźniach, poczuciach wewnętrznych. Kompozycje stają się dosłownymi tunelami czasoprzestrzennymi przenoszącymi uczestników obcowania z dziełami do realnych lub fantastycznych wymiarów twórczych istniejących na końcach stalówek piór czy pędzli. W literach, wyrazach, zdaniach, wersach, rozdziałach, zwrotkach roztaczają się krajobrazy różnych pór roku, mrozów, upałów, mgieł, deszczów, lasów, pól, drzew, roślin, zwierząt...

Narząd wzroku przejmuje funkcje, które w życiu codziennym spełniają: dotyk, węch i słuch. W przypadku degustacji obrazów czy tekstów literackich smakujemy i pochłaniamy je oczami. Pejzaż jest na tyle tematem pierwszoplanowym, o ile istnieje w utworze samodzielnie w roli głównej. Przybiera wtedy formę bohatera, któremu przysługuje wielkie zainteresowanie, np. pisarza, jak i czytelnika. Dlatego też warsztaty wzbogacone zostały lekturami fragmentów utworów poetyckich i prozatorskich wybranych polskich autorów, między innymi: Teofila Lenartowicza, Kazimierza Przerwy-Tetmajera, Jana Kasprowicza, Wiesława Myśliwskiego, Elizy Orzeszkowej, Adama Mickiewicza, Tadeusza Luterka, Tadeusza Chabrowskiego, Leopolda Staffa, Juliana Tuwima, Bolesława Leśmiana, Stefana Żeromskiego...

Po autoprezentacji Barbary Czarnockiej rozpoczęliśmy zajęcia warsztatowe. Każda z uczestniczek podjęła się skomponowania pejzażu zainspirowanego którąś z prac autorki wystawy, albo z własnej wyobraźni, sięgając do wspomnień pobytów w czystych plenerach pozamiejskich lub miejskich, urbanistycznych. Niezwykle pomocne okazały się także reprodukcje obrazów znanych malarzy polskich w formie luźnych, pojedynczych kart. Jadwiga Terejko, Joanna Zygoń, Elżbieta Wyroba, Maria Marczak, Urszula Królikowska, Ewa Żmudzka-Kabus, Teresa Skrzypczak, Ewa Machnik malowały swe pejzaże pastelami, akwarelami i akrylami na

podłożach papierowych oraz tzw. panelach malarskich.

Zaczynały od rozrysowań wstępnych szkiców ołówkowych, aby prawidłowo rozłożyć na płaszczyznach przeznaczonych do zagospodarowania elementy kompozycyjne. I choć Barbara Czarnocka zarzekała się, że nigdy nie była i nie jest pedagogiem, to jednak udało jej się nawiązać z malarkami mocne nici zrozumienia, zaaranżować wspólne myślenie o obrazie, o pejzażu. Myślę, że nawet zaprzyjaźniły się twórczo. Pani Barbara bardzo naturalnie i przekonująco weszła w procesy kreacyjne wszystkich pań, a najlepszym tego przykładem były korekty, których udzielała malarkom z Werniksu. Konsultacje przebiegały w sposób niezwykle bezpośredni. Barbara Czarnocka omawiała powstające pejzaże, wdawała się w dyskusje z autorkami prac, ale największy wyraz zaangażowania w etap współkształtowania ekspresji kompozycji zaznaczyła korektami bezpośrednimi, praktycznymi. Własnym przykładem, biorąc do ręki kredki czy pędzle i poprawiając fragmenty prac, przekazywała uczestniczkom warsztatów najcenniejsze i najbardziej osobiste, własne doświadczenia gwarantujące podwyższanie artystycznego poziomu pejzaży. Spotkanie zakończyło się wspólną deklaracją i nadzieją organizatorów oraz uczestniczek, aby w przyszłości kontynuować taką formułę twórczych zajęć. Oczywiście podejmując inne tematy, zapraszając do współprowadzenia warsztatów innych znanych twórców plastyki.

Fot. K. Kucharzewska

Marek Czarnołęski

Katarzyna Kucharzewska

nauczyciel bibliotekarz

Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie

POWIATOWY KONKURS RECYTATORSKI „POETYCKIE KRAJOBRAZY” POŚWIĘCONY POEZJI KAZIMIERZA WIERZYŃSKIEGO

Rok 2024 został ustanowiony przez Sejm Rzeczypospolitej Rokiem Kazimierza Wierzyńskiego w związku ze 130. rocznicą urodzin poety.

Z tej okazji, 24 października 2024 roku w Publicznej Bibliotece Pedagogicznej Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie, odbyła się cztertnasta edycja Powiatowego Konkursu Recytatorskiego *Poetyckie Krajobrazy*, poświęconego poezji Kazimierza Wierzyńskiego.

Konkurs jest przeprowadzany od 2011 r.

K POWIATOWY O N K U R S Poetyckie Krajobrazy S RECYTATORSKI

Konkurs, adresowany do uczniów klas 7 i 8 szkół podstawowych z miasta Częstochowy oraz powiatu częstochowskiego, zorganizowała Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie. Osobą odpowiedzialną za jego przygotowanie była Katarzyna Kucharzewska, nauczyciel bibliotekarz Publicznej Biblioteki Pedagogicznej RODN „WOM” w Częstochowie.

Honorowy patronat nad konkursem objął Krzysztof Smela, starosta częstochowski oraz Alina Grabna, prezes Towarzystwa Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich Oddział w Częstochowie.

Mottem były słowa poety Kazimierza Wierzyńskiego:

„Jeśli mi słowo bić przestanie,
Co mi po sercu”¹.

Celem recytatorskich zmagania stało się upamiętnienie twórczości poety, popularyzacja jego dorobku artystycznego, rozwijanie recytatorskich i aktorskich uzdolnień młodzieży, upowszechnianie kultury języka polskiego, inspirowanie młodego pokolenia do aktywnego uczestnictwa w kulturze, wzbudzenie zainteresowania poezją polską oraz krzewienie kultury żywego słowa.

Rejestracja uczestników

Uczestników konkursu oraz członków komisji konkursowej powitała Aneta Żurek, dyrektor Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie oraz Renata Lipniewska, wicedyrektor ds. bibliotek pedagogicznych Regionalnego Ośro-

ka Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie.

Powitanie uczestników konkursu przez Anetę Żurek, dyrektorkę RODN „WOM” w Częstochowie

W tegorocznej edycji udział wzięło 19 uczniów z Częstochowy i powiatu częstochowskiego (7 uczniów z Częstochowy i 12 uczniów z powiatu częstochowskiego). Opiekę merytoryczną nad uczniami sprawowali nauczyciele z danej szkoły.

Uczniowie prezentowali jeden wybrany przez siebie wiersz poety. Recytacja odbywała się bez mikrofonu i materiałów audiowizualnych.

Prezentacje uczestników oceniała komisja konkursowa w składzie:

- *Beata Raczyńska* – przewodnicząca komisji, nauczyciel bibliotekarz Publicznej Biblioteki Pedagogicznej RODN „WOM” w Częstochowie.
- *Beata Wilk-Zatońska* – nauczyciel języka polskiego w VII Liceum Ogólnokształcącym im. Mikołaja Kopernika w Częstochowie, nauczyciel-doradca metodyczny języka polskiego w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie, opiekun szkolnego teatru *Grupa pod Wiszącym Kotem*.
- *Aleksandra Kowalska* – poetka, malarka, kompozytorka i wokalistka zespołu „Impast”. Nauczyciel wspomagający w Zespole Szkolno-Przedszkolnym nr 6 w Częstochowie.
- *Ewelina Ignaszak-Stolarska* – pracownik Regionalnego Ośrodka Kultury w Częstochowie, kulturoznawca, animator kultury, prowadzi warsztaty w zakresie edukacji filmowej.
- *Piotr Hankus* – wieloletni solista Zespołu „Śląsk”, obecnie pracownik Śląskiego Centrum Edukacji Regionalnej. Piotr Hankus

dzięki swoim predyspozycjom aktorskim, znakomitej dykcji i zdolnościom konferansjerskim wielokrotnie występował i występuje w roli prowadzącego liczne imprezy w kraju i regionie. W roku 2015 otrzymał tytuł Mistrza Mowy Polskiej. Pracuje z dorosłymi artystami, ale również z dziećmi i młodzieżą.

Jury konkursu recytatorskiego oraz uczestnicy konkursu w auli „Forum”

Piotr Hankus przed rozpoczęciem konkursu przeprowadził z młodzieżą ćwiczenia aparatu mowy, udzielił cennych wskazówek przygotowujących do występu na estradzie oraz przesłał ciepłe słowa uznania dla recytujących. Opowiedział także, jak on przygotowuje się do występów na scenie jako konferansjer. Przed występami uczniów Katarzyna Kucharzewska przedstawiła prezentację o życiu i twórczości Kazimierza Wierzyńskiego.

Ćwiczenia aparatu mowy przed recytacją

Zgodnie z regulaminem na ocenę recytacji miały wpływ następujące elementy: dobór repertuaru, stopień opanowania tekstu, artystyczna interpretacja utworu, kultura słowa i ogólne wrażenia artystyczne.

Obrady jury konkursu

Młodzież w ciekawy sposób prezentowała wiersze poety. Utwory te wymagają bowiem niezwykłego kunsztu interpretacyjnego. Uczniowie stanęli na wysokości zadania, prezentując bardzo wysoki poziom. Deklamowali wiersze w sposób dojrzały, poruszający emocje odbiorcy. Recytatorzy słowami poety prezentowali piękno przyrody, historię narodu, umiłowanie ojczyzny, pochwałę rywalizacji sportowej oraz afirmację życia.

Na zakończenie Beata Wilk-Zatońska podsumowała obrady komisji konkursowej. Zdaniem jury uczniowie wybrali różnorodny repertuar, zaprezentowali przemyślane interpretacje, wykazali się dużą wrażliwością na poetyckie słowo. Treści zawarte w prezentowanych utworach dostarczyły wielu wzruszeń, refleksji i przemyśleń życiowych. Ponadto uczniowie otrzymali wskazówki, jak deklamować wiersze i na co zwrócić szczególną uwagę przy interpretacji utworów na scenie, czyli na intonację, nadmierną gestykulację oraz modulację głosu.

W opinii jurorów każdy z uczestników zasłużył na wyróżnienie, pochwałę, docenienie zaangażowania.

Decyzją jury laureatami zostali:

I miejsce

Emilia Adamus, Zespół Szkolno-Przedszkolny w Kamyku, wiersz pt. „Do moich zmarłych” Kazimierz Wierzyński.

Zwycięzcy konkursu podczas recytacji

II miejsce

Patrycja Radecka, Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 1 w Rędzinach, wiersz pt. „Match footballowy” Kazimierz Wierzyński.

III miejsce

Gabriela Markowska, Szkoła Podstawowa im. Gustawa Morcinka w Poczesnej, wiersz pt. „Listopad 1918” Kazimierz Wierzyński.

Wyróżnienia:

- *Lena Szczęsna*, Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 5 w Częstochowie, wiersz pt. „Ja jestem falą” Kazimierz Wierzyński.
- *Iga Oberska*, Niepubliczna Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Soborzycach, wiersz pt. „Kapelusz biorę pod pachę” Kazimierz Wierzyński.
- *Mateusz Worwąg*, Szkoła Podstawowa im. Marcina Kacprzaka w Starym Cykarkowie, wiersz pt. „Pracownia poety” Kazimierz Wierzyński.

Każdy z uczestników konkursu otrzymał pamiątkowy dyplom. Natomiast zwycięzcy odebrali nagrody rzeczowe ufundowane przez Starostę Częstochowskiego oraz Zespół Pieśni i Tańca „Śląsk” im. Stanisława Hadyny w Koszęcinie.

W czasie obrad jury uczniowie mieli okazję zwiedzić wystawę pt. „Zanim nastały media cyfrowe”. Konkursowi towarzyszyła również wystawa poświęcona twórczości Kazimierza Wierzyńskiego.

Wystawa towarzysząca konkursowi

Wszystkim uczestnikom dziękujemy za udział oraz niezapomniane wrażenia artystyczne. Nauczycielom dziękujemy za przygotowanie uczniów do udziału w konkursie. Uczniom życzymy dalszych sukcesów.

Sprawozdanie z konkursu oraz zdjęcia znajdują się na stronie internetowej biblioteki: biblioteka.womczest.edu.pl w zakładce *Edukacja – Konkursy*.

*Laureaci konkursu
wraz z organizatorami i komisją konkursową*

Pamiątkowe zdjęcie organizatorów i jury konkursu

Fot. I. Bajor

Katarzyna Kucharzewska

Przypisy:

- ¹ K. Wierzyński, *Wybór poezji*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław – Warszawa 1991, s. 397.

Anna Dąbrowska

Anna Hiller

nauczyciele bibliotekarze

Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie

DZIAŁANIA PUBLICZNEJ BIBLIOTEKI PEDAGOGICZNEJ W RAMACH OGÓLNOPOLSKIEJ AKCJI „CAŁA POLSKA CZYTA DZIECIOM” W ROKU SZKOLNYM 2023/2024

Publiczna Biblioteka Pedagogiczna w 2008 roku włączyła się w Ogólnopolską kampanię społeczną „Cała Polska czyta dzieciom”. Od tego czasu w bibliotece inicjowane są liczne przedsięwzięcia mające na celu promocję czytelnictwa i edukację czytelnictwa dzieci. W realizacji zadań biblioteka podejmuje współpracę z placówkami oświatowymi i instytucjami w regionie, a wiele

z zainicjowanych spotkań czytelniczych przekształciło się w imprezy cykliczne.

Rok szkolny 2023/2024 obfitował w wiele ciekawych inicjatyw czytelniczych na rzecz rozwijania kompetencji czytelniczych dzieci i młodzieży. Pomysłodawczyniami akcji, spotkań, zajęć i cykli edukacyjnych były Anna Hiller i Anna Dąbrowska, nauczyciele bibliotekarze Publicznej Biblioteki Pedagogicznej

RODN „WOM” w Częstochowie. Wszystkie inicjatywy miały na celu propagowanie czytelnictwa, zachęcanie do spędzania wolnego czasu na czytaniu książek i podejmowanie różnych aktywności związanych z literaturą. Spotkania i akcje czytelnicze organizowane były zarówno w formie stacjonarnej jak i online.

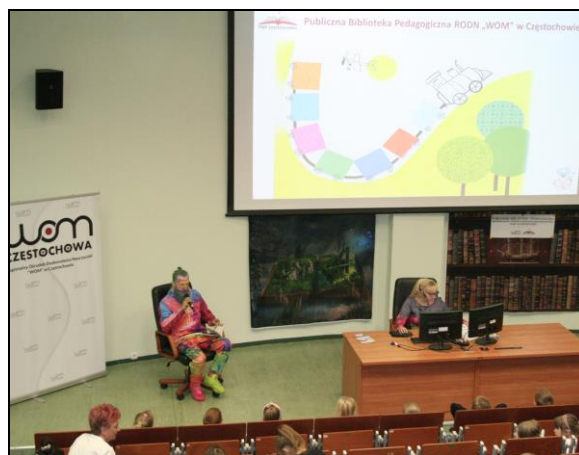
Bajkowe Spotkania to wydarzenie, które cieszy się od lat nieustającym zainteresowaniem. Ich celem jest popularyzowanie literatury wśród dzieci. Tradycyjnie organizowane są trzy spotkania, podczas których literaturę czytają zgromadzonym pięcio- i sześciolatkom znani i lubiani twórcy, artyści, sportowcy, pracownicy służb mundurowych, pasjonaci z wielu dziedzin nauki, sztuki i kultury.

Pierwsze z trzech Bajkowych Spotkań zgromadziło w auli „Forum” RODN „WOM” 129 dzieci i 16 nauczycieli z częstochowskich przedszkoli. *Bajkę o Smoku Kubie* autorstwa Mariusza Kozubka przeczytał Mikołaj Mikser Mądryk – znany i ceniony raper-filozof oraz ambasador ogólnopolskiej kampanii społecznej „Cała Polska czyta dzieciom”. Dzieci z wielką uwagą słuchały naszego Gościa, zadając wiele pytań dotyczących profesji i zainteresowań Miksera.

Udało się też namówić pana Mikołaja do improwizowanego występu.

Gościem drugiego spotkania był Mariusz Szulz – pedagog, terapeuta, animator, znany jako Hapi Hapi. Ten niesamowicie energiczny „Gość od uśmiechu” oczarował uczestników spotkania, czytając dla nich teksty literackie: *Franek i zielony stworek* Joanny Krżyżanek, *Michalek i pudełko niespodzianek* Agnieszki Stelmaszczyk, *Antek i stara jabłonka* Edyty Zarębskiej, *Jaś i zaczarowany przyjaciel* Ireny Landau.

Pomiędzy utworami Hapi Hapi odpowiadał na pytania dzieci, niektóre bardzo zaskakujące. W tym spotkaniu udział wzięło 115 dzieci i 15 opiekunów z częstochowskich szkół i przedszkoli.

Na trzecią odsłonę Bajkowych Spotkań zaproszenie przyjęła Sylwia Oksiuta-Warmus, aktorka, arteterapeuta, pedagog, logopeda i osoba wielu talentów, pasji i profesji. Na rozgrzewkę pani Sylwia zaproponowała dzieciom gimnastykę buzi i języka, a następnie przeczytała takie utwory, jak: *Helenka i różowe okulary* Joanny Krżyżanek, *Zosia i fioletowy kapelusz* Edyty Zarębskiej, *Matylda i czekoladowe ciastko* Liliany

Fabisińskiej, *Lenka i magiczne drzewo* i *Zuzia i piesek w kratkę* Ireny Landau. Historie o potędze wyobraźni, przyjaźni i przezwyciężaniu swoich słabości przypadły dzieciom do gustu. Nie zabrakło też zabaw ruchowych przy muzyce. Ostatnie spotkanie zgromadziło 120 dzieci i 20 opiekunów z częstochowskich placówek.

W sumie, podczas Bajkowych Spotkań bibliotekę odwiedziło 364 dzieci i 51 nauczycieli.

Spotkania z Martynką w oparciu o książki Gilberta Delahaye w tłumaczeniu Wandy Chotomskiej z ilustracjami Marcela Marliera opowiadające przygody sympatycznej Martynki, jej rodziny i przyjaciół, to spotkania w formie zdalnej, które odbywały się raz w miesiącu na platformie ClickMeeting i nawiązywały do różnych aktualnych świąt i uroczystości. Pierwsze odbyło się z okazji XX Dnia Głośnego Czytania, a ostatnie miało miejsce w ramach XXI Tygodnia Czytania Dzieciom. W ten symboliczny sposób autorki i pomysłodawczynie cyklu chciały zwrócić uwagę na istotną rolę czytania w rozwoju emocjonalnym i intelektualnym dzieci. Każ-

de z nich gromadziło przed ekranami komputerów ok. 450 dzieci i nauczycieli ze szkół i placówek woj. śląskiego. Na zakończenie cyklu każda placówka biorąca udział w spotkaniach otrzymała dyplom uznania a nauczyciele pamiątkowe podziękowania.

Maraton czytania Hobbita z okazji „Światowego Dnia Czytania Tolkiena” to maraton online, który w bieżącym roku odbył się po raz pierwszy. Zorganizowany został dla uczniów i nauczycieli klas 5–8 szkoły podstawowej oraz wszystkich miłośników literatury fantasy.

Lekturę „Hobbit, czyli tam i z powrotem” J.R.R. Tolkiena w przekładzie Marii Skibniewskiej czytali zaproszeni goście – młodzież III Liceum Ogólnokształcącego im. W. Biegańskiego w Częstochowie. Maraton miał na celu rozwijanie kompetencji czytelniczych dzieci i młodzieży oraz propagowanie literatury fantasy. Udział młodzieży licealnej był inspiracją dla młodszych kolegów i koleżanek do sięgnięcia po literaturę oraz zachętą do spędzania wolnego czasu na czytaniu. W wydarzeniu wzięło udział 246 uczniów i 13 nauczycieli. Bardzo pozytywny oddźwięk wydarzenia i liczny udział zmotywował organizatorki do tego, by maraton stał się imprezą cykliczną.

**Światowy Dzień Książki i Praw Autor-
skich z Wisławą Szymborską** to spotkanie online, które zgromadziło 675 uczniów i nauczycieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Podczas spotkania uczestnicy dowiedzieli się, dlaczego UNESCO ustanowiło to coroczne święto i jaki ma ono cel. Nauczycielki bibliotekarki przybliżyły postać noblistki w oparciu o książkę *Szalik. O Wisławie Szymborskiej dla dzieci* Michała Rusinka z ilustracjami Joanny Rusinek oraz zaprezentowały ciekawe informacje i fakty z życia poetki.

Franklin moim przyjacielem to cykl zajęć promujących wspólne czytanie, skierowany do przedszkolaków i uczniów klas I–III. Zajęcia odbywały się raz w miesiącu w czterech placówkach: w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym nr 5 w Częstochowie, w Niepublicznej Szkole Podstawowej Specjalnej „Piękny Umysł”, Przedszkolu Terapeutycznym „Piękny Umysł” w Częstochowie oraz w Miejskim Przedszkolu nr 8 w Częstochowie. Podczas spotkań dzieci poznawały przygody sympatycznego żółwika Franklina i jego przyjaciół. Spotkania realizowane były w oparciu o książki z serii „Historyjka z telewizji”, powstałej na podstawie animowanej serii *Witaj Franklin*. Zajęcia zawsze miały ten sam schemat: głośne czytanie książeczki przez nauczycielki bibliotekarki wsparte pokazem ilustracji, omówienie tekstu literackiego oraz gry, zadania i zabawy. Dzieci wykonywały również prace plastyczne, ćwiczenia na tablicy interaktywnej, proste piosenki, ćwiczenia ruchowe. Metody i formy pracy, jak również treści i zadania dostosowywane były do możliwości poszczególnych grup dzieci. Serdecznie dziękujemy za zaangażowanie i wsparcie w doborze tematyki, zagadnień, metod i form pracy wychowawcom i nauczycielom z poszczególnych grup i placówek. W sumie w spotkaniach z sympatycznym Franklinem udział wzięło 176 dzieci i 25 nauczycieli.

Z Pyzą po polskich drózkach to cykl spotkań czytelniczych promujących regionalizm i tradycje ludowe, skierowany do uczniów klas III Szkoły Podstawowej nr 38 w Częstochowie. W ramach zajęć dzieci słuchały fragmentów lektury Hanny Januszewskiej *Jak Polska Pyza wędrowała*, a jednocześnie poznawały ciekawostki, historię, zwyczaje, kulturę i kulinaria regionów, które odwiedza bohaterka książki. Spotkania wzboga-

cono o gry, zabawy, zadania oraz pokaz multimedialny, a także interaktywne działania, które wspierały proces nauki i angażowały uczniów w odkrywanie piękna polskiej tradycji.

Wieloletnia współpraca na rzecz upowszechniania czytelnictwa i wartościowej literatury w ramach akcji CPCD ze Szkołą Podstawową nr 53 z Oddziałami Integracyjnymi im. Marii Skłodowskiej-Curie w Częstochowie zaowocowała w roku szkolnym 2023/2024 dwoma cyklami zajęć oraz organizacją Maratonu czytelniczego.

Z legendą po Jurze to cykl zajęć edukacyjnych skierowany do uczniów klas I Szkoły Podstawowej 53 z Oddziałami Integracyjnymi im. M. Skłodowskiej-Curie w Częstochowie. We współpracy ze szkolnymi koordynatorami, nauczycielkami bibliotekarkami dr Renatą Sowadą i Miłosławą Pasternak, raz w miesiącu w szkole odbywały się zajęcia, podczas których uczniowie poznawali legendy i historie związane z wybranymi zamkami Szlaku Orlich Gniazd i wiele ciekawych informacji dotyczących zarówno przyrody, historii, jak i atrakcji turystycznych regionu. Cykl miał na celu pobudzić wrażliwość na treści zawarte w legendach i baśniach, wykształcić nawyk kulturalnego obcowania z książką, umiejętność samodzielnej pracy i posługiwania się technologiami komunikacyjno-informacyjnymi, w tym pracy na tablicy interaktywnej. Każde spotkanie było okazją do twórczej zabawy, grywalizacji i zdobywania wiedzy. Na podsumowanie projektu uczniowie przybyli do biblioteki pedagogicznej i podczas warsztatów plastycznych ilustrowali wybrany jurajski zamek. Bardzo dziękujemy uczniom za zaangażowanie i zapał do nauki, nauczycielom za wsparcie i zaufanie. Na pamiątkę spotkań uczniowie otrzymali certyfikat udziału w zajęciach, nauczyciele wychowawcy i koordynatorki szkolne podziękowania. Z powstałych prac plastycznych została zorganizowana wystawa i udostępniona w przestrzeni biblioteki, tzw. alei bibliotecznej. W cyklu uczestniczyło 56 uczniów oraz 7 nauczycieli.

Z Bolkiem i Lolkiem zwiedzamy Polskę, zajęcia w ramach cyklu odbywały się raz w miesiącu w Szkole Podstawowej 53 z Oddziałami Integracyjnymi im. M. Skłodowskiej-Curie w Częstochowie. Podczas zajęć uczniowie klas II poznawali przygody Bolka, Lolka i Cysi, bohaterów książki *Bolek i Lo-*

lek. W poszukiwaniu polskich skarbów Małgorzaty Dzikowskiej. Cykl miał na celu pobudzić wrażliwość na treści zawarte w legendach i baśniach, wykształcić szacunek w stosunku do dorobku kulturowego i obyczajowego kraju. Każde spotkanie było okazją do twórczej zabawy i zdobywania wiedzy. Przedsięwzięcie realizowane było we współpracy z nauczycielkami bibliotekarkami dr Renatą Sowadą i Miłosławą Pasternak. Cykl ukończyło 46 uczniów pod opieką 6 nauczycieli. Uczniowie otrzymali pamiątkowy certyfikat udziału w zajęciach a nauczyciele wychowawcy i koordynatorki szkolne podziękowania. Podczas spotkania podsumowującego cykl uczniowie stworzyli piękne prace plastyczne prezentowane na wystawie w tzw. alei bibliotecznej.

Maraton Czytelniczy w Ogólnopolskim Tygodniu Czytania Dzieciom to cykliczne wydarzenie czytelnicze, którego pomysłodawczynią jest dr Renata Sowada. W bieżącym roku maraton odbywał się pod nazwą „**Nasza Europa**” zorganizowany z okazji **20-lecia Polski w Unii Europejskiej oraz w XXIII Ogólnopolskim Tygodniu Czytania Dzieciom pod hasłem Porozmawiajmy o książkach, Tygrysie!**

Wydarzenie zgromadziło 231 uczniów i nauczycieli, którym fragmenty utworów czytały Anna Hiller, Anna Dąbrowska, nauczycielki bibliotekarki RODN „WOM” w Częstochowie oraz zaproszeni Goście. Maraton co roku cieszy się dużym zainteresowaniem ze strony dzieci, młodzieży i nauczycieli.

Nauczyciele, uczniowie szkół podstawowych i wychowankowie przedszkoli chętnie uczestniczyli w zaplanowanych spotkaniach online realizowanych z okazji różnorodnych świąt, tych poważnych i mniej poważnych. Każde spotkanie było okazją do obcowania z literaturą i w sposób atrakcyjny i zabawny przybliżało treści edukacyjne, np. o potrzebach naszych czworonożnych przyjaciół – kotów i psów, ale też dzikich zwierząt, takich jak jeże czy bociany. Pretekstem do zorganizowania spotkań były: **Międzynarodowy Dzień Języka Ojczystego, Rocznicą Chrztu Polski, Święto Niepodległości** i wiele, wiele innych ważnych wydarzeń w historii naszego narodu. Odpowiednio dobrane teksty literackie, interesujący pokaz ilustracji i treści multimedialnych, jak również dobór gier, zabaw, interaktywnych ćwiczeń miał na celu zaangażować uczestników, pomóc zrozumieć

dany materiał i opanować nowe treści i zagadnienia.

Działalność na rzecz upowszechniania czytelnictwa i promowania wartościowej literatury ukierunkowana jest również na dorosłych.

Akademia Szczęśliwego Dzieciństwa – w kręgu regionalizmu. 28 maja 2024 r. odbyła się kolejna już konferencja z cyklu Akademia Szczęśliwego Dzieciństwa. W całości poświęcona została regionalizmowi. Prelegenci w swoich wystąpieniach kładli nacisk na wszechstronny rozwój ucznia, przygotowanie do całościowego postrzegania otaczającego świata, czemu służy między innymi edukacja regionalna. Konferencja służyła dzieleniu się doświadczeniami w pracy z uczniami, w tym z uczniami z niepełnosprawnością w stopniu głębszym – można było dowiedzieć się, jak poprzez projekty edukacyjne, warsztaty kulinarne, zabawy i gry edukacyjne oraz cykle zajęć i spotkań czytelniczo-literackich kształtować szacunek do literatury, tradycji, obrzędów czy gwary.

Podczas konferencji swoje wykłady wygłosili:

- *Baśnie i legendy regionu częstochowskiego w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej* – dr Edyta Skoczylas-Krotla, Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie
- *Tradycje kulinarne regionu częstochowskiego na przykładzie pracy z uczniami z niepełnosprawnością w stopniu głębszym* – dr Daria Adamczyk, Marta Madejska, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 5 w Częstochowie
- *Walory kulturowe ziemi częstochowskiej* – dr Robert Garstka, Aleksander Lysko, Regionalny Instytut Kultury im. Wojciecha Korfańskiego w Katowicach
- *Kilka słów o kobiecym stroju ludowym okolic Częstochowy* – Magdalena Żak, Gminny Zespół Szkolno-Przedszkolny w Miedźnie
- *Międzyszkolny projekt edukacyjny „Literacka mapa Częstochowy” przykładem promocji kultury regionalnej* – dr Agata Arkabus, Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie
- *Jak mówią w Częstochowie i okolicach* – Anna Dąbrowska, Anna Hiller, Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie

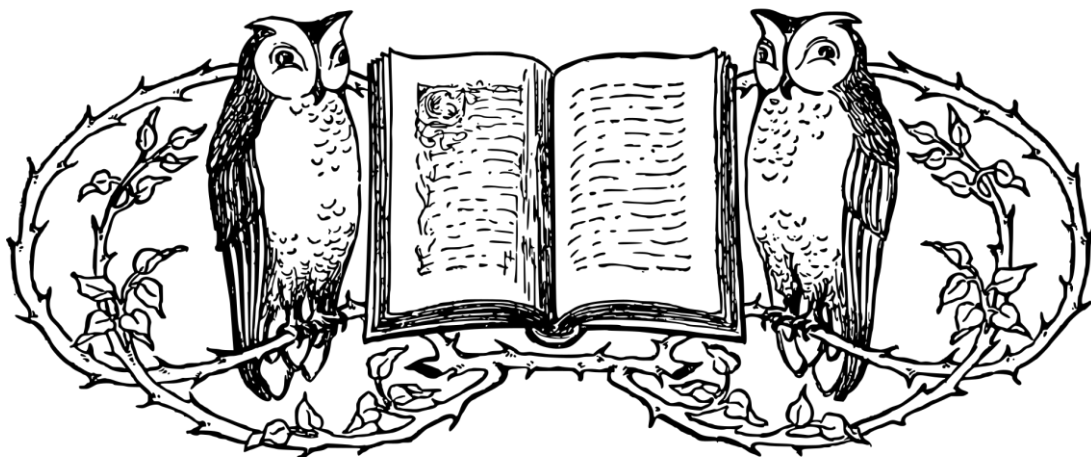
Sieć współpracy i samokształcenia Jak zachęcić dzieci do czytania? To forma szkolenia skierowana do nauczycieli bibliotekarzy i wychowawców klas I–III, której głównym celem było upowszechnianie czytelnictwa i rozwijanie kompetencji czytelniczych wśród dzieci. Poprzez wspólne uczestnictwo w sieci wypracowane zostały rozwiązania i przykłady dobrej praktyki w zakresie edukacji na rzecz inspirowania i promowania czytelnictwa. W ramach sieci odbyło się pięć spotkań stacjonarnych. Między spotkaniami uczestniczki sieci pracowały nad gromadzeniem materiałów związanych z promocją czytelnictwa, dzieliły się ciekawymi materiałami do

wykorzystania w promocji bibliotek. Powstała też wielkoformatowa gra planszowa w oparciu o lekturę *Akademia Pana Kleksa* Jana Brzechwy.

W roku szkolnym 2024/2025 zaplanowanych jest szereg inspirujących inicjatyw, zarówno cyklicznych, jak i zupełnie nowych, które będą rozwijały kompetencje czytelnicze dzieci i młodzieży. Zapraszamy do udziału w nadchodzących wydarzeniach – w naszej bibliotece każdy znajdzie coś dla siebie!

Fot. I. Bajor

**Anna Dąbrowska
Anna Hiller**

Anna Plusa

nauczyciel bibliotekarz

Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie

MIĘDZYSZKOLNY PROJEKT EDUKACYJNY „LITERACKA MAPA CZĘSTOCHOWY”

W roku szkolnym 2023/2024 Publiczna Biblioteka Pedagogiczna Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie w ramach innowacji realizowała międzyszkolny projekt edukacyjny pt. „Literacka mapa Częstochowy”. Koordynatorami przedsięwzięcia byli nauczyciele bibliotekarze dr Agata Arkabus i Anna Plusa.

Celem innowacji była popularyzacja postaci oraz twórczości polskich pisarzy i poetów, kształtowanie poczucia własnej tożsamości jako podstawy zaangażowania się w funkcjonowanie we własnym środowisku. Założonym efektem projektu było opracowanie materiałów dotyczących literackich patronów ulic Częstochowy w formie tekstowej, graficznej i filmowej. Zostały one zamieszczone na stronie internetowej projektu.

Adresatami innowacji byli uczniowie i nauczyciele szkół podstawowych i ponadpodstawowych Częstochowy:

- Zespół Szkół im. B. Prusa w Częstochowie, koordynatorzy szkolni – Irena Cichcka, Małgorzata Wadowska,
- I Liceum Ogólnokształcące im. J. Słowackiego w Częstochowie, koordynatorzy szkolni – Monika Wasińska, Elżbieta Szajbel,
- Szkoła Podstawowa nr 22 im. G. Narutowicza w Częstochowie, koordynator szkolny – Małgorzata Grzybek,
- ZSTiO im. S. Żeromskiego w Częstochowie, koordynator szkolny – Ewa Gronkiewicz,
- VIII Liceum Ogólnokształcące Samorządowe im. gen. Józefa Sowińskiego w Częstochowie, koordynator szkolny – Renata Białowas,
- Zespół Szkół Zawodowych Specjalnych im. M. Grzegorzewskiej w Częstochowie, koordynatorzy szkolni – Elwira Zięba, Izabela Jura,
- V Liceum Ogólnokształcące im. A. Mickiewicza w Częstochowie, koordynatorzy szkolni – Edyta Pietrkowska, Ewelina Trybuszewska,
- Zespół Szkół im. gen. W. Andersa w Częstochowie, koordynator szkolny – Joanna Szymocha,
- Szkoła Podstawowa nr 25 im. S. Staszica w Częstochowie, koordynator szkolny – Małgorzata Niemczyk,
- Szkoła Podstawowa nr 2 im. K.K. Baczyńskiego w Częstochowie, koordynator szkolny – Beata Piech,
- Szkoła Podstawowa nr 53 z Oddziałami Integracyjnymi im. M. Skłodowskiej-Curie w Częstochowie, koordynatorzy szkolni – Klaudia Danek, dr Renata Sowada,
- Szkoła Podstawowa nr 54 z Oddziałami Integracyjnymi w Częstochowie, koordynator szkolny – Monika Malinowska,
- Szkoła Podstawowa nr 30 im. por. M. Brzeskiego w Częstochowie, koordynator szkolny – dr Daria Jekiel.

W sumie w międzyszkolnym projekcie edukacyjnym uczestniczyło 13 szkół, 40 nauczycieli i 123 uczniów. Zaplanowanie działania innowacyjnego wynikało z potrzeby zaaktywizowania w szczególności uczniów i nauczycieli szkół ponadpodstawowych. Zaobserwowano bowiem stosunkowo niski – w po-

równaniu z uczniami szkół podstawowych – udział młodzieży ze szkół ponadpodstawowych w proponowanych dotychczas przez naszą bibliotekę aktywnościach. Zachętą do uczestnictwa w projekcie edukacyjnym miał być aktywny udział uczniów w działaniach innowacyjnych. Do realizacji poszczególnych zadań wykorzystano szeroki zakres aplikacji i narzędzi z obszaru technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz zasobów sieciowych.

W projekcie uczniowie wykonywali różne zadania kształtujące ich umiejętności poznawcze w zakresie umiejętności komputerowo-informatycznych i komunikacyjnych. Jedno z zadań projektowych obejmowało wykonanie literackiego awatara. Uczniowie poznając życie i twórczość wybranego przez nauczyciela poety lub pisarza, dokonywali poszukiwań obrazów dostępnych w zasobach Internetu, aby następnie wykonać autorski projekt literackiego awatara. Awatar to graficzny wizerunek postaci wykorzystywany w cyfrowym świecie do obrazowania bohatera lub osoby. Młodzież przy wykorzystaniu otwartych zasobów edukacyjnych oraz różnych programów komputerowych stworzyła ciekawe propozycje postaci literackich patronów ulic naszego miasta.

W ramach promocji innowacji powstała strona internetowa, która stanowiła bazę opracowywanych zgodnie z harmonogramem przez uczniów materiałów: <https://tiny.pl/czvlv>.

Program innowacji zakładał między innymi organizację warsztatów dla nauczycieli i uczniów (stacjonarnych i online), sesje popularyzatorskie, sesje wykładowe, gry miejskie, konkursy. W ramach realizacji innowacji zainicjowana została współpraca między innymi z ekspertami ds. edukacji Wikimedia Polska, instruktorem Regionalnego Ośrodka Kultury w Częstochowie, pracownikami Ośrodka Dokumentacji Dziejów Częstochowy Muzeum Częstochowskiego oraz Instytutu Pamięi Narodowej w Katowicach.

W czasie realizacji projektu przeprowadzono następujące działania:

- warsztaty dla nauczycieli: *Tworzenie awatarów i kart postaci literackich* – 11.2023 r., dr Agata Arkabus, Anna Płusa, Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie;
- warsztaty dla uczniów: *Tworzenie awatarów i kart postaci literackich* – 23.11.2023 r., dr Agata Arkabus, Anna Płusa, Publiczna

Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie;

- sesję popularyzatorską: *Ulice na Wrzosiaku* – 16.01.2024 r., Szkoła Podstawowa nr 53 z Oddziałami Integracyjnymi im. M. Skłodowskiej-Curie w Częstochowie;
- sesję wykładową: *Częstochowa w fotografii* – sesję poprowadził fotograf i dokumentalista Sławomir Jodłowski z Regionalnego Ośrodka Kultury w Częstochowie – 22.02.2024 r., Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie;
- warsztaty online dla uczniów: *Promuj swoje miasto w Wikipedii* – 6.03.2024 r., Wioletta Matusiak, Jakub T. Jankiewicz, Wikimedia Polska;
- grę miejską: *Częstochowskie tajemnice: Halina Poświatowska* – 4.04.2024 r., I Liceum Ogólnokształcącego im. J. Słowackiego w Częstochowie i Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie;
- konkurs fotograficzny: *Częstochowa w obiektywie* – 5.04.2024 r., Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie, Regionalny Ośrodek Kultury w Częstochowie;
- promocję projektu w środowisku: dr Agata Arkabus: „*Międzyszkolny projekt edukacyjny „Literacka mapa Częstochowy” przykładem promocji kultury regionalnej* – wykład w ramach konferencji „*Akademia Szczęśliwego Dzieciństwa – w kręgu regionalizmu*” zorganizowana w ramach ogólnopolskiej kampanii społecznej *Cała Polska czyta dzieciom* – 28.05.2024 r., Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie;
- prelekcję historyczną dr Pawła Michalskiego z Ośrodka Dokumentacji Dziejów Częstochowy Muzeum Częstochowskie *Ulice Częstochowy* – 7.06.2024 r., Publiczna

Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie;

- grywalizację dla uczniów: *Literacka mapa Częstochowy* – 7.06.2024 r., dr Agata Arkabus, Anna Płusa, Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie.

Realizacja międzyszkolnego projektu edukacyjnego „Literacka mapa Częstochowy” przyczyniła się do osiągnięcia zaplanowanych celów oraz wypracowania efektów w zakresie wdrożenia innowacji, do których należały:

- udział uczniów i nauczycieli szkół ponadpodstawowych w projekcie,
- opracowanie materiałów dotyczących literackich patronów ulic Częstochowy w formie tekstowej, graficznej i filmowej i udostępnienie na stronie internetowej projektu,
- wzrost poczucia własnej tożsamości regionalnej i ciekawości poznawczej uczniów,
- wzrost kreatywności w zakresie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych,
- nawiązanie współpracy z instytucjami ogólnopolskimi i regionalnymi w zakresie działań merytorycznych i promocyjnych,
- wypracowane materiały zamieszczone na stronie internetowej zasobem edukacyjnym i informacyjnym dla innych nauczycieli i uczniów.

Organizacja projektu oraz działania projektowe zostały bardzo wysoko ocenione przez nauczycieli. Wyrazili oni także chęć dalszej współpracy w zakresie realizacji nowych projektów edukacyjnych organizowanych przez Publiczną Bibliotekę Pedagogiczną RODN „WOM” w Częstochowie.

Anna Płusa

Zofia Świątecka-Radzioch

nauczyciel bibliotekarz

Publiczna Biblioteka Pedagogiczna RODN „WOM” w Częstochowie

ZDROWA ALTERNATYWA DLA NAPOJÓW ENERGETYCZNYCH

1 stycznia 2024 r. wszedł w życie zakaz sprzedaży energetyków niepełnoletnim. Ustawa z dnia 17 sierpnia 2023 r. o zmianie ustawy o zdrowiu publicznym oraz niektórych innych ustaw, opublikowana 28 sierpnia, wprowadza zakaz sprzedaży napojów z dodatkiem tauryny i kofeiny (czyli energetyków lub napojów energetycznych) osobom poniżej 18. roku życia, a także na terenie szkół i innych placówek oświatowych i w automatach. Ustawa określa, co uznaje się za napój z dodatkiem kofeiny lub tauryny.

Według tej definicji jest to napój będący środkiem spożywczym, ujęty w Polskiej Klasyfikacji Wyrobów i Usług, w którego „składzie znajduje się kofeina w proporcji przewyższającej 150 mg/l lub tauryna, z wyłączeniem substancji występujących w nich naturalnie”. Ustawa nakłada na producentów lub importerów napoju z dodatkiem kofeiny lub tauryny obowiązek oznaczenia opakowania jednostkowego wyrobu widoczną, czytelną oraz umieszczoną w sposób nieusuwalny i trwały informację o treści „Napój energetyzujący” lub „Napój energetyczny”. W ustawie zaproponowano także przepisy karne, które określają, że podmiot sprzedający napoje z dodatkiem kofeiny lub tauryny osobom poniżej 18. roku życia, na terenie szkół, jednostek systemu oświaty oraz w automatach będzie podlegał karze grzywny do 2 000 zł. Tej samej karze będzie podlegał kierownik zakładu handlowego lub gastronomicznego, który nie dopełnia obowiązku nadzoru i przez to dopuszcza do popełnienia w tym zakładzie tego wykroczenia.

W tym przypadku sąd będzie mógł orzec przepadek napojów z dodatkiem kofeiny lub tauryny, chociażby nie stanowiły one własności sprawcy. Ponadto podmiot produkujący lub importujący napoje z dodatkiem kofeiny lub tauryny, w opakowaniach jednostkowych niespełniających wymogów określonych w nowelizacji będzie podlegał grzywnie do 200 000 zł albo karze ograniczenia wolności, albo obu tym karom łącznie. Jeżeli

ten czyn zostanie popełniony w zakresie działalności przedsiębiorcy, za sprawcę czynu zabronionego będzie uznawana także osoba odpowiedzialna za produkcję lub import napojów z dodatkiem kofeiny lub tauryny¹.

CZYM SĄ NAPOJE ENERGETYCZNE?

To bezalkoholowe napoje, po które się sięga w celu zmniejszenia uczucia zmęczenia, pobudzenia organizmu oraz poprawy jego samopoczucia i wydolności.

Napoje energetyzujące przeznaczone są głównie dla osób dorosłych, których praca wymaga pełnej gotowości psychicznej i fizycznej przez dłuższy czas i które chcą zminimalizować uczucie zmęczenia i senność oraz zmusić swój organizm do maksymalnego wysiłku. Niewskazane jest spożywanie napojów energetyzujących przez: dzieci, młodzież, kobiety w ciąży i karmiące, chorych na cukrzycę, osoby mające podwyższone ciśnienie krwi, osoby z arytmia serca, osoby uczulone na któryś ze składników występujących w napoju.

Działanie napojów energetycznych jest spowodowane zawartością w nich takich substancji jak:

Guarana – roślina, która przywraca siły vitalne, poprawia koncentrację i pamięć, wspomaga aktywność fizyczną i psychiczną;

Kofeina – pobudza ośrodkowy układ nerwowy, wpływając na wzrost koncentracji, refleksu i poprawę nastroju. Ponadto kofeina przyspiesza czynność serca, zwiększa siłę jego skurczu i podwyższa tempo przemiany materii. Spożycie w ciągu doby powyżej 5 mg/kg masy ciała powoduje wzrost ciśnienia tętniczego. Kofeina wpływa źle na zdolność wchłaniania wapnia, co może spowodować zaburzenia w procesie tworzenia kości. Jej nadmiar będzie zaburzał również jakość snu, skracając przede wszystkim jego czas oraz powodując nadmierne pobudzenie, niepokój, zaburzenia rytmu serca, uszkodzenia wątroby;

Tauryna – jest aminokwasem, który naturalnie występuje w ludzkim ciele i odgrywa ważną rolę w procesach metabolicznych. Tauryna nie jest szkodliwa, ale jej syntetyczna forma dodawana do napojów energetycznych w nadmiarze może obciążać wątrobę i inne narządy. Jej nadmiar może też wpływać na zaburzenia snu i nadpobudliwość.

Teina – pod względem chemicznym jest podobna do kofeiny. Obie pobudzają, zmniejszają zmęczenie, poprawiają myślenie i koncentrację. Kofeina działa szybciej i krócej, a teina uwalnia się powoli, ale jej efekty są odczuwalne dłużej.

Wyciąg z żeń-szenia – działa na organizm wielokierunkowo. Jest to zioło, które wpływa na ośrodkowy układ nerwowy, poprawiając zdolność koncentracji i zapamiętywania. Oprócz tego chroni organizm przed osteoporozą, obniża poziom cholesterolu, reguluje poziom cukru we krwi, zwiększa odporność na stres.

Cukier – wysokie ilości cukru w energetykach prowadzą do szybkiego wzrostu poziomu glukozy we krwi, a następnie w krótkim czasie szybkiego spadku, co przekłada się na wahania poziomu energii i nastroju. Puszka napoju energetycznego 250 ml zawiera ok. 25 g cukru, czyli dzienną dawkę cukru dla dorosłych. Należy pamiętać, że często producenci żywności starają się ukryć cukier w produktach poprzez wymieszanie go w składzie pod różnymi nazwami: glukoza, fruktoza, galaktoza, sacharoza, laktoza, maltoza, dekstroza, ksylitol, stewia, inulina, erytrytol, skrobia, maltodekstryna, słód jęczmienny, syropy: glukozowy, glukozowo-fruktozowy, z agawy, klonowy, daktylowy, ryżowy, kukurydziany, miód, karmel, cukier: buraczany, inwertowany, trzcinowy, brązowy, winogronowy, melasa cukrowa, dekstroza krystaliczna, sorbitol, aspartam, acesulfam, mannitol.

Inozytol – wit. B8, działa uspokajająco, poprawia sprawność umysłową. W nadmiarze pogarsza wchłanianie wapnia, ponieważ podwyższa poziom fosforu.

Witaminy – niektóre napoje energetyczne zawierają wysokie dawki witamin, zwłaszcza z grupy B. Chociaż witaminy te są rozpuszczalne w wodzie i nadmiar jest zwykle wydalany z moczem, jednak nadmierna ilość witamin z grupy B może powodować nerwowość, bezsenność, a nawet problemy z ser-

cem. Długotrwałe spożywanie w dużych ilościach może również obciążać nerki.

W napojach energetycznych są też substancje barwiące, aromatyzujące, konserwujące.

Same te substancje nie są niezdrowe dla naszego organizmu, jednak ryzyko dla zdrowia mogą stwarzać proporcje, w jakich zostały skomponowane. Przyjmowane w dużych ilościach, zwłaszcza przez osoby o małej masie ciała (jak dzieci), mogą doprowadzić do przekroczenia dawek, przy których obserwuje się efekty toksyczne. Na przykład kofeina ma zarówno korzystny, jak i negatywny wpływ na organizm człowieka, a efekt zależy od spożytej dawki, wrażliwości organizmu, stanu zdrowia oraz wieku.

NAPOJE ENERGETYCZNE I ICH WPLYW NA ZDROWIE

Częste spożywanie napojów energetycznych może powodować przyspieszenie akcji serca, czyli tachykardię, nadciśnienie tętnicze. Energetyki mogą zwiększyć ryzyko wystąpienia ataku serca i udaru mózgu. Ponadto mogą powodować ból głowy, poczucie rozbicia, zdenerwowanie, drżenie rąk, poczucie duszności, trudności ze skupieniem, problemy ze snem. Wysoka zawartość cukru wpływa na wzrost otluszczenia wątroby, rozwój otyłości, cukrzycy, nadciśnienia tętniczego i innych chorób układu sercowo-naczyniowego. Nadużywanie energetyków niekorzystnie wpływa na funkcjonowanie wątroby, nerek, zaburza metabolizm węglowodanów, zmniejsza przyswajalność wapnia. Dodatkowo napoje energetyzujące w bardzo niekorzystny sposób działają na nasz przewód pokarmowy i mogą wywoływać w związku z tym nieprzyjemne dolegliwości, takie jak wzdęcia, bóle brzucha, biegunki czy zgagę. Mieszanka substancji pobudzających najczęściej ma w składzie również konserwanty, barwniki, dodatki smakowe, które u osób wrażliwych mogą wywołać alergie lub nietolerancje pokarmowe. Jeżeli ktoś przyjmuje leki, powinien liczyć się z różnymi innymi problemami zdrowotnymi w wyniku interakcji leków z energetykami. W wyniku spożywania energetyków coraz więcej młodych ludzi trafia do lekarzy z takimi objawami, jak: mdłości, wymioty, napady padaczkowe, zaburzenia oddechowe.

Napoje energetyczne mogą być korzystne, jeśli są spożywane z umiarem. Jednak nadużywanie ich może prowadzić do poważnych

problemów zdrowotnych, w tym do uszkodzenia wątroby. Połączenie energetyku z alkoholem lub kawą może stanowić zagrożenie dla życia. To wynik tego, że alkohol rozszerza naczynia, a kofeina zawarta w napoju podnosi ciśnienie – co prowadzi do zaburzeń rytmu serca. Zwiększona pobudliwość po połączeniu alkoholu z napojem energetycznym przyczynia się do częstoskurczów i zaburzeń akcji serca. Ponadto wypłukuje pierwiastki, tj. magnez i potas, które są kluczowe dla prawidłowego funkcjonowania układu krążenia. Ogólnie mówiąc, jest to generowanie stresu w organizmie.

Spżywania napojów energetyzujących zdecydowanie odradza się: dzieciom i młodzieży, kobietom w ciąży, karmiącym, osobom mającym podwyższone ciśnienie krwi, chorym na cukrzycę, osobom z arytmia serca oraz osobom wrażliwym na któryś ze składników występujących w napoju.

ŚWIADOMY KONSUMENT

Kampanie reklamowe nie zawsze służą temu, abyśmy byli zdrowi, tylko abyśmy kupili reklamowany produkt. Dlatego też w reklamę tych produktów angażuje się osoby popularne, np. sportowców, aktorów. Ma to być przekaz pozytywny – skoro używają tego najlepsi sportowcy, to jest dobre, bezpieczne. Kto by nie chciał posiadać źródła niewyczerpanej energii, wydłużonej zdolności koncentracji oraz poprawy sprawności i wydajności fizycznej? Manipulacja w reklamie jest wszechobecna, a specjaliści pracują nad tym, żeby dany produkt dobrze się sprzedał. Reklama ma wygenerować duże zainteresowanie – i tak się zwykle dzieje. Świadomy konsument wie i chce wiedzieć więcej! Dotyczy to każdego rodzaju produktów, im więcej wiemy o produkcie, jego składzie i działaniu – tym lepiej dla nas. Czytajmy etykiety. Wybierajmy świadomie.

CZYM ZASTĄPIĆ ENERGETYKI?

CZYLI ZDROWE ŹRÓDŁA ENERGII

Dzieci są w stanie otrzymać wystarczającą ilość energii ze zdrowego odżywiania, spokojnego snu, regularnego uprawiania sportu, kontaktu z naturą, dobrego planowania czasu i pozytywnej relacji z innymi osobami.

1. Aktywność fizyczna

- Poprawia krążenie i transport składników odżywczych.
- Dotlenia.

- Stymuluje „odnowę biologiczną” układu nerwowego.
- Powoduje wydzielanie endorfin – hormonu szczęścia.
- Stymuluje powstawanie nowych neuronów, co ma wpływ na procesy uczenia się i zapamiętywania.
- Spowalnia ubytek funkcji poznawczych w starszym wieku.
- Korzystnie wpływa na nastrój.
- Zmniejsza nasilenie stanu zapalnego, jeżeli taki występuje.
- Może zmniejszać ryzyko wystąpienia choroby Alzheimera w starszym wieku.
- Może łagodzić objawy depresyjne.

U dzieci aktywność fizyczna sprzyja lepszemu uczeniu się i zapamiętywaniu nowych informacji. Ruch może zwiększać nie tylko wydolność mózgu, ale także kreatywność. Niekoniecznie musi to być aktywność związana z różnymi treningami. Zadbajmy o to, aby dzieci nie lubiące ćwiczeń na lekcji wychowania fizycznego przekonały się do aktywności „nietreningowej”. Niech każdy wybierze to, co polubi, np. jazda na rowerze, jazda na rolkach, pływanie, długie spacery, taniec. I nie trzeba od razu zmuszać się do godzinnej aktywności. Wystarczy zacząć od 10–15 minut, potem stopniowo wydłużać czas, testować, zmieniać swoją aktywność. To powinno być przyjemnością, powinno dobrze się kojarzyć, aby stawało się stopniowo dobrym nawykiem.

2. Dieta

Nieregularność i pomijanie posiłków osłabiają koncentrację, zdolności zapamiętywania, wywołują zmęczenie i znużenie, rozdrażnienie, brak siły w ciągu dnia. Dzień powinno się zacząć od śniadania w godzinę do dwóch po wstaniu z łóżka. Śniadanie daje energię od rana po nocnym poście – kilkugodzinnym niejedzeniu. Jest to zastrzyk energii dla mózgu i ciała. Pomijanie śniadań pogarsza sprawność intelektualną, czujemy się zmęczeni, ospali, może pojawić się ból głowy, tzw. „ćmienie”. W ciągu dnia częściej podjadamy, sięgamy po słodkie przekąski. Pierwszy posiłek powinien zawierać białko, a więc ser, jogurt, jajka, wędliny, białko roślinne, np. w postaci past, węglowodany złożone w postaci pieczywa z mąki pełnoziarnistej, porcję warzyw, owoców, garść orzechów. Do picia wybieramy sok świeżo wyciskany lub herbatę owocową. Soki sklepowe zawierają duże ilości substancji słodzących,

konserwanty i barwniki. Nie są dobrym wyborem. Ani to dobry zastrzyk energii dla mózgu, ani zbytnio odżywcze.

Drugie śniadanie do szkoły nie powinno składać się ze słodkiej bułki, paczka, paczki chipsów czy batonika. Zdrową alternatywą będzie: kanapka z wędliną i warzywami (np. pomidor, ogórek, papryka), do tego owoc lub sałatka owocowa z orzechami, sałatka warzywno-owocowa, np. pomidorki koktajlowe, kostki białego sera, rosół, orzechy lub pestki dyni, słonecznika, winogrona, kielki; wrapy z tortilli i oczywiście do picia woda mineralna lub sok owocowy/warzywny wyiskany w domu.

Witaminy i składniki mineralne ważne dla mózgu to witaminy z grupy B, magnez, cynk, selen, witamina D, cholina. Witaminy dbają o to, by układ nerwowy był odpowiednio pobudzony, ale nie za bardzo. Zapobiegają uszkodzeniu jego struktury przez wolne rodniki, procesy miażdżycowe, degeneracyjne. Biorą udział w wytwarzaniu neuroprzekazników, wpływają na nastrój, samopoczucie, koncentrację, lepszą pamięć, rytm dobowy. Nie zapominajmy w diecie o odpowiedniej podaży żelaza. Jego niedobory mogą powodować przewlekłe zmęczenie, apatię, zły nastrój. Żelazo bierze udział w wytwarzaniu enzymów chroniących przed stresem oksydacyjnym, uczestniczy w transporcie tlenu do komórek naszego ciała oraz wytwarzaniu energii w tkance mózgowej. Dieta uczniów powinna zawierać żółtka, czerwone mięso, produkty z pełnego ziarna, rośliny strączkowe, orzechy, pestki, zielone warzywa liściaste. Roślinne źródła żelaza należy łączyć z tymi, które zawierają witaminę C.

Zawartość choliney w mózgu kurczy się w trakcie przeżywania stresu oraz podczas intensywnego wysiłku. Aby ją uzupełniać, wzbogacajmy dietę dzieci i młodzieży w żółtka jaj, wątróbkę, nasiona lnu, awokado, dorsza, łososa, wołowinę, śledzie, soczewicę, przetwory mleczne. Co do magnezu, to jego znaczne niedobory występują u osób przeżywających przewlekły stres, prowadzących aktywny i wyczerpujący tryb życia, które zjadają duże ilości słodkich pokarmów oraz mają choroby jelit (gorsze wchłanianie), cukrzycę. Czym uzupełniać magnez? – orzechami, pestkami, nasionami, kakao, gorzką czekoladą, szpinakiem, jarmużem, strączkami, płatkami owsianymi, mąką pełnoziarnistą, kaszą gryczaną.

Korzystne tłuszcze. Tłuszcz stanowi 50–60% masy mózgu. Jest niezbędny do jego prawidłowego funkcjonowania i regeneracji. Najbardziej potrzebne są kwasy tłuszczowe omega 3 (ryby morskie, owoce morza, algi, siemię lniane, olej lniany, orzechy włoskie, awokado, oliwa z oliwek). Umożliwiają regenerację tkanek mózgu, zapobiegają procesom degeneracyjnym w mózgu, korzystnie wpływają na uczenie się i zapamiętywanie, działają przeciwzapalnie, mogą korzystnie wpływać na leczenie zaburzeń nastroju i zapobiegać im.

Kolejnym ważnym tłuszczem są kwasy tłuszczowe omega 6 (oleje, pestki dyni, słonecznika, orzechy, migdały). Jednak należy uważać na proporcje omega 3 do omega 6, która powinna wynosić 3 : 1, gdyż omega 6 w nadmiarze mogą działać prozapalnie.

Należy unikać „tłuszczy trans” – występują w twardych margarynach, pieczywie cukierniczym, słodczych, fast foodach, gotowej żywności, niektórych słonych przekąskach oraz tłuszczu nasyconym (olej kokosowy, palmowy, smalec, tłuste mięsa). Te tłuszcze są miażdżycorodne i przyczyniają się do chorób układu krążenia. Osłabiają pracę mózgu.

Białko. Główny składnik budulcowy naszego organizmu. Niektóre aminokwasy – cząsteczki, z których składa się białko są neuroprzekaznikami lub ich prekursorami. Dzięki neuroprzekaznikom mózg przekazuje informacje. Wpływają na samopoczucie, nastrój, funkcjonowanie poszczególnych narządów, odczuwanie przyjemności lub strachu. Białka mają wpływ na wydzielanie hormonów, transport pomiędzy komórkami, regulację metabolizmu. Źródło białka to mięso, ryby, nabiał, jajka, rośliny strączkowe: ciecierzycę, soczewica, fasola, bób, groch, soja, zboża, komosa ryżowa, nasiona chia.

3. Sen

W trakcie snu nasz układ nerwowy się wycisza, a tkanki odbudowują. Regularne pozbawianie się tej regeneracji może dawać niekorzystne skutki dla funkcjonowania organizmu. Gdy śpimy za mało, organizm gorzej radzi sobie z metabolizmem glukozy, zostaje zaburzona równowaga hormonalna, wzrasta stan zapalny w organizmie. Niedobór snu sprzyja rozwojowi nadwagi i otyłości, chorobom układu krążenia, chorobom jelit, powstawaniu objawów przewlekłego zmęczenia, zniechęcenia, stanom depresyjnym.

Pogarsza funkcje poznawcze: koncentrację, pamięć, uczenie się.

Niewątpliwie na jakość snu wpływa niebieskie światło emitowane przez ekrany telefonów, tabletów, komputerów i telewizorów. Zaburza wytwarzanie melatoniny, hormonu, który w uproszczeniu mówiąc, usypia nas. Najlepiej odłożyć urządzenia elektroniczne 2–3 godziny przed snem. W gestii rodziców leży przypilnowanie swoich pociech, by nie czuły się zmęczone i niewyspane następnego dnia na lekcjach.

Życie w ciągłym pośpiechu, napięciu, stresie, przebodźcowane, bez relaksu, wyciszenia, odpowiedniej ilości snu odbija się na zdrowiu, nadmiernym pobudzeniu, wyeksplloatowaniu układu nerwowego.

4. Zamienniki

Dla dorosłych zdrowym zamiennikiem energetyka może być kawa naturalna. Ale nie tylko. Reszta wymienionych produktów nie zaszkodzi również dzieciom i młodzieży. Są to: zielona herbata, matcha, yerba mate, żeń-szeń w postaci wywaru lub suplementu, przyprawy, takie jak: imbir, chilli, kardamon, goździki, cynamon, orzechy, nasiona, oleje dodawane do potraw, koktajli, owoce cytrusowe, jagodowe i inne o intensywnej barwie.

Produkty te zawierają duże ilości składników bioaktywnych o działaniu antyoksydacyjnym i usprawniającym pracę układu nerwowego.

Do poprawy zdolności koncentracji, zwiększonej energii życiowej potrzebna jest zbilansowana dieta codziennie (nie tylko w okresie wzmożonej aktywności umysłowej), która pozwala zaspokoić potrzeby organizmu na wszystkie składniki odżywcze. Podstawą tej diety są warzywa, owoce, produkty pełnoziarniste, które obfitują w witaminy, minerały, antyoksydanty i inne związki biologicznie czynne, korzystnie działające na pracę mózgu i mięśni. Uzupełnieniem diety są jednonienasycone i wielonienasycone kwasy tłuszczowe pochodzące z olejów roślinnych, ryb, orzechów i nasion. Zapewniają sprawne funkcjonowanie układu nerwowego i krwionośnego. Bardzo ważne jest wypijanie odpowiedniej ilości wody, która pomoże dostarczyć niezbędny pokarm do każdej komórki naszego ciała, jak również oczyścić z zalegających w nich toksyn. Zalecana ilość to 30 ml na 1 kilogram masy ciała. Odpowiednia ilość wypitych płynów, zwłaszcza

wody wpływa pozytywnie na samopoczucie i pracę umysłu. Niewielkie odwodnienie może powodować uczucie zmęczenia, ból głowy i zaburzać koncentrację.

Zofia Świątecka-Radzioch

Przypisy:

- ¹ <https://www.prawo.pl/zdrowie/zakaz-sprzedazy-napojow-energetyzujacych,522189.html>, [dostęp 11.12.2024].

Bibliografia:

- <https://www.prawo.pl/zdrowie/zakaz-sprzedazy-napojow-energetyzujacych,522189.html>, [dostęp 11.12.2024].
- Szymańska J., *Jak energetyki wpływają na serce*, <https://www.mp.pl/pacjent/choroby-ukladu-krazenia/aktualnosci/339131,jak-energetyki-wplywaja-na-serce>, [dostęp 11.12.2024].
- Prezentacja – *Napoje energetyczne*, Agnieszka Skowyrska (dietetyka). PDF – pliki do pobrania, <https://sp35.edu.gdansk.pl/pl/art/napoje-energetyczne-a-zdrowie-dzieci-i-mlodziezy.35646.html>, [dostęp 11.12.2024].
- Prezentacja – *Napoje energetyczne i ich wpływ na zdrowie*, oprac. Wojewódzka Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Lublinie, <https://www.gov.pl/web/wsse-lublin/napoje-energetyczne-i-ich-wplyw-na-zdrowie> [dostęp 11.12.2024].

*Piramida zdrowego żywienia i stylu życia
dzieci i młodzieży (4–18 lat)*

Źródło: Instytut Żywności i Żywienia

EDUKACJA KULTURALNA

Joanna Bochaczek-Trąbska

doktor nauk humanistycznych w dyscyplinie historia, politolog
Uniwersytet Jana Długosza w Częstochowie

MUMINKI O WIELU OBLCZACH

Nawet ci, którzy nie znają rozpowieści Tove Jansson, zapewne słyszeli o Muminkach, małych, pulchnych trollach o ciekawskich oczach, przypominających nieco skrzyżowanego konia i wesołego hipopotama. Te fikcyjne stworzenia o antropomorficznej budowie ciała podobno zamieszkują pewną dolinę na dalekiej Północy, gdzie osadziła je ich fińska autorka pisząca po szwedzku. To niezwykle miejsce tętni życiem różnych stworzeń. Rozpościera się między lasami, Górą Samotnymi i morzem. Muminki oraz przestrzeń, w której się poruszają, są pełne uroku i oryginalności, co sprawia, że opowieści te znacznie wyróżniają się na tle innych. Matka Muminków mimo olbrzymiego sukcesu, który odniosła jako artystka i pisarka, pozostała osobą skromną, a jej znajomi i rozmówcy odnosili wrażenie, że pochodziła z tego niezwyklego świata, który sama stworzyła¹.

Świat, w którym żyją Muminki (Mama Muminka, Tata Muminka, Muminek), pełen jest różnych, czasem nieco dziwnych i charakternych stworzeń. Dolina Muminków to tygiel osobowości ukazanych w różnych kontekstach i sytuacjach. W tej rzeczywistości – jak wszędzie na mroźnej Północy – o wszystkim decyduje Matka Natura. W miejscu tym żyje między innymi Paszczak, którego uwagę wiecznie przykuwa jakieś hobby, enigmatyczna, samotna i nieszcześliwa Buka, która przyciągnięta światłem i ciepłem, co rusz nawiedza dolinę, siejąc strach i chłód. Choć porusza się wolno, zjawia się znikąd, zawsze nieproszona. Z kolei biali Hatifnatowie to

istoty niewielkich rozmiarów przypominające połącznie jakby duchów o kształcie szpagów, poruszają się, falując tułowiem na prawo i lewo. Z rodziną Muminków mieszka zadziorna i niepokorna Mała Mi o włosach związanych w charakterystyczny koczek. Typowa indywidualistka, żyjąca według własnych zasad. Jest młodszą siostrą Mimbli. Warto również wspomnieć o Włóczykiju – najlepszym przyjacielu Muminka. Adekwatnie do swojego imienia lubi samotnie podróżować po świecie, rozmyślając i przygryzając na harmonijce².

Tove Jansson (1956)

Źródło: <https://tiny.pl/zcwxfb53>, [dostęp 2.12.2024].

„W świecie Muminków, mimo jego całej różnorodności, istnieje jakiś porządek, harmonia – jakby poprzez rozmaitość postaci z Doliny Muminków wyrażała się całość, pełnia. [...] Są to przykłady struktur wewnętrznie bardzo zróżnicowanych, zewnętrznie jednak stanowiących zamkniętą całość. Muminki to tylko jedna z wielu prób przedstawienia – w sposób symboliczny, lecz wcale nieuproszczony – rzeczywistości psychicznej, czyli wewnętrznej reprezentacji świata zewnętrznego. Taka reprezentacja buduje się bardzo często dzięki personifikacji różnych treści psychiki. I tak samo psyche określa, nazywa samą siebie, uosabiając w tworzonych postaciach własne, często sprzeczne treści. W taki sam sposób psyche zbiorowa tworzy mity”³ – w ten właśnie sposób wyraziła się o bohaterach z Doliny Muminków Olga Tokarczuk, traktując je jako rodzaj mapy przestrzeni wewnętrznej. Podążając dalej tym tokiem myślenia, zapewne dojdziemy do wniosku, że świat Muminków może stać się przyczynkiem do przedstawienia różnorodnych treści psychicznych. Jeżeli jeszcze do takiej interpretacji włączymy kolejny element – czas, stanie się nieoczywistym rodzajem nawigacji w podróży przez życie, mapą porządkującą różne etapy rozwoju, punkty krytyczne i niebezpieczeństwa⁴.

Artystka nosiła w wyobraźni pojęcie „muminek” już w czasach szkolnych. W latach trzydziestych postać ta nabrała pierwszych rysów, a historię jej graficznych narodzin i ewolucji najlepiej ilustrują szkice i brudnopisy Jansson. Wczesne Muminki wykazują wizualne pokrewieństwo z Hatifnatami. Pierwotwór tego trolla był zatem szczupły, miał spiczaste uszy, podłużny nos. Z czasem nabrał bardziej obłych kształtów i wagi. O ustach tych stworzeń niewiele da się powiedzieć, ponieważ skrywają się pod ich wielkimi nosami. Choć każdy Muminek jest inny, mają one ze sobą wiele wspólnego i nie dotyczy to jedynie wyglądu. Pierwsza wersja książki o Muminkach powstała w 1939 r., a ukazała się sześć lat później pod tytułem „Małe trolle i duża powódź”. Opowiada o pochodzeniu Muminków, pierwszych miejscach ich zamieszkania. Szczególna rola przypada w niej Mamusi, która troskliwie opiekuje się Muminkiem, ale również napotkanym po drodze niesfornym Rykiem. Zachowany manuskrypt jest pisany ołówkiem na grubych kartach ze szkicownika. Poprawiony tekst w większości jest zgodny z wersją opublikowaną. Tytułu brak. W rękopisie opowiada-

nie zaczyna się dość oszczędnie: „Był sobie kiedyś troll, który wędrował ze swoją mamą przez bardzo dziwny las”, tymczasem w książce czytamy: „Musiało być już późne popołudnie, gdzieś pod koniec sierpnia, kiedy Muminek i jego Mama weszli w samo serce wielkiego lasu”⁵.

Wszystkie publikacje o tych sympatycznych istotach odniosły sukces. Przełożono je na kilkadziesiąt języków. O przygodach sympatycznej rodziny trolli wystawiano sztuki teatralne, doczekały się również animacji, słuchowisk radiowych, wersji komiksowej. Wszystkie toczą się raczej nieśpiesznie w świecie natury, który wypełnia optymizm, mimo pojawiających się co jakiś czas niebezpieczeństw i nieprzewidywanych zdarzeń. Jansson należała do artystek wieloformatowych, nie tylko pisała opowiadania dla dzieci, ale również je ilustrowała, ponadto malowała obrazy i zrealizowała jeszcze wiele innych dzieł. Lecz to właśnie Muminki uczyniły ją jeszcze bardziej rozpoznawalną i zjednały szeroki krąg odbiorców. Obecnie Muminki to nie tylko książki – zakres przedmiotów użytkowych z wizerunkami tych stworzeń znacznie się poszerzył. Z ich przedstawieniami spotkamy się chociażby na naczyaniach z porcelany, maskotkach, breloczkach, magnesach, artykułach papierniczych⁶.

Ten niemal sielankowy pejzaż wykreowany przez pisarkę, cykliczność pór roku, spokój, który wypełnia jego przestrzeń może stanowić doskonałą formę terapii, odskoczni od prozy i niepewności życia. Wymyślenie go było odpowiedzią na ówczesny stan ducha pisarki, ponieważ od dłuższego czasu szukała odpowiedniego środka artystycznego wypowiedzenia się. Z jednej strony rozczarowała się studiami, a jej twórczość początkowo nie zawsze znajdowała zrozumienie. Z drugiej natomiast szalała druga wojna światowa. Wówczas to wykreowała swoje Muminki, które, jak stwierdziła, same do niej przyszły. „Kiedy czułam się depresyjnie i byłam przerażona bombardowaniem, chciałam uciec od ponurych myśli do czegoś innego. [...] Wkroczyłam w niewiarygodny świat, wszystko było w nim naturalne, łagodne i możliwe”⁷.

Artystka przeniosła rzeczywistość wojenną na małą bezbronną istotę – strąte, smutek, rozłąkę połączoną z nadzieją na lepszy los. Faktycznie opisała i zilustrowała własne wnętrze – swoje myśli i rozważania. Nie wzorowała się na niczym, ani na nikim. Co ciekawe, pisząc, nie określiła grupy wiekowej,

dla której to robiła. Czyniła to przede wszystkim dla siebie. Jak się okazało, znalazło to oddźwięk w myślach innych ludzi. Uważała, że jej wymyślony, bajkowy świat trolli jest tą przestrzenią, za którą tęskni większość ludzi. Widziała w nim odbicie pewnej filozofii, nostalgii i rodzaju tęsknoty za bez troską dzieciństwa, które przeminęło i które każdy traci wraz z przekroczeniem bariery wieku dojrzałego. Paradoksalnie współczesne realia, mimo tylu udogodnień generują równolegle wiele napięć i konfliktów międzyludzkich wobec czego opowiadania o Muminkach nie straciły na ważności⁸.

Kiedy wojna zbliżała się ku końcowi, pisarka zdecydowała się na opublikowanie książki, którą opatrzyła swoimi ilustracjami. Od tej chwili poczuła wiatr w żagle, efektem czego ukazywały się kolejne zbiory opowiadań o Muminkach. W 1951 r. jeden z nich „W Dolinie Muminków” został przełożony na język angielski. Ponadto zamówiono u Janssona komiks, który miał być zamieszczany w prasie codziennej. Od czasu ukazania się pierwszej książki o białych trollach upłynęło wiele czasu, a ich popularność i zainteresowanie nimi nie maleje. Pomimo, że Jansson – Matka Muminków, jak określają ją niektórzy, zmarła w 2001 r., ich idea pozostaje praktycznie niezmienną. Obecność bohaterów zamieszkujących urokliwą dolinę jest w naszym niespokojnym i nieprzewidywalnym świecie, czynnikiem kojącym. Opowiadania o tych stworzeniach są mocno zakotwiczone w wartościach, takich jak: rodzina, szacunek, tolerancja, empatia, solidarność, przyjaźń. Pisarka potrafiła przekazywać te pojęcia w zrozumiały i klarowny sposób. Pomimo pozornej prostoty jej historyjki często zawierają głębokie przesłania, refleksje i mądrość⁹.

Jeśli ktoś ma wątpliwości, że opowieści o bohaterach Jansson mogą być czytane jako teksty filozoficzne, powinien sięgnąć zwłaszcza po ostatnią część tej serii. „Dolina Muminków w listopadzie” to piękne przesłanie traktujące o walce jasności z ciemnością, która nierzadko toczy się wieloaspektowo we wnętrzu praktycznie każdego z nas. Co godne uwagi, nie wszyscy miłośnicy Muminków lubią tę książkę. Być może dlatego, że... ich w niej nie ma. Przebywają w latarni morskiej – na bezludnej wyspie, na którą wyruszyli w poprzedniej części „Tatusz Muminka i morze”. Podobnie zresztą, jak w „Zimie Muminków”. Są, a jakby ich nie było. A nie ma ich dlatego, gdyż śpią w najlepsze. Może z wy-

jątkiem jednego, który wybudził się nieco za wcześnie. Autorka nie tylko pominęła je w oryginalnym tytule, lecz niemal całkowicie zostały wyeliminowane z treści książki. Jednak opustoszały dom Muminków wkrótce zapełni się różnymi postaciami, które ściągają tam z okolicy, by ogrzać się w atmosferze panującej w nim życzliwości i miłości. Faktycznie zastaną jedynie puste i zimne pomieszczenia. Czekają na nich ogrom pracy, także tej duchowej, konfrontacja z samotnością i z samym sobą. Moment zimy wydaje się na nią najbardziej odpowiedni¹⁰.

Małe fińskie trolle brali już na swoje sztandary wyznawcy i piewcy różnych wartości rodzinnych zrzeszonych w rozmaitych ugrupowaniach politycznych i społecznych. Stały się one nawet nieoczywistym rodzajem broni w propagandowym starciu między Zachodem a Rosją – wojna w Ukrainie obudziła nawet Muminki. Latem 2022 r. na moskiewskich ulicach pojawiły się plakaty z przedstawieniami tych stworzeń mających ośmieszyć Szwecję i Finlandię. Państwa te zabiegały wówczas o akcesję do NATO. Wątpliwe, czy autorka tych sympatycznych istot byłaby zadowolona z takiego wykorzystania wizerunku swoich bohaterów. Mniej więcej od tego czasu Rosjanie traktują Muminki jako synonim mało poważnych Finów zwróconych w stronę Zachodu, co w pewien sposób współgra z rozwijającą się w Skandynawii karierą tych trolli, postrzeganych tam jako symbol tolerancji i liberalizmu. Z kolei dla wyznawców idei konserwatywnych, życie które wiodą bohaterowie Jansson jest dowodem, że reprezentują one wartości głęboko zakorzenione w tradycyjnym modelu rodziny¹¹.

O tym, że Muminki mają wiele twarzy nie trudno się przekonać. Tom Morello, gitarzysta zespołu Rage Against the Machine, często występuje na scenie w koszulce z Muminkiem, który wymachuje antyfaszystowską flagą. Książkowe Muminki mają w sobie spokój. Jednak ich wizerunki funkcjonujące w świecie polityki, nabierają rumieńców i wyrazistości. Niektórzy działacze partii lewicowych dostrzegają w pierwszej książce Jansson o Muminkach... uchodźców klimatycznych. Swoją interpretację tłumaczą faktem, że niegdyś mieszkwały one za pieciami kaflowymi i były zmuszone przenieść się do doliny z powodu wprowadzenia centralnego ogrzewania! Co prawda autorka pisała swoje opowiadanki daleko przed pojawieniem się

większej świadomości o zbliżającym się kryzysie klimatycznym, ale nieraz kazała się mierzyć swoim bohaterom z różnymi katastrofami naturalnymi, jak chociażby powódź, tornado czy spadająca kometa. Z tego też powodu, historie te, może nie zawsze wprost, jednak wyraźnie odnoszą się do ludzkiej bezbronności wobec nieprzewidywalnej przyrody i zależności od niej¹².

Istnieją również osoby, które odbierają styl życia Muminków jako formę hipisowskiego kolektywizmu, w którym toleruje się wszelką odmienność. Wskazują one chociażby na wspomnianego Ryjka, przyjaciela rodziny Muminków, adoptowanego przez jego rodzinę. Jego wygląd zupełnie od nich odstaje, a do tego jest leniwy, tchórzliwy i nieco infantylny. Mimo to, jest powszechnie akceptowany i lubiany. Wszystko to dobitnie wskazuje, jak wielka siła tkwi w literaturze. Jednocześnie bohaterowie Jansson nadal żyją sobie beztrudnie obok tego politycznego świata w nowych, jakże bardzo niejednoznacznych i różnorodnych realiach. Ich obecność generuje liczne możliwości dla każdej osoby związanej z jakąś ideologią czy poglądami, dowolnego wykorzystania ich wizerunku. Wszystko zależy od perspektywy i punktu widzenia. Dla autorki opowieść o rodzinie z Doliny Muminków jest odzwierciedleniem idei o szczęśliwym społeczeństwie i pokojowej rzeczywistości. To jej bajka i świat marzeń powstały na fundamencie militarnej zawieruchy, pragnieniu spokoju i bezpieczeństwa. Jednak Rodzina Muminków to nie rodzina Janssonów, a w historyjkach o uroczych trollach nie chodzi wyłącznie o rejestr własnych doświadczeń. Jest to znacznie szerszy projekt. Bardziej wizjonerski – traktujący o zasadach istnienia i współistnienia. Muminkowa rzeczywistość krystalizuje się w obraz życia, a autorka staje się jednością ze swoim wyimaginowanym otoczeniem¹³.

dr Joanna Bochaczek-Trąbska

Przypisy:

- ¹ P. Ardagh, *Świat Muminków stworzony przez Tove Jansson*, Warszawa 2024, s. 26.
- ² S. Carlick, *Muminki lekiem na całe zło*, [online], dostępny w Internecie: <https://przekroj.org/sztuka-opowiesci/muminki-lekiem-na-cale-zlo/>, [dostęp 2.12.2024].
- I. Wiśniewska, *Bezwiośnie*, [online], dostępny w Internecie: <https://www.dwutygodnik.com/artukul/8856-bezwiosnie.html>, [dostęp 2.12.2024].
- ³ O. Tokarczuk, *Psychologia według Muminków*, [online], dostępny w Internecie: <https://charaktery.eu/artukul/psychologia-wedlug-muminkowmuminkow>, [dostęp 2.12.2024].
- ⁴ Ibidem.
- ⁵ B. Westin, *Tove Jansson. Mama Muminków. Biografia*, Warszawa 2012, s. 155–156, 159; P. Ardagh, op. cit., s. 19.
- ⁶ S. Carlick, op. cit.
- ⁷ Ibidem.
- ⁸ B. Westin, op. cit., s. 145; L.R. Nowak, *Tove o świecie Muminków*, [online], dostępny w Internecie: <https://przekroj.org/sztuka-opowiesci/tove-o-swiecie-muminkow/>, [dostęp 2.12.2024].
- ⁹ S. Carlick, op. cit.; *Muminki i ich niegasnąca popularność*, [online], dostępny w Internecie: <https://akademiamadregodziecka.pl/muminki-i-ich-niegasnaca-popularnosc/>, [dostęp 2.12.2024].
- ¹⁰ K. Dzika-Jurek, *Praca zimy*, [online], dostępny w Internecie: <https://przekroj.org/sztuka-opowiesci/praca-zimy/>, [dostęp 2.12.2024].
- ¹¹ K. Tubylewicz, *Grożne miny Muminków*, „Polityka” 2024, nr 14, s. 66.
- ¹² Ibidem, s. 67–68.
- ¹³ Ibidem, s. 68; B. Westin, op. cit., s. 162–163, 165.

WYCHOWANIE I OPIEKA

dr hab. Jarosław Durka, prof. UK

Instytut Interdyscyplinarnych Badań Historycznych

Uniwersytetu Kaliskiego im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego

PREZYDENCI II RZECZYPOSPOLITEJ: TESTY Z DWÓCH ETAPÓW KONKURSU Z HISTORII DLA UCZNIÓW SZKÓŁ PODSTAWOWYCH

KILKA SŁÓW O ORGANIZATORZE KONKURSU

Jurajskie Stowarzyszenie Nauczycieli Twórczych zrzesza nauczycieli szkół podstawowych z powiatu myśzkowskiego. Powstało 15 stycznia 2001 r. z inicjatywy Jadwigi Węgrzyn, wieloletniej nauczycielki matematyki i doradcy metodycznego tego przedmiotu. Stowarzyszenie zostało oficjalnie zarejestrowane w 2002 r. Jego celami są między innymi wspieranie rozwoju społecznego i kulturalnego regionu oraz podnoszenie jakości edukacji. Od samego początku stowarzyszenie organizuje konkursy dla uczniów szkół podstawowych. Organizowało je też dla uczniów gimnazjów. Konkursy cieszą się dużą popularnością wśród uczniów i często stanowią stały punkt w szkolnych kalendarzach. Wśród konkursów wieloletnią tradycję posiada konkurs z historii. W pierwszych latach istnienia stowarzyszenia były to zawody wiedzy dla uczniów gimnazjów, później rozpoczęto je organizować dla uczniów szkół podstawowych. Początkowo miały zasięg powiatowy, ale ich popularność rosła tak, że obecnie są to już konkursy regionalne.

O KONKURSIE Z HISTORII W ROKU SZKOLNYM 2023/2024

Obecnie prezentowane zadania pochodzą z obydwóch etapów XV Regionalnego Konkursu z Historii dla Uczniów Szkół Podstawowych. W 2024 r. odbywał się on pod hasłem „Prezydenci II Rzeczypospolitej”. W pierwszym etapie uczniowie zmierzyli się z zadaniami dotyczącymi Gabriela Narutowicza i Stanisława Wojciechowskiego, a w drugim z zadaniami o Ignacym Mościckim i Władysławie Raczkiewiczu. Ze względu na tematykę, honorowy patronat nad konkursem objął dyrektor Instytutu Interdyscyplinarnych Badań Historycznych Uniwersytetu Kaliskiego im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego. Pierwszy etap odbywał się w szkołach, które przystąpiły do konkursu. Drugi etap miał miejsce w Szkole Podstawowej nr 1 im. Adama Mickiewicza w Myśzkowie.

ZAGADNIENIA DO I ETAPU KONKURSU:

Podręczniki do nauczania historii w szkole podstawowej, Konstytucja marcowa i wynikające z niej uprawnienia Prezydenta RP, okoliczności wyboru Gabriela Narutowicza na Prezydenta RP, życie i działalność Gabriela Narutowicza (1865–1922), zamach na Prezydenta Narutowicza, wybór Stanisława Wojciechowskiego na Prezydenta RP, życie i działalność Stanisława Wojciechowskiego (1869–1953), przyczyny i przebieg przewrotu majowego.

ZAGADNIENIA DO II ETAPU KONKURSU:

Skutki przewrotu majowego, okoliczności wyboru Ignacego Mościckiego na Prezydenta RP, życie i działalność Ignacego Mościckiego (1867–1946), Konstytucja kwietniowa i wynikające z niej uprawnienia Prezydenta RP, internowanie Prezydenta RP w Rumunii, okoliczności nominowania Władysława Raczkiewicza na urząd Prezydenta RP, życie i działalność Władysława Raczkiewicza (1885–1947), okoliczności utraty uznania Rządu RP na uchodźstwie i Prezydenta RP na arenie międzynarodowej.

LITERATURA DO I ETAPU:

Podręczniki do nauczania historii w szkole podstawowej; biogramy Gabriela Narutowicza i Stanisława Wojciechowskiego w internetowej encyklopedii Wikipedia; artykuły Konstytucji RP z dnia 17 marca 1921 r., odnoszące się do Prezydenta RP; artykuł: M.J. Nowak, *Zamach na prezydenta Narutowicza*, <https://histmag.org/Zamach-na-prezydenta-Narutowicza-18862>; artykuł: K. Kloc, *Zamach majowy Józefa Piłsudskiego – okoliczności*, <https://histmag.org/Zamach-majowy-Jozefa-Pilsudskiego-okolicznosci6682>; artykuł: D. Wójtowicz, *Niepokorny prezydent – Stanisław Wojciechowski 1869–1953*, <https://histmag.org/Niepokorny-prezydent-Stanislaw-Wojciechowski1869-1953--9205>.

LITERATURA DO II ETAPU:

Podręczniki do nauczania historii w szkole podstawowej; biogramy Ignacego Mościckiego i Władysława Raczkiewicza w internetowej encyklopedii Wikipedia; rozdział II Ustawy konstytucyjnej z dnia 23 kwietnia 1935 r., odnoszący się do Prezydenta RP; artykuł: M. Przeperski, *Konstytucja kwietniowa*, <https://histmag.org/Konstytucja-kwietniowa-7820>; artykuł: W. Suleja, *Nad Sekwaną i w sojuszniczym Londynie – Władysław Raczkiewicz*, <https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/wladyslawraczkiewicz/93163,Nad-Sekwana-i-w-sojuszniczym-Londynie.html>; artykuł: Z. Gołąb-Meyer, *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Ignacy Mościcki i Albert Einstein*, <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/310173>

PROPOZYCJA DODATKOWYCH MATERIAŁÓW,**PRZYDATNYCH W ZROZUMIENIU TEMATYKI KONKURSU (NIEOBLIGATORYJNIE):**

Artykuł: M. Gałęzowski, *Władze i Wojsko Polskie we Francji i w Wielkiej Brytanii w latach 1939–1941*, <https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/wladyslaw-raczkiewicz/93160,Wladze-i-Wojsko-Polskie-we-Francji-i-w-Wielkiej-Brytanii-w-latach-19391941.html>;

Dyskusje w IPNtvPL: *W Paryżu i Angers (wrzesień 1939 – czerwiec 1940) – cykl O podmiotowość...* <https://www.youtube.com/watch?v=Se5H1R6E7d0>, *Wojna koalicyjna: ciągłość władzy (wrzesień 1939) – cykl O podmiotowość...* <https://www.youtube.com/watch?v=tkhK9x3C8RA>

Z REGULAMINU KONKURSU

Konkurs miał dwa etapy. Do drugiego etapu kwalifikowali się uczniowie z wynikiem 80% punktów. W drugim etapie wyłoniono laureatów – uczniów, którzy uzyskali wynik 85% punktów. Na obydwóch etapach obowiązywał 60-minutowy czas pracy uczniów.

Test I etapu**Zadanie 1.**

Uzupełnij zdania: [6 pkt.]

- Gabriel Narutowicz urodził się w roku [wpisz datę roczną] w [wpisz nazwę miasta]. Studiował w [wpisz nazwę miasta].
- Stanisław Wojciechowski urodził się w roku [wpisz datę roczną] w [wpisz nazwę miasta]. Studiował w [wpisz nazwę miasta].

Zadanie 2.

Zgodnie z Konstytucją marcową Prezydent RP [5 pkt.]

- był organem władzy: ustawodawczej/wykonawczej [podkreśl właściwe]
- zwoływał, otwierał, odraczał i zamykał: Sejm i Senat/Sąd Najwyższy [podkreśl właściwe]
- był wybierany na lat: pięć/sześć/siedem [podkreśl właściwe]
- był wybierany w wyborach powszechnych/przez Zgromadzenie Narodowe [podkreśl właściwe]
- jeżeli nie mógł sprawować urzędu, to zastępował go: Premier/Marszałek Sejmu [podkreśl właściwe]

Zadanie 3.

Wpisz w rubryce obok zdań PRAWDA lub FAŁSZ. Zgodnie z Konstytucją marcową [7pkt.]

Prezydent RP był najwyższym zwierzchnikiem sił zbrojnych Państwa	
Prezydent RP mianował i odwoływał Prezesa Rady Ministrów	
Prezydent RP reprezentował kraj na zewnątrz	
Prezydent RP zawierał umowy z innymi państwami	
Prezydent RP mógł wypowiadać wojnę za zgodą Sejmu	
Prezydent RP mógł zawrzeć pokój za zgodą Sejmu	
Prezydent RP mógł piastować inne urzędy i należeć do składu Sejmu lub Senatu	

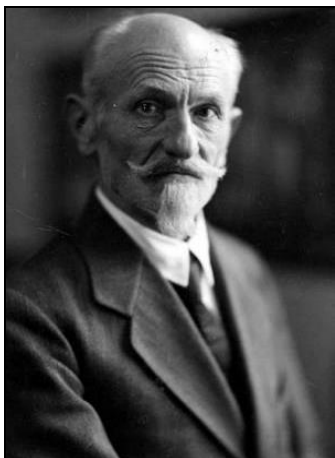
Zadanie 4.

Uzupełnij fragmenty artykułów o właściwe nazwy własne, nazwiska i daty: [15 pkt.]

- a) *11 grudnia około godziny dwunastej odbyło się zaprzysiężenie nowego prezydenta. 14 grudnia mniej więcej o tej samej godzinie rozpoczęła się uroczystość przekazania Narutowiczowi władzy przez [wpisz nazwisko]. 16 grudnia kilkanaście minut po godzinie dwunastej automobil prezydenta zajechał pod [wpisz nazwę miejsca]. W tym samym miejscu znalazł się również Eligiusz [wpisz nazwisko]. Jego służąca zapamiętała, że tego dnia był bardzo spokojny, ale jednocześnie roztargniony. Zaraz po wyjściu z domu zawrócił.*
(<https://histmag.org/Zamach-na-prezydenta-Narutowicza-18862>)
- b) *Kazimiera Iłakowiczówna tego dnia również zwiedzała wystawę w [wpisz nazwę miejsca]. Nie udała się za oglądającym kolejne obrazy prezydentem, ale została na dole, gdzie rozmawiała z malarzem Janem Rosenem. Nagle oboje usłyszeli trzy strzały, a zaraz potem przeraźliwe kobiece krzyki. Gdy wbiegli na górę, ujrzeni postrzelonego [wpisz nazwisko], położonego na małej ławeczce i podtrzymywanego nieporadnie przez kilka przypadkowych osób. Iłakowiczównę zauważył hrabia Przeździecki. Zawołał ją: „Niech pani wejdzie. Jeszcze żyje, ale zdaje się, że to koniec”.*
(<https://histmag.org/Zamach-na-prezydenta-Narutowicza-18862>)
- c) *12 maja [wpisz datę roczną] roku wszystko jednak poszło nie tak, jak przewidział Piłsudski. Nie spodziewał się on, iż [wpisz nazwisko], człowiek, który jeszcze przed sześcioma miesiącami posłusznie desygnował ministrów, jakich Marszałek podsuwał mu pod nos, teraz wystąpi przeciw niemu i nie ugnie przed jego wolą. Tak się jednak stało i Piłsudski musiał zmienić plany, improwizować. Zaczął się zamach stanu.*
(<https://histmag.org/Zamach-majowy-Jozefa-Pilsudskiego-okolicznosci-6682>)
- d) *Piłsudscy rozpoczęli pucz 12 maja. W prasie pojawiła się wówczas sfingowana wiadomość o ostrzelaniu willi Marszałka w [wpisz nazwę miejsca], mająca na celu pozyskać przychyłność opinii publicznej. W planach Piłsudskiego prezydent [wpisz nazwisko] odgrywał ważną rolę. Miał legitymizować obalenie rządu [wpisz nazwisko premiera] i stać się bezwolnym narzędziem w rękach Marszałka. Planowano, że oddziały wierne Piłsudskiemu zajmą kluczowe urzędy państwowe i mosty w Warszawie, a sam Piłsudski rankiem 12 maja uda się do Belwederu na spotkanie z prezydentem.*
(<https://histmag.org/Niepokorny-prezydent-Stanislaw-Wojciechowski-1869-1953--9205>)
- e) *O godzinie 17.00 12 maja [wpisz datę roczną] roku na warszawskim moście Poniatowskiego doszło do spotkania [wpisz nazwisko] z [wpisz nazwisko]. Inicjatorem spotkania był Prezydent. Według relacji [–] rozmowa przebiegała w nerwowej atmosferze: *Stoję na straży honoru wojska polskiego* – miał powiedzieć [wpisz nazwisko]. *No, no! Tylko nie w ten sposób* – nerwowo odpowiedział [wpisz nazwisko]. *Reprezentuje tutaj Polskę, żądam dochodzenia swych pretensji na drodze legalnej, kategorycznej odpowiedzi na odezwę rządu* – nie ustępował Prezydent. Na to Marszałek odrzekł krótko: *Dla mnie droga legalna zamknięta.**
(<https://histmag.org/Niepokorny-prezydent-Stanislaw-Wojciechowski-1869-1953--9205>)

Zadanie 5.

Podpisz ilustracje imieniem i nazwiskiem osoby, która jest na niej przedstawiona. [3 pkt.]

Fot. Domena publiczna

A.

Fot. Domena publiczna

B.

Fot. Domena publiczna

C.

Zadanie 6.

Przyporządkuj do prezydentów po 3 fakty z ich życiorysów, wpisując je w wykropkowane miejsca. Uwaga – jeden z faktów nie pasuje do żadnej postaci. [4 pkt.]

był działaczem spółdzielczym, budował hydroelektrownie, był wybitnym chemikiem, zmarł w Gołąbkach, był działaczem Polskiej Partii Socjalistycznej, miał obywatelstwo szwajcarskie, był ministrem robót publicznych

Gabriel Narutowicz –

Stanisław Wojciechowski –

Test II etapu**Zadanie 1.**

Uzupełnij zdania: [6 pkt.]

a) Ignacy Mościcki urodził się w r. [wpisz datę roczną] w [wpisz nazwę miasta]. Studiował w [wpisz nazwę miasta].

b) Władysław Raczkiewicz urodził się w r. [wpisz datę roczną] w [wpisz nazwę miasta]. Studiował w [wpisz nazwę miasta].

Zadanie 2.

Zgodnie z Konstytucją kwietniową [5 pkt.]

- a) Prezydent RP stosował prawo łaski/nie stosował prawa łaski [podkreśl właściwe]
- b) Prezydent RP zwoływał i rozwiązywał Sejm i Senat/Sąd Najwyższy [podkreśl właściwe]
- c) Prezydent RP był wybierany na lat: pięć/sześć/siedem [podkreśl właściwe]
- d) kandydata na Prezydenta RP wybierało Zgromadzenie Elektorów/Zgromadzenie Narodowe [podkreśl właściwe]
- e) ustępującemu Prezydentowi RP służyło/nie służyło prawo wskazania innego kandydata [podkreśl właściwe]

Zadanie 3.

Wpisz w rubryce obok zdań PRAWDA lub FAŁSZ. Zgodnie z Konstytucją kwietniową [7pkt.]

Prezydent RP mianował według swego uznania Prezesa Rady Ministrów	
Prezydent RP zarządzał otwarciem, odroczeniem i zamknięciem sesji Sejmu i Senatu	
Prezydent RP był Zwierzchnikiem Sił Zbrojnych	

Prezydent RP stanowił o wojnie i pokoju	
Prezydent RP obsadzał urzędy państwowe, Jemu zastrzeżone	
Prezydent RP nie musiał składać żadnej przysięgi	
Prezydent RP zawierał i ratyfikował umowy z innymi państwami	

Zadanie 4.

Uzupełnij fragmenty artykułów o właściwe nazwy własne, nazwiska i daty: [15 pkt.]

- a) *Pomysł dotyczący pieca z wirującym płomieniem Mościcki patentował – z tej okazji zetknął się z [wpisz nazwisko]. Oczywiście wydana przez [wpisz nazwisko] ocena projektów była pozytywna.*
(<https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/310173>)
- b) *Fakt, iż Piłsudski był niezadowolony ze sposobu uchwalenia konstytucji przez sejm, był zaskoczeniem dla jego najbliższych współpracowników. Dlatego właśnie nakazał on zwolnienie tempa prac nad konstytucją, aby senackimi debatami w tej kwestii w jakimś stopniu „przykryć” złe wrażenie wywołane uchwaleniem konstytucji w tak kuriozalny sposób. Ostatecznie, w początkach [wpisz rok] roku, po „gruntownych”, a w istocie po zupełnie fasadowych dyskusjach nad projektem konstytucji w senacie i przyjęciu jego poprawek przez sejm, 23 kwietnia [wpisz rok] Konstytucja kwietniowa została podpisana przez prezydenta [wpisz nazwisko].*
(<https://histmag.org/Konstytucja-kwietniowa-7820>)
- c) *W nocy z 17 na 18 września [wpisz rok] Prezydent, Rząd RP i Wódz Naczelny przekroczyli granicę polsko-rumuńską. Uczyniono to pod presją sytuacji – Armia Czerwona była już niemal 30 km od Kut, gdzie odbyło się ostatnie posiedzenie gabinetu i skąd [wpisz nazwisko] wydał odezwę do narodu piętnującą sowiecki najazd.*
(<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/wladyslaw-raczkiewicz/93163,Nad-Sekwana-i-w-sojuszniczym-Londynie.html>)
- d) *Ostatecznie [wpisz nazwisko] przekazał swe uprawnienia na ręce Władysława [wpisz nazwisko], niegdyś ministra spraw wewnętrznych, marszałka Senatu, aktualnie prezesa Światowego Związku Polaków. [Prezydent] [wpisz nazwisko] niezwłocznie powołał nowy rząd. Na jego czele (po rezygnacji Stanisława Strońskiego) stanął gen. Władysław [wpisz nazwisko].*
(<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/wladyslaw-raczkiewicz/93163,Nad-Sekwana-i-w-sojuszniczym-Londynie.html>)
- e) *Nowy rząd, uznany nazajutrz przez [wpisz nazwę jednego z trzech państw, które wtedy uznały ten rząd], urzędował wpięrow w [wpisz nazwę miasta], a od 22 listopada w Angers. Tworzyli go przede wszystkim reprezentanci partii wobec sanacji opozycyjnych, czyli Stronnictwa Narodowego (z jego ramienia wicepremierem został Stanisław Stroński), Stronnictwa Pracy (ministrem bez teki był gen. Józef Haller), Stronnictwa Ludowego (podobną, jak Haller, funkcję sprawowali Stanisław Kot i Aleksander Ładoś) i PPS (Jan Stańczyk objął stanowisko ministra pracy). W gabinecie znaleźli się również politycy związani z obozem sanacyjnym, by wymienić ministra skarbu Adama Koca (zastąpionego już w grudniu przez Henryka Strasburgera), Augusta Zalewskiego czy gen. Kazimierza Sosnkowskiego. Namiastkę parlamentu stanowiła natomiast powołana do życia na mocy rozporządzenia [wpisz nazwisko] 9 grudnia [wpisz rok] Rada Narodowa.*
(<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/wladyslaw-raczkiewicz/93163,Nad-Sekwana-i-w-sojuszniczym-Londynie.html>)

Zadanie 5.

Podpisz ilustracje imieniem i nazwiskiem osoby, która jest na niej przedstawiona. [3 pkt.]

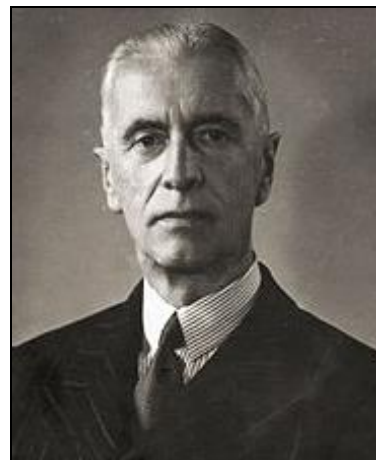
Fot. Domena publiczna

A.

Fot. Domena publiczna

B.

Fot. Domena publiczna

C.

Zadanie 6.

Przyporządkuj do prezydentów po 3 fakty z ich życiorysów, wpisując je obok nazwisk.

Uwaga – jeden z faktów nie pasuje do żadnej postaci.

[4 pkt.]

Zmarł w Wielkiej Brytanii, budował hydroelektrownie, był wojewodą pomorskim, zmarł w Szwajcarii, jego badania wykorzystano w fabryce kwasu azotowego, był adwokatem, był internowany w Rumunii

Ignacy Mościcki –

Władysław Raczkiewicz –

Model rozwiązania zadań z I etapu

Zad. 1. a) 1865, Telszach, Petersburgu [lub Zurichu], b) 1869, Kaliszu, Warszawie.

Zad. 2. a) wykonawczej, b) Sejm i Senat, c) siedem, d) przez Zgromadzenie Narodowe, e) Marszałek Sejmu.

Zad. 3. prawda, prawda, prawda, prawda, prawda, prawda, fałsz.

Zad. 4. a) Piłsudskiego, Zachętę [lub galerię obrazów], Niewiadomski, b) Zachęcie, Narutowicza, c) 1926, Wojciechowski, d) Sulejówku, Wojciechowski, Witosa, e) 1926, Wojciechowski z Piłsudskim [kolejność nazwisk może być odwrotna], Wojciechowski, Piłsudski.

Zad. 5. A. Stanisław Wojciechowski, B. Gabriel Narutowicz, C. Józef Piłsudski.

Zad. 6. Narutowicz – budował hydroelektrownie, miał obywatelstwo szwajcarskie, był ministrem robót publicznych; Wojciechowski – działacz spółdzielczy, zmarł w Gołąbkach, działacz Polskiej Partii Socjalistycznej.

Model rozwiązania zadań z II etapu

Zad. 1. a) 1867, Mierzaniowie, Rydze [lub Londynie], b) 1885, Kutaisi, Petersburgu [lub Dorpacie].

Zad. 2. a) stosował prawo łaski, b) Sejm i Senat, c) siedem, d) Zgromadzenie Elektorów, e) służyło.

Zad. 3. prawda, prawda, prawda, prawda, prawda, fałsz, prawda.

Zad. 4. a) Einsteinem. Einsteina, b) 1935, 1935, Mościckiego, c) 1939, Mościcki, d) Mościcki, Raczkiewicz, Raczkiewicz, Sikorski, e) Francję lub Wielką Brytanię lub Stany Zjednoczone, Paryżu, Raczkiewicz, 1939.

Zad. 5. A. Ignacy Mościcki, B. Władysław Sikorski, C. Władysław Raczkiewicz.

Zad. 6. Mościcki – zmarł w Szwajcarii, jego badania wykorzystano w fabryce kwasu azotowego, był internowany w Rumunii; Raczkiewicz – zmarł w Wielkiej Brytanii, był wojewodą pomorskim, był adwokatem.

dr hab. Jarosław Durka, prof. UK

EDUKACJA INFORMACYJNO-KOMUNIKACYJNA

Marcin Huras

nauczyciel informatyki

Szkoła Podstawowa nr 11 im. M. Dąbrowskiej w Częstochowie

PROJEKTOWANIE NA POTRZEBY DRUKU 3D Z WYKORZYSTANIEM PLATFORMY THINKERCAD

LABORATORIA PRZYSZŁOŚCI

Laboratoria Przyszłości to największy program edukacyjno-technologiczny skierowany do szkół podstawowych oraz ogólnokształcących szkół artystycznych. Jego celem jest budowanie kompetencji kreatywnych i technicznych wśród uczniów. W ramach programu szkoły otrzymały i otrzymują od państwa wsparcie finansowe na zakup wyposażenia technicznego niezbędnego do rozwoju umiejętności praktycznych wśród dzieci i młodzieży.

Pełen zakres wyposażenia możliwego do zakupienia z pozyskanych środków został ujęty w Katalogu wyposażenia. Katalog zawiera zarówno wyposażenie podstawowe (które od 30 czerwca 2022 roku mają wszystkie szkoły podstawowe w programie) jak i dodatkowe (dobierane swobodnie przez szkoły). [1]

DRUKARKI 3D

W skład wyposażenia podstawowego wchodzi drukarki 3D, dzięki którym uczniowie, jak i nauczyciele, mogą budować różnego rodzaju modele, które pomagają w sposób bardziej naturalny zrozumieć szereg modelowanych zjawisk.

Mogą one być wykorzystywane nie tylko na lekcjach informatyki czy techniki, ale znakomicie sprawdzą się również na lekcjach fizyki, chemii, geografii, zajęciach językowych oraz na zajęciach kreatywnych czy kółkach zainteresowań.

W praktyce szkolnej spotykamy się w wieloma rodzajami i markami drukarek 3D, choć należy zaznaczyć, że ich obsługa zarówno pod względem sprzętowym, jak i programów do modelowania, jest bardzo podobna.

Do najbardziej popularnych należy zaliczyć drukarki marek Banach 3D, Flashforge czy MakerBot. Są to podstawowe modele, w których używany jest filament PLA, czyli jedno z najbardziej popularnych tworzyw wykorzystywanych w druku 3D.

Banach 3D

Makerbot Sketch

Flashforge Adventurer

Wybrane modele drukarek 3D

Z praktyki szkolnej wynika, że pomimo podobnej budowy, niektóre z nich, ze względu na zastosowane rozwiązania konstrukcyjne i techniczne, sprawdzają się lepiej a inne gorzej. Np. zastosowanie śrub regulacyjnych, dzięki którym ręcznie poziomujemy powierzchnię drukowania, sprawia, że stosunkowo szybko ulegają one zużyciu, co z kolei powoduje konieczność częstszego serwisowania sprzętu.

MODELOWANIE 3D

Podejście może być tutaj dwojakie. Można wykorzystywać już gotowe modele i jedynie ograniczać swoje działania do wydruku, zmieniając podstawowe parametry, jak kolor czy rozmiar modelu. Można jednak podejść do tematu w sposób bardziej kreatywny i twórczy, i pokusić się o tworzenie własnych modeli. Drugie podejście jest z oczywistych względów bardziej angażujące dla uczniów.

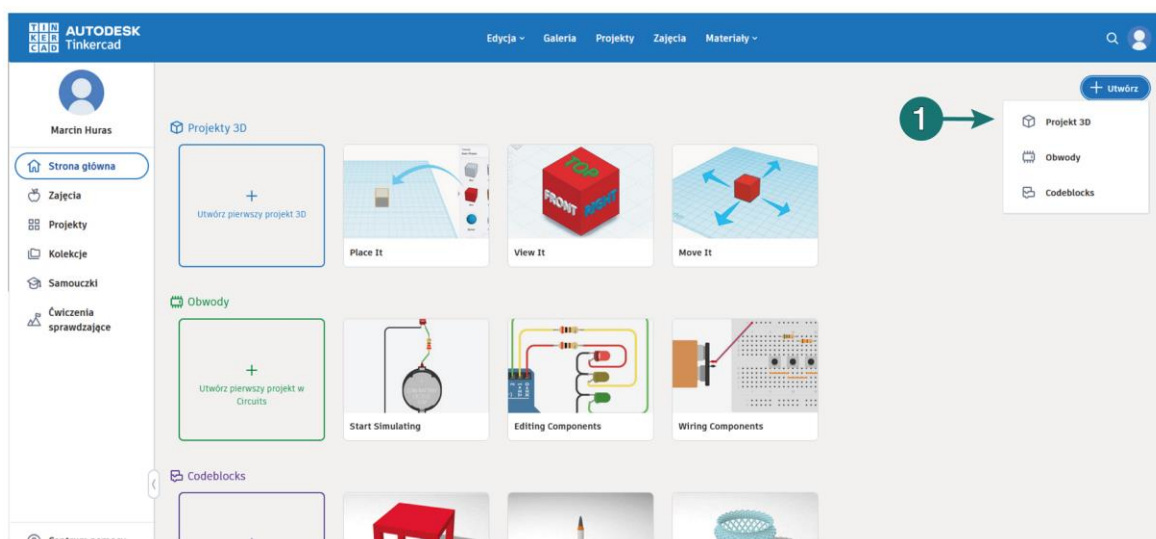
PLATFORMA THINKERCAD

Jednym ze środowisk wykorzystywanych do modelowania obiektów 3D jest platforma Thinkercad.com. Jest to w pełni darmowe narzędzie dostępne online, które może służyć zarówno uczniom, jak i nauczycielom.

Nauczyciel ma możliwość tworzenia „wirtualnych klas”, przypisywania do nich uczniów, prezentacji procesu modelowania oraz wspomagania uczniów w tym zakresie.

Poniższy tutorial przedstawia proces tworzenia breloczka do kluczy z własnym imieniem, który może być wydrukowany w dwóch kolorach (podkładka w jednym kolorze, litery w drugim).

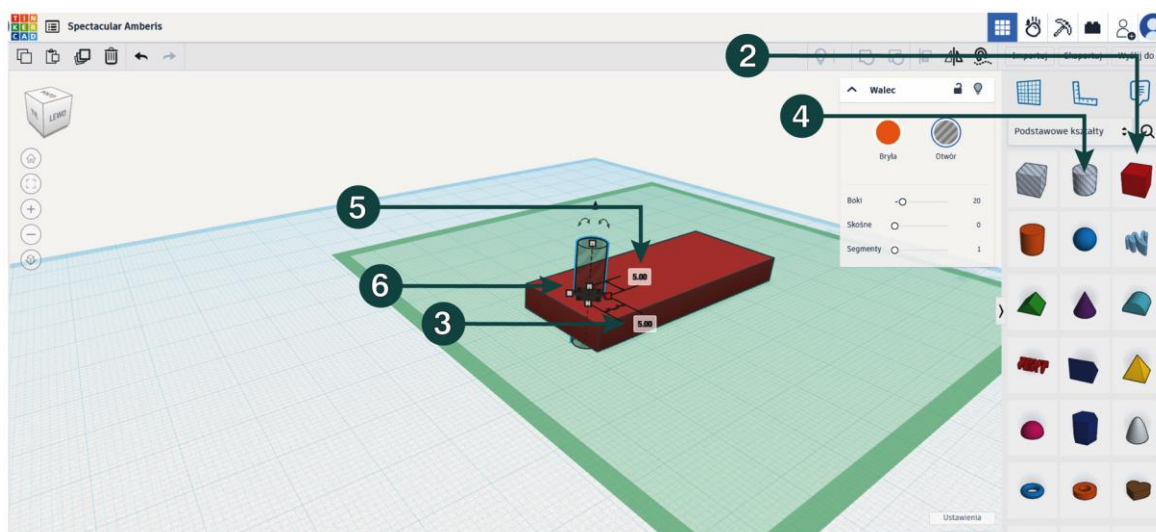
1. Po zalogowaniu się na platformę (poprzez stronę <https://www.tinkercad.com>) klikamy przycisk **[Utwórz Projekt 3D]** dostępny w prawym górnym rogu ekranu, aby przejść do edycji nowego projektu.

Screen z platformy Thinkercad

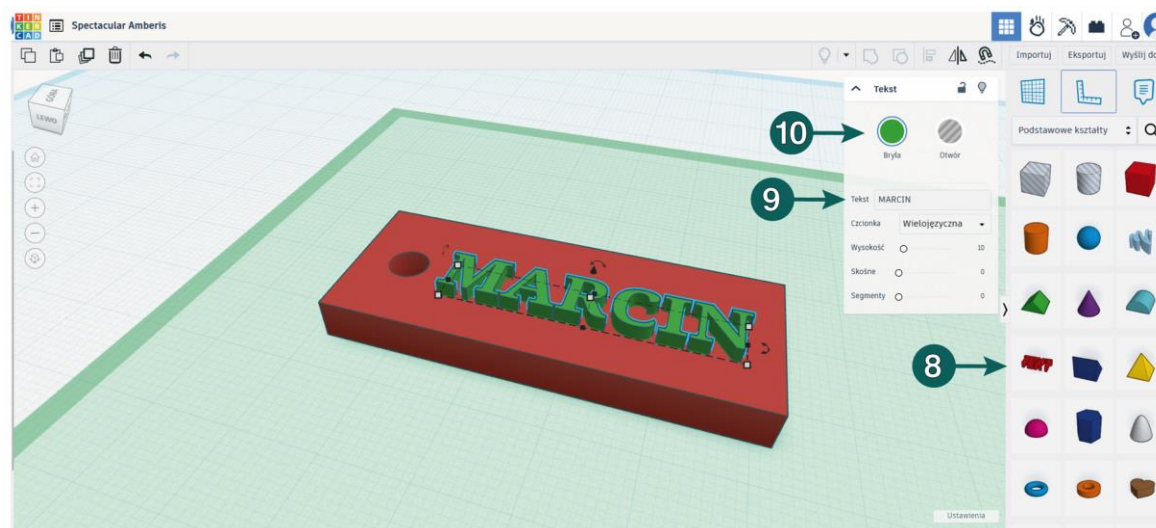
2. Z paska kształtów podstawowych wybieramy prostopadłościan i klikamy w wolnym miejscu obszaru roboczego. Będzie on stanowił podkładkę naszego breloczka.
3. W oknie bocznym podajemy długość, szerokość i wysokość prostopadłościanu. Przykładowe wartości to odpowiednio: 50 mm, 20 mm i 5 mm.
4. Z paska kształtów podstawowych wybieramy walec (w trybie tworzenia **Otwór**) i umieszczamy go na obszarze roboczym tak, aby przechodził on przez utworzony w poprzednich punktach prostopadłościan.
5. Klikamy punkty kontrolne wokół walca i ustawiamy jego średnicę na 5 mm.

6. Przeciągamy walec tak, aby znajdował się na środku podstawy a jego pozycja była nieznacznie oddalona od jednej z krótszych krawędzi. Walec będzie stanowił otwór na kółeczko do klucza.

Screen z platformy Thinkercad

7. Zaznaczamy oba kształty i z paska górnego wybieramy narzędzie **Grupowanie** (opcjonalnie możemy użyć skrótu klawiszowego **Ctrl + G**).
8. Z paska kształtów podstawowych wybieramy narzędzie **Tekst** i klikamy w wolnym miejscu obszaru roboczego.
9. W oknie bocznym wpisujemy swój tekst, np. imię i za pomocą kontrolerek bocznych dopasowujemy jego rozmiar do wielkości breloczka. Następnie obracamy tekst tak, aby nie wystawał poza podstawę i był nieco „wtopiony” w podstawę. Pozwoli to na prawidłowe wydrukowanie modelu.
10. Opcjonalnie możemy teraz zmienić kolory podstawki oraz napisu (klikamy wybrany kształt, z okna bocznego wybieramy **Bryła**, a następnie wybieramy interesujący nas kolor). Pamiętajmy jednak, że ostateczne kolory będą zależą od zastosowanego filamentu.

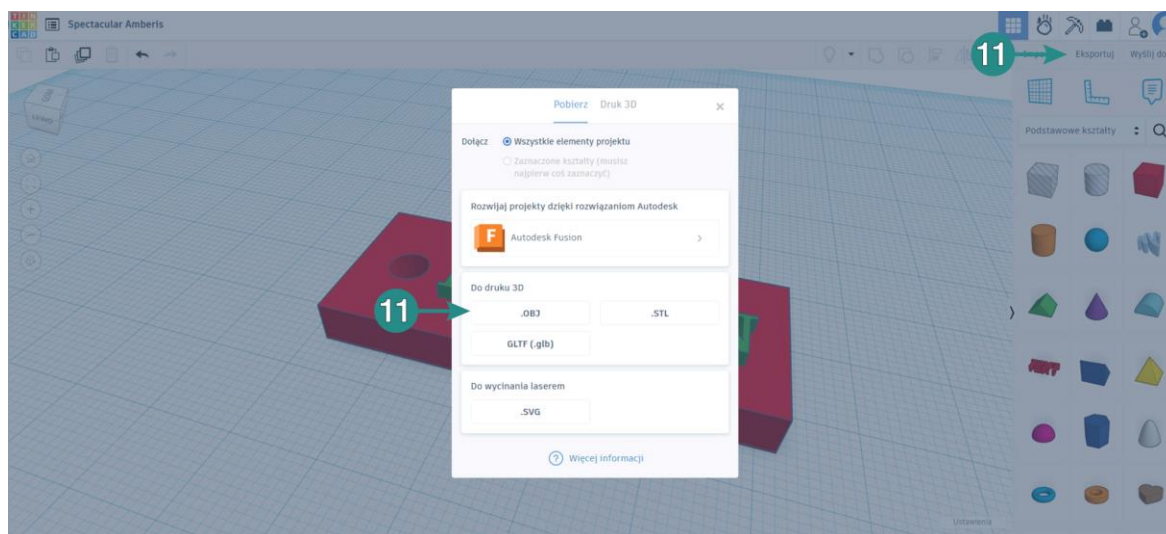

Screen z platformy Thinkercad

11. Eksportujemy przygotowany model do jednego z formatów do druku 3D (najczęściej będą to pliki o rozszerzeniu OBJ lub STL). W tym celu wybieramy opcję **Exportuj** (widoczną

w prawym górnym rogu ekranu) i zaznaczamy wybrany format. Plik zostanie automatycznie pobrany na dysk naszego komputera i będzie gotowy do przesłania do drukarki 3D.

Jeśli mamy skonfigurowane bezpośrednie połączenie sieciowe z drukarką, możemy w tym miejscu wysłać plik bezpośrednio i wydrukować.

Screen z platformy Thinkercad

Przygotowany model breloczka na klucze może być wydrukowany w jednym kolorze, ale również w dwóch – w momencie, w którym zaczną drukować się litery należy podmienić filament.

Uczniowie prezentują swoje prace

Marcin Huras

Bibliografia:

[1] <https://www.gov.pl/web/laboratoria/o-programie2>, [dostęp 17.10.2024].

EDUKACJA REGIONALNA

Iwona Anioł-Pianko

nauczyciel historii, historii i teraźniejszości, wiedzy o społeczeństwie
Technikum nr 5 w Technicznych Zakładach Naukowych
im. gen. W. Sikorskiego w Częstochowie

WALORY EDUKACYJNE DOLNEGO ŚLĄSKA

CZĘŚĆ I – ZAMKI, PAŁACE I TWIERDZE

Zamki, pałace, twierdze, podziemia, opuszczone sztolnie, wieże widokowe i przepiękna sudecka przyroda są cechą tego południowo-zachodniego zakątka Polski. Region ten o skomplikowanej i momentami bardzo bolesnej historii charakteryzuje się swoistym synkryzmem epok i kultur. Jego historia wiąże się nie tylko z Polską, ale też z Czechami i przede wszystkim Niemcami. Przyłączony do Polski po II wojnie światowej zachował wspomnienia burzliwych dziejów, w których zamki i pałace przechodziły z rąk do rąk, a historia odcisnęła swoje tajemnicze piętno na niemal każdym zakamarku. Warto ją zgłębiać przede wszystkim zwiedzając miejsca i wsłuchując się w opowieści przewodników oraz mieszkańców. Z powyższych powodów jest to znakomity teren na szkolne wycieczki, co ułatwia również bardzo dobra baza turystyczno-noclegowa (hotele, pensjonaty, restauracje, parkingi, sklepy, połączenia kolejowe i autobusowe). Poza tym w obiektach jest wybór atrakcji i tras dostosowanych do wieku, możliwości i zainteresowań zwiedzających, a niemal na każdym kroku można spotkać jakąś architektoniczną perelkę, ciekawostkę historyczną i legendę z dreszczykiem o ukrytych skarbach. Bardzo często ciężko tutaj oddzielić historię od legend i to jest jeden z elementów tak bardzo przyciągających ludzi lubiących przygodę i odmianę.

Zwiedzanie grupowe wymaga wcześniejszej rezerwacji. Jeśli chcemy połączyć poznanie obiektów z góorskimi wędrownkami po przepięknych szlakach otaczających każdy z nich, musimy pamiętać o zasadach organizacji tego typu wycieczek¹ oraz przekazaniu uczniom informacji o konieczności zabrania obuwia nadającego się do poruszania po trudniejszym terenie (buty z grubą podeszwą za kostkę) i ochrony przeciwdeszczowej z uwagi na częste zmiany pogody na terenach górskich.

W tym artykule przedstawię 5 obiektów na Dolnym Śląsku, które moim zdaniem warto odwiedzić z uczniami. Ta lista byłaby o wiele dłuższa, jednak artykuł jest tylko miniprzewodnikiem i wymusza konieczność wyboru. Skupiam się więc na tych, które kilkakrotnie odwiedziłam osobiście, ciągle odkrywając coś nowego i wiem, że będę do nich wracać nie tylko sama, ale również z uczniami, ze względu na ich wartość historyczną i edukacyjną. Informacje, którymi się podzielę, nabyłam od przewodników, miejscowej ludności, ze stron internetowych obiektów (każdy z nich taką posiada) oraz z bogatej literatury.

ZAMEK KSIAŻ

Mawiano o nim „klucz do Śląska”, gdyż miał znaczenie strategiczne dla tego terenu. Jest położony na górze na terenie Książańskiego Parku Krajobrazowego w okolicy rzeki Pełcznicy w granicach administracyjnych Wałbrzycha. Wybudowany w latach 1288–1292 z polecenia księcia świdnicko-jaworskiego Bolka I Surowego. Po wygaśnięciu tej piastowskiej linii przeszedł w ręce czeskich Luksemburgów. W latach 1497–1508 należał do Władysława II Jagiellończyka – króla Czech i Węgier, który przekazał go swojemu kanclerzowi Johannowi von Haugwitz. Tenże dostojnik sprzedał zamek wraz z dobrami niemieckiemu rodowi Hochbergów, w którego rękach był on aż do jego konfiskaty przez nazistów w czasie II wojny światowej. Obiekt był przebudowywany w różnych okresach. Obecny wygląd to efekt największej przebudowy z lat 1908–1923 dokonanej przez ostatniego właściciela Hansa Heinricha XV von Hochberg oraz działań nazistowskich budowniczych poczynionych w czasie II wojny światowej, gdy przejęty obiekt przygotowywano na jedną z kwater Adolfa Hitlera (zniszczenie wielu zabytkowych elementów wnętrza, wykucie obszernych podziemi i szy-

bu windowego). Jednak pomimo tych budowlanych eksperymentów zamek dalej zachwyca turystów z całego świata i w każdym wieku. Obecnie jest trzecim co do wielkości zamkiem w Polsce (po Malborku i krakowskim Wawelu). W czasach świetności bywały w nim takie osobistości jak np. pruscy królowie – Fryderyk II i Fryderyk Wilhelm III, car Rosji Mikołaj I, cesarz Niemiec Wilhelm II Hohenzollern oraz Winston Churchill.

Zamek Książ

Źródło: <https://tiny.pl/wnq5m>, [dostęp 7.12.2024].

Ta bardzo bogata i różnorodna historia dotycząca różnych epok pełna niesamowitych zwrotów akcji i ciekawych wydarzeń oraz niezwykle wnętrza (szczególnie piękna Sala Maksymiliana, w której do dziś odbywają się różne koncerty, uroczystości, a także są kręcone sceny do filmów) i otoczenie zamku (tarasy, park) jest znakomitą i „żywą” lekcją historii. Obiekt oferuje kilka tras zwiedzania (w tym podziemną związaną z II wojną światową i nocną) również w językach obcych oraz tzw. lekcje zamkowe wymagające wcześniejszej rezerwacji. Jest też dostępny audioprzewodnik. Niedaleko od zamku znajduje się duża zabytkowa stadnina koni, którą można zwiedzić. Znajdziemy w niej też stare powozy. Na pewno każdy wybierze coś interesującego dla swojej grupy. Na zamku przez cały rok odbywają się również liczne wydarzenia artystyczne i kulturalne.

Przemieszczając się 2 km dalej do Wałbrzycha, można zwiedzić Palmiarnię pełną egzotycznych roślin, którą z myślą o swojej żonie – pochodzącej z Anglii słynnej księżnej Daisy kazał wybudować wspomniany Hans Heinrich XV von Hochberg, sprowadzając do niej nawet zastygłą lawę z wulkanu Etna. Prawdziwa gratka dla miłośników przyrodniczych ciekawostek.

Zamek Książ

Źródło: <https://tiny.pl/dxy1ddjt>, [dostęp 7.12.2024].

Na te obiekty najlepiej przeznaczyć cały dzień.

Więcej informacji, zdjęcia i filmiki na stronie obiektu: <https://www.ksiaz.walbrzych.pl>.

ZAMEK GRODNO

Ten widoczny z daleka urokliwy zamek stoi na szczycie góry Choina (rezerwat przyrody) na styku Gór Wałbrzyskich i Sowich w Zagórzu Śląskim. Wzmiankowany w źródłach od roku 1315, a legendy podają okres o wiele wcześniejszy.

Zamek Grodno

Źródło: <https://tiny.pl/ks2jpbzj>, [dostęp 7.12.2024].

Jednak powszechnie jako główny budowniczy murowanego zamku podawany jest wspomniany już przy Zamku Książ Bolko I Surowy – pamiętany jako władca wybitny i fundator wielu warowni w tym regionie. W późniejszych latach kolejni właściciele rozbudowali obiekt, który od roku 1392 znalazł się w posiadaniu czeskim, a w połowie XVI w. w rękach Hochbergów z Książa. Jeden z kolejnych właścicieli Maciej von Logau zapoczątkował przebudowę zamku w stylu renesansowym. Kolejne lata przynosiły zamkowi trudne wydarzenia (np. zdobycie przez Szwedów w czasie wojny 30-let-

niej i sukcesywne popadanie w ruinę). Przed ostatecznym zniszczeniem uratował go profesor Johann Gustav Büshing, który przeprowadził remont i udostępnił obiekt turystom. Do końca II wojny światowej zamek był w posiadaniu rodziny von Ziedlitzów, a później w miarę możliwości odrestaurowywany.

Zamek Grodno

Źródło: <https://tiny.pl/sn0mdknz>, [dostęp 7.12.2024].

Dużą atrakcją dla chcących zwiedzić zamek jest fakt, że trzeba się do niego dostać leśną górską trasą. Wejście na górę Choina z Zagórza Śląskiego mniej stromym odcinkiem zajmie grupie ok. 20-30 minut. Na miejscu pełni pasji przewodnicy opowiedzą i pokażą, jak mieszkano na średniowiecznym zamku, zaprezentują ciekawe ekspozycje, loch księżniczki Małgorzaty, przełożą rozbudzające wyobraźnię legendy z nutką dreszczyku oraz zaproszą do obejrzenia w specjalnej sali kinowej filmu na temat okolicznej przyrody, którą na własne oczy można zobaczyć po wejściu na wieżę zamkową. Miłą ciekawostką jest mieszkający na wzgórzu zamkowym czarno-biały kot, który chętnie fotografuje się z turystami. Dla grupy zorganizowanej po wcześniejszym ustaleniu i rezerwacji można zamówić ognisko na dziedzińcu. Piesza wyprawa na zamek od podnóża góry Choina oraz zwiedzanie zajmą około 3-4 godziny. Na dziedzińcu jest spora ilość ławek, na których można odpocząć po wędrownie na górę i nacieszyć się widokami i czystym powietrzem, kupić coś do jedzenia, na pamiątkę bądź skorzystać z toalety.

Więcej informacji, zdjęcia i filmiki na stronie obiektu: <https://zamekgrodno.pl>.

PAŁAC JEDLINKA

Leży on na terenie miasta Jedlina-Zdrój w powiecie wałbrzyskim. Jego burzliwa historia, podobnie jak w przypadku poprzed-

nich obiektów, zaczęła się już w średniowieczu i jest związana z akcją budowy warowni przez wspomnianego księcia świdnicko-jaworskiego.

Pałac Jedlinka

Źródło: <https://tiny.pl/xk43076h>, [dostęp 7.12.2024].

Przez pewien czas aż do roku 1611 była powiązana z Zamkiem Grodno, po czym trafiła w ręce rodziny von Kuhl. W tym czasie powstał tam barokowy pałac, który przez kolejne 100 lat często zmieniał właścicieli, aż w końcu kupił go austriacki generał Hans Christoph baron von Seher-Thoss, którego żona – Charlotta miała wielkie zasługi dla założenia kurortu-uzdrowiska w Jedlinie-Zdroju. W czasie wojen śląskich w pałacu dwukrotnie gościł król pruski Fryderyk II Wielki.

Pałac Jedlinka

Źródło: <https://tiny.pl/sn75p01m>, [dostęp 7.12.2024].

Obecną formę i prawdziwy rozkwit obiektu łączy się z osobą Carla Kristera nazywanego „śląskim Rockefellerem” – znanego producenta porcelany, której niezwykle pozostałości można zobaczyć w jednej z dostępnych sal pałacu (np. specjalny kubek przeznaczony dla panów z wąsami). Właśnie on mając pieniądze przekształcił obiekt

w klasycystyczny pałac z salą balową, w której do dziś odbywają się liczne wydarzenia kulturalne, m.in. koncerty muzyki klasycznej czy przedstawienia teatralne. Po kolejnych zawirowaniach, w roku 1889 pałac kupił rotmistrz pruskiej kawalerii Gustaw Adolf Boehme, który rozpoczął prace renowacyjne w obiekcie. W rękach tej rodziny posiadłość pozostała aż do II wojny światowej, która była mroczną kartą w jej dziejach – m.in. wprowadziła się tam paramilitarna organizacja Todta nadzorująca projekt górniczo-budowlany o nazwie „Riese” w pobliskich Górach Sowich. Po wojnie pałac znalazł się na terytorium Polski i przeszedł na Skarb Państwa, goszcząc w swoich murach np. Rolniczą Spółdzielnię Produkcyjną im. XXX-lecia Dolnego Śląska i ulegając sukcesywnej dewastacji. Obecnie obiekt znajduje się w rękach fundacji i dostępny do zwiedzania przez cały rok rozkwita na nowo. Jego wygląd zewnętrzny i wnętrza łączą różne epoki, nadaje się więc na niezwykłą podróż w czasie, w której pomogą przewodnicy – pasjonaci uruchamiając np. zabytkową windę kuchenną. Dodatkową atrakcją szczególnie dla zainteresowanych tematyką II wojny światowej jest umieszczona obok obiektu replika wagonu pociągu sztabowego Adolfa Hitlera „Amerika”, w której siedząc na wygodnych skórzanych fotelach, można obejrzeć ciekawy film o II wojnie, zabawić się w stratega korzystając z rozłożonych na stole replik starych map i zapoznać się z ciekawymi eksponatami w wagonie. Zwiedzanie całości zajmie 1,5 godziny.

Więcej informacji, zdjęcia i filmiki na stronie obiektu: https://www.facebook.com/p/Pa%C5%82ac-Jedlinka-100057447678112/?locale=pl_pl.

TWIERDZA SREBRNA GÓRA

Położona na granicy Gór Sowich i Barzkich, powstająca od 1765 roku na polecenie króla pruskiego Fryderyka II Wielkiego jest największą twierdzą w Europie. Autorem odpowiadającego ambitnemu królowi projektu był inżynier Ludwig Regeler. O tym, jak wielkim przedsięwzięciem budowlanym o dużym znaczeniu militarnym była, świadczy fakt, iż na potrzeby prac w okolicy utworzono jeszcze tartak, cegielnię, wapienniki, wodociąg oraz postarano się o dobre drogi transportowe i zatrudnienie 4 tysięcy robotników.

Twierdza Srebrna Góra

Źródło: https://tiny.pl/stb7_0nf, [dostęp 7.12.2024].

Trwającą kilkanaście lat budowę corocznie wizytował jej wielki zleceniodawca. Składa się z 6 fortów i Donżonu z dużym dziedzińcem. Mogła pomieścić ponad 3 500 tysięcy żołnierzy. Na szczycie znajduje się platforma widokowa. W roku 1807 próbowały ją zdobyć francuskie wojska pod dowództwem brata Napoleona Bonaparte'go – Hieronima, ale się nie udało. Od końca XIX wieku do II wojny światowej twierdza była popularnym w tych stronach obiektem turystycznym, natomiast w czasie II wojny światowej przez 2 lata mieścił się w niej obóz jeniecki Oflag VIII B, w którym więziono polskich oficerów, np. kontradmirała Józefa Unruga – dowódcę obrony polskiego wybrzeża w momencie wybuchu wojny.

Twierdza Srebrna Góra

Źródło: <https://tiny.pl/2x4hcfjb>, [dostęp 7.12.2024].

Do twierdzy trzeba dojść pieszo (pod górę) malowniczym leśnym szlakiem, co zajmie około 20 minut. W trakcie zwiedzania młodzież może poznać nie tylko konstrukcję twierdzy, przejść się po pomieszczeniach (kazamaty), tunelach, ale przede wszystkim zobaczyć, jak wyglądało życie codzienne żołnierza w takiej twierdzy. Obiekt ma bardzo

bogata ofertę edukacyjną, nawet kilkudniową wraz z noclegami i wyżywieniem. Uczestnicy mogą wziąć udział w warsztatach kreatywnych (np. kaligrafia piórem czy wypalanie w drewnie), spacerze geograficznym, poszukiwaniu skarbu w podziemiach twierdzy bądź wziąć udział w grze fortecznej, która angażuje też myślenie logiczne (strategiczne). Ciekawą atrakcją jest także szkolenie artylerzysty i obserwacja wystrzału z prawdziwej armaty. Warto też wspomnieć, że turystów oprowadzają tutaj przewodnicy – żołnierze w strojach z epoki. Przed zwiedzaniem warto zapoznać się z jego regulaminem dostępnym na stronie obiektu bądź na miejscu i stosować się do jego zasad (trzymanie się wyznaczonych tras, odpowiedni ubiór).

Więcej informacji, zdjęcia i filmiki na stronie obiektu: <https://forty.pl/>.

TWIERDZA KŁODZKO

Najwcześniejsze przekazy o losach fortyfikacji samego grodu pochodzą już ze średniowiecza. Natomiast najpoważniejsze działania w celu rozbudowy umocnień, które widzimy dziś, rozpoczęły się w 1723 roku według projektu holenderskiego inżyniera Gerarda Korneliusza von Walrave, a zakończyły w 1742 r.

Twierdza Kłodzko

Źródło: https://tiny.pl/t87g4h_1, [dostęp 7.12.2024].

W latach 1760–63 w czasie wojny siedmioletniej i III wojny śląskiej twierdza była w rękach austriackich, po czym znów wróciła w ręce pruskie. W II poł. XIX wieku zaczęła służyć do celów gospodarczych oraz jako więzienie. W czasie II wojny światowej więziono w niej jeńców wojennych, dezertorów z armii niemieckiej, podejrzanych o działalność na szkodę III Rzeszy oraz więźniów politycznych. Pod koniec wojny budowano w tym miejscu części do latającej bomby V1

oraz aparaturę elektryczną do U-Bootów i dla lotnictwa niemieckiego. Od roku 1960 twierdza została uznana za zabytek i udostępniona dla ruchu turystycznego. Interesującą ciekawostką jest fakt, że w Twierdzy Kłodzko nakręcono część scen do ostatniego odcinka kultowego serialu „Czterej pancerni i pies”.

Twierdza Kłodzko

Źródło: <https://tiny.pl/vz-g9hg7>, [dostęp 7.12.2024].

Podstawową ofertą dla szkół jest lekcja muzealna, w czasie której uczestnicy mogą się dowiedzieć, jak wyglądało życie żołnierza na takiej twierdzy w XVIII i XIX wieku, zapoznać się z historią wojen śląskich i obejrzeć ciekawe eksponaty bądź wziąć udział w „Grze o fort”. Twierdza oferuje kilka tras zwiedzania, w tym naziemne i podziemną – zwiedzanie chodników i tuneli kontrminowych, z których jeden o nazwie „Krasnal” jest naprawdę wąski i niski. Przed udaniem się na tę drugą trasę warto poczytać na stronie obiektu o zasadach bezpieczeństwa i przeciwwskazaniach do zwiedzania (określone problemy zdrowotne) ze względu na specyficzne warunki panujące w tej części twierdzy. Na pewno bez względu na porę roku należy mieć obuwie używane w trudniejszym np. górskim terenie i ciepłą odzież, gdyż w podziemiach panuje temperatura poniżej 10 stopni Celsjusza. Standardowe zwiedzanie całości – obie trasy – trwa około 3 godzin, natomiast lekcja muzealna około 1,5 godziny.

Więcej informacji, zdjęcia i filmiki na stronie obiektu: <https://www.twierdza.klodzko.pl/>.

ANEKS

Poniżej załączam krótki spis innych tego typu obiektów, których nie zwiedzałam osobiście, ale które również odwiedzę w niedalekiej przyszłości ze względu na ich walory edukacyjne:

1. Zamek Czocha w Suchej²,

Zamek Czocha w Suchej

Źródło: <https://tiny.pl/xkqc-fvq>, [dostęp 7.12.2024].

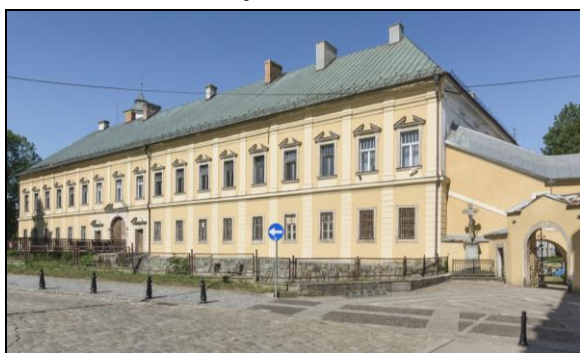
2. Pałac Marianny Orańskiej w Kamieńcu Ząbkowickim³,

*Pałac Marianny Orańskiej
w Kamieńcu Ząbkowickim*

Źródło: <https://tiny.pl/2qn94f80>, [dostęp 7.12.2024].

3. Zamek w Międzyzlesiu⁴.

Zamek w Międzyzlesiu

Źródło: <https://tiny.pl/hgsjy2gq>, [dostęp 7.12.2024].

Iwona Anioł-Pianko

Przypisy:

- ¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 maja 2018 roku w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (Dz.U. z 2018 r., poz. 1055 z późniejszymi zmianami),
Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpie-

czeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz.U. 2011, nr 208 poz. 241).

² <https://zamekczocho.com/>.

³ <https://palacmarianny.com.pl/>.

⁴ <https://zamekmiedzylesie.pl/>.

Bibliografia:

Chorzępa J., *Fortyfikacje*, wyd. carta blanca, Warszawa 2007.

Gaworski M., *Zamki i pałace województwa dolnośląskiego*, wyd. Matiang, Strzelce Opolskie 2017.

Lamparska J., *Dolny Śląsk jakiego nie znacie. Przewodnik inny niż wszystkie. Część I*, wyd. Asia-Press s.c., Wrocław 2002.

Lamparska J., *Magia dolnośląskich zamków. Rezydencje i ich losy, cz. II*, wyd. Asia-Press s.c., Wrocław 2012.

Lamparska J., *Zamkowe tajemnice*, wyd. Asia-Press s.c., Wrocław 2009.

Wróbel B., *Nieznane tajemnice III Rzeszy na Dolnym Śląsku. Stacje podsłuchowe, fabryki podziemne, bunkry przeciwlotnicze, ukryte skarby*, Agencja Wydawnicza CB, Warszawa 2014.

Netografia:

<https://dolnyślask.travel/jedlina-zdroj/>, [dostęp 7.12.2024].

<https://zamekgradno.pl/>, [dostęp 7.12.2024].

<https://forty.pl/>, [dostęp 7.12.2024].

<https://www.jedlinka.pl/>, [dostęp 7.12.2024].

<https://szlazzamkowipalacow.eu/>, [dostęp 7.12.2024].

<https://www.ksiaz.walbrzych.pl/>, [dostęp 7.12.2024].

<http://slaskaporcelana.pl/walbrzych/fabryka-porcelany-kriester/wlasciciel/>, [dostęp 7.12.2024].

<https://www.twierdza.klodzko.pl/>, [dostęp 7.12.2024].

<https://dzieje.pl/wiadomosci/50-lat-temu-zmarl-jozef-unrug-dowodca-obrony-wybrzeza-w-1939-r>, [dostęp 7.12.2024].

<https://tiny.pl/wmq5m>, [dostęp 7.12.2024].

<https://tiny.pl/dxy1ddjt>, [dostęp 7.12.2024].

<https://tiny.pl/ks2jpbzj>, [dostęp 7.12.2024].

<https://tiny.pl/sn0mdknz>, [dostęp 7.12.2024].

<https://tiny.pl/xk43076h>, [dostęp 7.12.2024].

<https://tiny.pl/sn75p01m>, [dostęp 7.12.2024].

https://tiny.pl/stb7_0nf, [dostęp 7.12.2024].

<https://tiny.pl/2x4hcfjb>, [dostęp 7.12.2024].

https://tiny.pl/t87g4h_1, [dostęp 7.12.2024].

<https://tiny.pl/vz-g9hg7>, [dostęp 7.12.2024].

<https://tiny.pl/xkqc-fvq>, [dostęp 7.12.2024].

<https://tiny.pl/2qn94f80>, [dostęp 7.12.2024].

<https://tiny.pl/hgsjy2gq>, [dostęp 7.12.2024].

WYCHOWANIE I OPIEKA

Bożena Golachowska

dyrektor szkoły

Edyta Krześ

pedagog

Agata Jałowiecka-Frania

logopeda

Szkoła Podstawowa nr 52 im. Małego Powstańca w Częstochowie

„RODZIC – NAUCZYCIEL – UCZEŃ – TWORZENIE POZYTYWNEJ ATMOSFERY WSPÓŁPRACY” – DZIAŁANIA INNOWACYJNE O CHARAKTERZE ORGANIZACYJNO-METODYCZNYM

Proces edukacyjny młodego człowieka realizowany jest równolegle w dwóch środowiskach: naturalnym (rodzina) oraz instytucjonalnym (szkoła)¹. Placówka oświatowa i rodzina nie są jednak w stanie pełnić przypisanych im funkcji bez ścisłego współdziałania, czyli systematycznej i zorganizowanej współpracy na rzecz rozwoju dziecka².

Współpraca rodziców i nauczycieli to wzajemne wspomaganie się podmiotów zmierzające do urzeczywistnienia określonych celów³.

Nauczyciel, który pragnie osiągnąć sukces w pracy z uczniem oraz podążać za jego rozwojem i wspierać go w procesie dydaktyczno-wychowawczym, musi nawiązać pozytywne relacje z rodzicami⁴. W budowaniu współpracy rodzinno-szkolnej niebagatelne znaczenie mają również wzajemne oczekiwania. Wciąż funkcjonujące stereotypy ról poważnie utrudniają bowiem nawiązywanie efektywnej współpracy.

Powszechnie panuje przekonanie, że szkoła uczy, a rodzice wychowują, toteż ci nie powinni się wypowiadać na tematy związane ze sferą dydaktyczną, gdyż nie są osobami kompetentnymi w tej kwestii, zresztą sami nauczyciele często nie doceniają roli rodziców w realizacji działań zmierzających do usprawnienia procesu dydaktycznego⁵. Rodzice z reguły są bardziej zaangażowani emocjonalnie w rozmaite sytuacje dotyczące własnego dziecka, ich relacje są bowiem bliskie, spontaniczne, toteż niejednokrotnie bywają nieobiektywni. Od kadry pedagogicznej oczekuje się natomiast zachowań celowych, racjonalnych, bezstronnych, mających na uwadze całą grupę, a nie poszczególne jednostki.

Zazwyczaj obie strony wyobrażają sobie, że ich działania powinny być identyczne,

tożsame: rodzic chciałby, aby nauczyciel stał się dla jego dziecka „zastępczym rodzicem”, czyli rozumiał, usprawiedliwiał, przypisywał dobre intencje, nie zauważał niektórych zachowań, a nauczyciel życzyłby sobie, by rodzic był konsekwentny, obiektywny i postępował z dzieckiem w domu tak, jak on to czyni na terenie szkoły.

Postawy nauczycieli wobec rodziców są niekiedy mało przychylne, co może wynikać nie tylko z konkretnych negatywnych doświadczeń, ale również z poczucia zagrożenia oceną i krytyką ze strony rodziców, niejasnych wzajemnych praw i obowiązków, ograniczonych możliwości egzekwowania zalecanych rodzicom działań, braku przygotowania do współpracy z rodzicami.

Niechętny stosunek rodziców do nauczycieli może być z kolei uwarunkowany złymi doświadczeniami z własnej edukacji, uprzedzeniami lub poczuciem, iż nie jest się w szkole mile widzianym gościem. Trzeba jednak wyraźnie podkreślić, że to od nauczycieli zależy, czy rodzice zaangażują się w szkolne przedsięwzięcia. Rodzice tworzą bowiem bardziej zróżnicowaną od kadry pedagogicznej grupę, są wśród nich osoby w różnym wieku, o różnych możliwościach, zainteresowaniach, z różnym wykształceniem, prawidłowo lub niezbyt dobrze funkcjonujące w społeczeństwie, posiadające rozliczne problemy. Łączy ich jedynie to, że w określonym czasie

ich dzieci uczęszczają do tej samej placówki oświatowej⁶.

Skuteczność oddziaływań szkoły w dużej mierze jest uzależniona od jakości współpracy z rodzicami. Wspólna społeczność edukacyjna (rodzina – szkoła) pozwala m.in. na ustalenie jednakowych zasad postępowania wychowawczego oraz konsekwentne ich stosowanie w praktyce⁷, a także ułatwia zbliżenie społeczno-emocjonalne sprzyjające postawom tolerancji, wyrozumiałości, wzajemnej pomocy i wsparcia⁸. Współczesna szkoła musi dążyć do wzmocnienia roli rodziców w systemie edukacji i budowania partnerstwa poprzez włączanie ich w różne działania czy przedsięwzięcia⁹.

Prace badawcze oraz praktyka edukacyjna wskazują jednoznacznie, iż szkoła i rodzice powinni dostrzegać konieczność wpływania na siebie dla dobra i korzyści ucznia, dlatego należy poszukiwać możliwych synergii pomiędzy rodziną i szkołą, między umiejętnością bycia rodziców i nauczycieli wspólnie z dzieckiem¹⁰.

Problematyka współpracy rodziców i nauczycieli nabiera szczególnego znaczenia zwłaszcza w kontekście aktualnych tendencji w szkolnictwie wyrażanych w postulatach: podmiotowość rodziców w szkole, nowe role rodziców i nauczycieli w zaspokajaniu potrzeb rozwoju biopsychosocjokulturalnego

dziecka, przezwyciężanie starych nawyków w kontaktach między rodzicami i nauczycielami, postępowy model współpracy szkoły i rodziny ucznia itp.¹¹.

Wieloletnie doświadczenia uwypukliły zatem potrzebę doskonalenia współpracy szkoły i rodziny, poszukiwania rozwiązań, uwzględniających większą różnorodność wzajemnych kontaktów.

Działania innowacyjne oparte na koncepcji systemowej¹² pod hasłem: „Rodzic – nauczyciel – uczeń – tworzenie pozytywnej atmosfery współpracy” realizowane od 4 września 2023 roku do 20 czerwca 2024 roku w Szkole Podstawowej nr 52 im. Małego Powstańca w Częstochowie zakładały włączenie rodziców do aktywności szkolnej, zaproponowanie im wszechstronnych form współdziałania, umożliwienie zaznajomienia się z klimatem szkoły, doświadczenia procesu edukacyjnego, w którym uczestniczą ich dzieci. Były one adresowane do rodziców, nauczycieli oraz uczniów klas I–VIII i odbywały się w czasie wolnym od zajęć edukacyjnych (z wyjątkiem zajęć otwartych z udziałem rodziców), przybierając rozmaite formy, np.: rozmowy fokusowe, kreatywne spotkania wychowawcze, debatę poświęconą współpracy, rozgrywki sportowe, rajd, kiermasze świąteczne, bal karnawałowy, ferie w mieście, piknik rodzinny.

Tworzenie atmosfery sprzyjającej rozwojowi oraz podniesieniu poczucia jakości życia w przestrzeni edukacyjnej wymagało uwzględnienia czynników, takich jak: postawa nauczyciela wychowawcy, określenie sfery wspólnych dążeń, dobrowolny udział we współpracy, uznanie partnerstwa, wcześniejsze doświadczenia rodziców związane ze szkołą, wiedza rodziców, uznanie podobieństwa warunków życia nauczycieli, uczniów i rodziców, świadomość trudności dotyczących współpracy, koncentracja na kompetencjach rodziców¹³.

Przy wykorzystaniu różnych form współpracy (zbiorowa, indywidualna – jednolita, zróżnicowana, grupowa – indywidualna, zróżnicowana), a także poniższych zasad:

- zasada pozytywnej motywacji – uświadomienie nauczycielom i rodzicom celu współpracy i współdziałania dla dobra szkoły, rodziny i ucznia,
- zasada jedności oddziaływań – realizacja przez rodziców i nauczycieli jednolitych celów, metod oraz form wychowawczych,
- zasada partnerstwa – wzajemne poszanowanie i równorzędność praw i obowiązków nauczycieli i rodziców,
- zasada wielostronnego przepływu informacji – przebieg współdziałania na płaszczyźnie rodzice – nauczyciele,
- zasada aktywnej i systematycznej współpracy – czynne i stałe zaangażowanie się nauczycieli i rodziców w wykonywanie zadań¹⁴,

udało się zrealizować zarówno cel główny, zakładający tworzenie pozytywnej atmosfery współpracy pomiędzy rodzicami a środowiskiem szkolnym, jak i cele szczegółowe, obejmujące:

- uczestniczenie rodziców w organizacji procesu wychowawczo-dydaktycznego;
- usprawnienie pracy wychowawczej przez koordynację i ujednolicenie oddziaływań wychowawczych;
- lepsze poznanie uczniów, ich zainteresowań, potrzeb, sytuacji rodzinnej i bytowej oraz funkcjonowania dzieci w środowisku pozaszkolnym;
- zdobycie przez rodziców wiedzy dotyczącej szkolnego funkcjonowania ich dzieci;
- współdziałanie w zakresie rozpoznawania możliwości rozwojowych uczniów;
- zwiększenie świadomości edukacyjnej rodziców;
- poznanie oczekiwań rodziców wobec szkoły;

- upodmiotowienie wzajemnych relacji;
- umożliwienie dwukierunkowego porozumienia się rodziców i nauczycieli na zasadzie demokratyzmu i partnerstwa;
- szerzenie idei współpracy międzyludzkiej i rozwijanie niezbędnych umiejętności w tym obszarze u uczniów;
- umacnianie więzi emocjonalnej pomiędzy rodzicami, nauczycielami i uczniami;
- podnoszenie autorytetu rodziców i nauczycieli;
- aktywne uczestniczenie rodziców w organizacjach działających na terenie szkoły.

Wśród podjętych działań znalazły się:

1. Obchody IV Ogólnopolskiego Tygodnia Szczęścia – „Sportowe rozgrywki pokoleniowe” – 18.09.2023 r. – 24.09.2023 r.
2. Kreatywne spotkanie wychowawcze – temat: „Jak wychować szczęśliwe dziecko?” – 19.09.2023 r.
3. Debata szkolna pod hasłem: „Lista życzeń – bank możliwości” – 26.10.2023 r.
4. Kreatywne spotkanie wychowawcze – temat: „Jestem świadomym rodzicem” – 16.11.2023 r.
5. Kiermasz bożonarodzeniowy oraz wspólne koledowanie – 15.12.2023 r. – 22.12.2023 r.
6. Kreatywne spotkanie wychowawcze – temat: „Jak motywować moje dziecko do nauki?” – 20.12.2023 r.
7. Bal karnawałowy – 27.01.2024 r.
8. Ferie w mieście – 29.01.2024 r. – 2.02.2024 r.
9. X Rajd pieszy „Bałwankowy korowód” – 2.03.2024 r.
10. Kiermasz wielkanocny – 18.03.2024 r. – 27.03.2024 r.
11. Kreatywne spotkanie wychowawcze – temat: „Wiem, jak chronić moje dziecko” – 21.03.2024 r.
12. Rozmowy fokusowe – „Moja córka uczennica, mój syn uczeń” – 8.05.2024 r.
13. Zajęcia otwarte – 6.05.2024 r. – 24.05.2024 r.
14. Kreatywne spotkanie wychowawcze – temat: „Mam czas dla własnego dziecka” – 10.06.2024 r.
15. Piknik rodzinny – 18.06.2024 r.

Celem uzyskania informacji zwrotnej, a także oceny stopnia realizacji zamierzonych zadań prowadzono zarówno ewaluację bieżącą, jak i ewaluację *ex post*. Źródła informacji na temat działań innowacyjnych i ich skutków obejmowały: opinie: rodziców, nauczycieli, uczniów. Wśród metod i technik zbierania danych wykorzystano:

- wywiad grupowy (fokus);
- obserwację;
- kupon ewaluacyjny;
- list (pocztówka do przyjaciela, telegram, SMS, e-mail);
- ścianę opinii (gadająca ściana);
- pocztę z wykorzystaniem metody niedokończonych zdań;
- informację dla przybysza.

Badania ewaluacyjne wykazały, iż rodzice w przeważającej części: identyfikują się ze szkołą i angażują się na miarę możliwości w jej życie; czują, że mają wpływ na sprawy, które ich dotyczą oraz na atmosferę panującą w szkole; starają się brać odpowiedzialność za podejmowane decyzje; są otwarci na spostrzeżenia, pomysły i potrzeby zgłaszane przez nauczycieli; podejmują własne inicjatywy; darzą nauczycieli i innych pracowników szkoły większym zaufaniem; wspierają szkołę w pracy dydaktyczno-wychowawczej; pomagają w organizacji szkolnych wyda-

rzeń, imprez, uroczystości; troszczą się o jakość i atrakcyjność edukacji swoich dzieci; interweniują konstruktywnie w trosce o uwzględnienie potrzeb i możliwości uczniów; współpracują ze szkołą, wzbogacając jej potencjał; dają dzieciom pozytywny przykład angażowania się w sprawy społeczne; zachęcają i podejmują z dziećmi różne formy aktywności.

Nauczyciele natomiast: traktują rodziców jak partnerów współodpowiedzialnych za rozwój dziecka; postrzegają rodziców jako naturalnych sprzymierzeńców w podejmowanych działaniach; przejawiają gotowość do aktywnego słuchania i wykorzystują w kontaktach interpersonalnych umiejętności komunikacyjne; liczą się z potrzebami i emocjami innych osób; neutralnie opisują zaistniałą sytuację czy zachowanie ucznia bez własnej interpretacji lub oceny; udzielają pomocy rodzicom w pełnieniu przez nich funkcji wychowawczych; uwzględniają w swoich działaniach doświadczenie i wiedzę rodziców; doceniają wszelkie przejawy współuczestnictwa rodziców w procesie edukacyjnym; umożliwiają rodzicom dokonywanie wyborów i współdecydowanie w sprawach dotyczących ich dziecka.

Uczniowie z kolei: mają poczucie wspólnoty grupowej; nawiązują autentyczne, partnerskie kontakty interpersonalne; świadomie podejmują decyzje; są zaangażowani w życie szkoły i dostrzegają sens realizowanych zadań; mają poczucie sprawstwa; rozwijają indywidualne zainteresowania, zdolności, pasje, talenty; wierzą we własne możliwości; dążą do osiągnięcia zamierzonych celów; podejmują wspólne działania i inicja-

tywy; przyjmują różne perspektywy w interpretowaniu sytuacji społecznych; dobrze oraz bezpiecznie czują się w szkole.

Kształcenie kompetencji nauczycielskich w zakresie tworzenia pozytywnej atmosfery partnerstwa edukacyjnego uświadomiło pedagogom, jak ważna dla osiągnięcia celów podejmowanych działań socjalizacyjnych jest odczuwana przez młode pokolenie jakość środowiska wychowawczego¹⁵.

Ocena efektywności działań innowacyjnych „Rodzic – nauczyciel – uczeń – tworzenie pozytywnej atmosfery współpracy” wskazuje na konieczność kontynuowania w roku szkolnym 2024/2025 zadań służących rozwijaniu funkcjonalnego modelu relacji nauczyciel – rodzic.

Bożena Golachowska
Edyta Krześ
Agata Jałowiecka-Frania

Przypisy:

- 1 G. Gajewska, *Edukacja środowiskowa w przestrzeni życiowej dzieci i młodzieży*, Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, Toruń 2002, s. 55.
- 2 M. Mendel, *Rodzice i nauczyciele jako sprzymierzeńcy*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2007, s. 17–19.
- 3 M. Łobocki, *W trosce o wychowanie w szkole*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007, s. 177.
- 4 Zob.: E. Biaduń-Korulczyk, K. Sochocka, K. Van Laere, *Integracja poza schematami. Poradnik dla nauczyciela nauczania początkowego*, Fundacja Poza Schematami, Warszawa 2015, s. 28.

- 5 M. Stańczak, *Współpraca środowiska szkolnego i rodzinnego w opinii nauczycieli z małych szkół wiejskich*, „Forum Oświatowe” 2015, nr 27(2), s. 145.
- 6 *Współpraca z rodzicami. Inspirator dla nauczycielek i nauczycieli*, cz. II, z. 7, Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń, Warszawa 2020, s. 6–7.
- 7 P. Kowolik, *W poszukiwaniu innowacyjnych form współpracy rodziny i szkoły w procesie wychowania dzieci w młodszym wieku szkolnym*, „Nauczyciel i Szkoła” 2018, nr 68, s. 80.
- 8 E. Musiał, *Współpraca rodziców i nauczycieli czynnikiem warunkującym efektywność pracy szkoły (ze szczególnym uwzględnieniem edukacji wczesnoszkolnej) – perspektywa teoretyczna*, „Wychowanie w Rodzinie” 2019, t. XXI, s. 263.
- 9 M. Kędra, *Włączanie rodziców w edukację dzieci*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015, s. 2.
- 10 A. Gulczyńska, A. Rybińska, W. Segiet, *Współdziałanie rodziców i nauczycieli*, [w:] *Pedagogika dziecka. Podręcznik akademicki*, redakcja naukowa H. Krauze-Sikorska, M. Klichowski, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2020, s. 346.
- 11 D. Smykowska, *Współpraca szkoły z rodziną w zaspokajaniu potrzeb rozwojowych dzieci z lekkim upośledzeniem umysłowym*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008, s. 12.
- 12 Zob.: A. Gulczyńska, *Współpraca nauczycieli z rodzicami – systemowe propozycje rozwiązań*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2020, t. XXXIX, z. 2, s. 181–193.
- 13 B. Poćwiardowska, *Współpraca rodziców i nauczycieli w kontekście jakości życia dzieci i młodzieży*, „Chowanna” 2014, t. 1, s. 207.
- 14 *Wielki słownik ucznia*, red. M. Bańko, Warszawa 2006, s. 1039.
- 15 Zob.: B. Poćwiardowska, dz. cyt., s. 217.
- Gajewska G., *Edukacja środowiskowa w przestrzeni życiowej dzieci i młodzieży*, Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, Toruń 2002.
- Gulczyńska A., Rybińska A., Segiet W., *Współdziałanie rodziców i nauczycieli*, [w:] *Pedagogika dziecka. Podręcznik akademicki*, red. nauk. H. Krauze-Sikorska, M. Klichowski, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2020, s. 345–370.
- Gulczyńska A., *Współpraca nauczycieli z rodzicami – systemowe propozycje rozwiązań*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2020, t. XXXIX, z. 2, s. 181–193.
- Kędra M., *Włączanie rodziców w edukację dzieci*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015.
- Kowolik P., *W poszukiwaniu innowacyjnych form współpracy rodziny i szkoły w procesie wychowania dzieci w młodszym wieku szkolnym*, „Nauczyciel i Szkoła” 2018, nr 68, s. 79–97.
- Łobocki M., *W trosce o wychowanie w szkole*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007.
- Mendel M., *Rodzice i nauczyciele jako sprzymierzeńcy*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2007.
- Musiał E., *Współpraca rodziców i nauczycieli czynnikiem warunkującym efektywność pracy szkoły (ze szczególnym uwzględnieniem edukacji wczesnoszkolnej) – perspektywa teoretyczna*, „Wychowanie w Rodzinie” 2019, t. XXI, s. 257–271.
- Poćwiardowska B., *Współpraca rodziców i nauczycieli w kontekście jakości życia dzieci i młodzieży*, „Chowanna” 2014, t. 1, s. 205–219.
- Smykowska D., *Współpraca szkoły z rodziną w zaspokajaniu potrzeb rozwojowych dzieci z lekkim upośledzeniem umysłowym*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008.
- Stańczak M., *Współpraca środowiska szkolnego i rodzinnego w opinii nauczycieli z małych szkół wiejskich*, „Forum Oświatowe” 2015, nr 27(2), s. 131–151.
- Wielki słownik ucznia*, red. M. Bańko, Warszawa 2006.
- Współpraca z rodzicami. Inspirator dla nauczycielek i nauczycieli*, cz. II, z. 7, Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń, Warszawa 2020.

Bibliografia:

Biaduń-Korulczyk E., Sochocka K., Van Laere K., *Integracja poza schematami. Poradnik dla nauczyciela nauczania początkowego*, Fundacja Poza Schematami, Warszawa 2015.

KSZTAŁCENIE ZAWODOWE

Izabela Szczęsny

nauczyciel historii oraz przedmiotów gastronomicznych
Branżowa Szkoła I st. Specjalna nr 1 w Lublińcu

UMIEJĘTNOŚCI PRZYSZŁOŚCI – SCENARIUSZ ZAJĘĆ LEKCYJNYCH

TEMAT LEKCJI:

Umiejętności przyszłości

PRZEDMIOT:

Przedmioty zawodowe / Doradztwo zawodowe
/ Zajęcia z wychowawcą

CZAS TRWANIA LEKCJI: 45 minut

ADRESACI LEKCJI:

- Uczniowie szkół ponadpodstawowych

CELE OGÓLNE:

- zapoznanie uczniów z umiejętnościami przyszłości i potrzebą adaptacji do zmian w erze cyfrowej;
- wspieranie rozwoju umiejętności cyfrowych uczniów.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

- poznanie umiejętności przyszłości i kluczowych umiejętności w erze cyfrowej;
- świadomość znaczenia ciągłego rozwoju umiejętności w kontekście zmieniającego się rynku pracy;
- zapoznanie z przykładami technologii wspierających rozwój umiejętności przyszłości;
- rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia;
- doskonalenie samodzielnego rozwiązywania przez uczniów zadań interaktywnych.

METODY PRACY:

- podająca,
- eksponująca.

POMOCE DYDAKTYCZNE:

- komputer/tablet z dostępem do Internetu;

- prezentacja Genial.ly:
<https://view.genially.com/666709eba51ddc00139718bc/interactive-content-umiejtnosci-przyszlosci>
- chmura wyrazowa;
- narzędzie Wakelet:
<https://wakelet.com/wake/r15ICpE3X4kgYV6rjO03w>
- zadania na aplikacjach:
Genial.ly, LearningApps, WordWall.

SZCZEGÓŁOWY PRZEBIEG LEKCJI/ZAJĘĆ:

1. Nauczyciel wita uczniów, sprawdza obecność (3 minuty)
2. Prezentacja umiejętności przyszłości (10 minut)
 - Nauczyciel prezentuje uczniom slajdy, omawia treści poszczególnych slajdów (nr 1–5). Podaje temat i cele zajęć, objaśnia pojęcia umiejętności przyszłości oraz kluczowe umiejętności wymagane w erze cyfrowej.
3. Dyskusja (7 minut) – slajd nr 6.
 - Nauczyciel rozpoczyna dyskusję na temat znaczenia umiejętności przyszłości i konieczności ciągłego rozwoju w erze cyfrowej.
 - Zachęca uczniów do dzielenia się przemyśleniami i doświadczeniami związanymi z technologią i jej wpływem na życie codzienne.
4. Przykłady technologii wspierających rozwój umiejętności (10 minut) – slajdy nr 7–8.
 - Nauczyciel prezentuje i omawia wybrane narzędzia i aplikacje online wspierające naukę i rozwój umiejętności przyszłości.
 - Omawia przykłady wykorzystania sztucznej inteligencji do wspierania nauki i rozwoju osobistego.

5. Zadania praktyczne z wykorzystaniem sztucznej inteligencji (10 minut) – slajd nr 9.

- Nauczyciel dzieli uczniów na grupy i przydziela zadania:

Drużyna 1:

<https://view.genially.com/66670f19c3247200149e6227/interactive-content-druzyna-1-umiejetnosci-przyszlosci>

oraz

Drużyna 2:

<https://view.genially.com/66670f1fb708a600130031ab/interactive-content-druzyna-2-umiejetnosci-przyszlosci>

Dostosowanie dla uczniów niepełnosprawnych:

Nauczyciel wybiera jedno zadanie i rozwiązuje wspólnie z uczniami, udostępniając ekran lub nauczyciel przekazuje jedno zadanie zespołowi uczniów, a drugie rozwiązuje wspólnie z uczniami, udostępniając ekran.

- Uczniowie wykonują zadania związane z umiejętnościami przyszłości, online korzystając z aplikacji wspierających naukę i sztuczną inteligencję.

- Liderzy grup prezentują efekty pracy zespołu na forum klasy.

- Nauczyciel ocenia pracę zespołów.

6. Podsumowanie (5 minut)

- Nauczyciel dzieli uczniów na trzy grupy i prosi uczniów, aby wypisali:
 - Grupa A. Wszystkie pojęcia, które kojarzą się z umiejętnościami miękkimi;
 - Grupa B. Wszystkie pojęcia, które kojarzą się z umiejętnościami technicznymi;
 - Grupa C. Wszystkie pojęcia, które kojarzą się z umiejętnościami przyszłości.
- Po wykonaniu zadania liderzy grup przedstawiają wyniki pracy grup.
- Nauczyciel porządkuje wiedzę uczniów oraz zachęca do refleksji nad znaczeniem ciągłego rozwoju umiejętności w erze cyfrowej oraz do podjęcia działań na rzecz ich rozwijania (slajd nr 10).

Izabela Szczęsny

Karolina Janczulewicz

oligofrenopedagog, doradca zawodowy

Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Dąbrowie Górniczej

ZASTOSOWANIE TECHNOLOGII INFORMACYJNEJ WOBEC OSÓB Z ASD W ZAKRESIE ROZWOJU KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH

Zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnej w edukacji i terapii osób z niepełnosprawnościami, w tym ze spektrum autyzmu ma coraz większe znaczenie. Technologia nie tylko ułatwia życie,

czy też pozwala na rozszerzanie horyzontów, lecz niejednokrotnie w przypadku ON i ich rodzin umożliwia funkcjonowanie społeczne.

W. Dykcik, analizując sytuację życiową osób ze SPE podkreśla zwłaszcza walor komuni-

kacyjny: „osoby niepełnosprawne i chore powinny uczestniczyć w życiu społecznym z uwagi na korzyści osobiste i na korzyści, jakie społeczeństwo może czerpać z kontaktów z nimi”¹. Komputer, telefon, tablet, czy też inne urządzenie w zakresie relacyjności, nie zastąpią człowieka, natomiast mogą być narzędziem, które ułatwi kontakt. Rozwój technologii pozwala na dotarcie do materiałów i badań, które można wykorzystać w nauczaniu. Jak podsumowuje M. Tomczak: „poprzez stworzenie bardziej przyjaznego i dostosowanego do specyficznych potrzeb tej grupy osób środowiska pracy [i edukacji – dod. K.J.] możliwe będzie ułatwienie im wykorzystywania ich mocnych stron, a jednocześnie pokonywania własnych ograniczeń. W efekcie środowisko pracy jutra może być dużo bardziej przyjazne dla pracowników ze spektrum zaburzeń autystycznych, co będzie niosło ze sobą korzyści nie tylko dla tej grupy osób, ale również dla ich pracodawców, współpracowników, całych organizacji oraz rynku pracy”².

Zwiększenie świadomości społecznej w zakresie wiedzy na temat wykorzystania nowoczesnych technologii w nauczaniu osób w spektrum autyzmu pozwoli poprawić jakość życia osób z ASD, a także pomoże uwrażliwić społeczeństwo na ich problemy. Ze względu na złożoność problematyki potrzebne jest interdyscyplinarne spojrzenie na zakres prowadzonych badań.

Zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnej powinno być realizowane w nauczaniu i procesach dydaktyczno-terapeutycznych na wszystkich szczeblach edukacyjnych. Regulacje te zaleca Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej z dnia 17 stycznia 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie. Do kompetencji kluczowych zaliczane są: porozumiewanie się w języku ojczystym, porozumiewanie się w językach obcych, kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne, umiejętność uczenia się oraz kompetencje społeczne i obywatelskie, a także kompetencje informatyczne. Celem kompetencji kluczowych jest wsparcie rozwoju osobistego każdego człowieka oraz szeroko rozumiane włączanie w życie społeczne i aktywność obywatelska. Także w zakresie edukacji i terapii osób z ASD do kształtowania umiejętności zachowań społecznych wykorzystuje się aktywnie technologię informacyjno-komunikacyjną.

Kompetencje informatyczne obejmują nie tylko umiejętność posługiwania się technologią, lecz również wyszukiwanie informacji oraz ich krytyczną analizę: „umiejętne i krytyczne wykorzystywanie technologii społeczeństwa informacyjnego (TSI) w pracy, rozwiązywanie i porozumiewaniu się”³. W dokumencie Rada Europy wskazuje dalej: „opierają się na podstawowych umiejętnościach w zakresie TIK: wykorzystywania komputerów do uzyskiwania, oceny, przechowywania, tworzenia, prezentowania i wymiany informacji oraz do porozumiewania się i uczestnictwa w sieciach współpracy za pośrednictwem Internetu”⁴.

Edukacja osób z ASD stawia przed rodzicami i nauczycielami wiele wyzwań, zwłaszcza w sferze emocjonalno-społecznej oraz sztywnych wzorców zachowań. Zastosowanie technologii informacyjnej jest jednym z elementów terapii. W XXI wieku można zaobserwować przebudzowanie dzieci i młodzieży cyfrowym światem, dlatego też ważne jest uczenie racjonalnego korzystania z wirtualnego świata. Wśród deficytów i zaburzeń zachowania osób autystycznych w zakresie zachowań społecznych i sztywnych wzorców aktywności wymieniane są najczęściej: „zachowania agresywne i autoagresywne, upór, negatywizm, niechęć do nawiązywania i podtrzymywania interakcji społecznych, obojętność lub gwałtowne wyładowania emocji”⁵. Bardzo często w zakresie interakcji społecznych zauważane jest ograniczenie zainteresowania innymi ludźmi i problemy w nawiązywaniu relacji interpersonalnych. Spektrum autyzmu charakteryzuje się również brakiem reakcji na bodźce społeczne (inicjowanie kontaktu, udział w grach i zabawach), czy też okazywaniem uczuć (w tym również dawanie i przyjmowanie komplementów, ale również nazywanie własnych emocji i oczekiwań).

W związku z powyższym konieczne jest opracowanie i wdrożenie dostosowania wymagań edukacyjnych i programu terapeutycznego uwzględniającego również przestrzeń wirtualną. W tym zakresie działania, według autorki pracy, powinny przebiegać dwutorowo – z jednej strony wykorzystanie TIK w codzienności (użytkowanie programów, zastosowanie ich w terapii), natomiast z drugiej strony stosowanie się do bezpiecznego korzystania z urządzeń elektronicznych, a zwłaszcza sieci internetowej.

Wykorzystanie narzędzi TIK oczywiście nie zastąpi tradycyjnych form dydaktycznych i terapeutycznych, lecz może je wspierać i uzupełniać. Rozwój zachowań społecznych nie odbywa się wyłącznie w ramach ćwiczeń multimedialnych, czy też relacji online, natomiast przestrzeń ta pozwala ukazać właściwe i społecznie akceptowalne zachowania. Również udostępnienie materiałów rodzicom/opiekunom prawnym pozwala na ciągłość terapeutyczną. Oczywiście nie ma gwarancji, że metody TIK sprawdzą się w każdym przypadku, dlatego konieczny jest zawsze nadzór osoby dorosłej, na wypadek pojawienia się niepożądanych zachowań dziecka.

Zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnej w edukacji i terapii osób z niepełnosprawnościami, w tym ze spektrum autyzmu ma coraz większe znaczenie. Technologia nie tylko ułatwia życie, czy też pozwala na rozszerzanie horyzontów, lecz niejednokrotnie w przypadku ON i ich rodzin umożliwia funkcjonowanie społeczne. Komputer, telefon, tablet, czy też inne urządzenia w zakresie relacyjności, nie zastępują człowieka, natomiast mogą być narzędziem, które ułatwi kontakt. Rozwój technologii pozwala na dotarcie do materiałów i badań, które można wykorzystać w nauczaniu.

Rozwój wiedzy społecznej na temat zastosowania nowoczesnych technologii w edukacji osób ze spektrum autyzmu może znacząco przyczynić się do poprawy jakości życia osób z ASD oraz zwiększyć wrażliwość społeczeństwa na ich specyficzne trudności. Tematyka ta jest wieloaspektowa i wymaga podejścia interdyscyplinarnego, uwzględniającego różnorodne perspektywy badawcze.

Karolina Janczulewicz

Przypisy:

- ¹ W. Dykcik, *Pedagogika specjalna*, wyd. UAM, Poznań 1997, s. 20.

- ² M.T. Tomczak, *Osoby ze spektrum zaburzeń autystycznych w cyfrowym środowisku pracy – przegląd rozwiązań technologicznych wspierających integrację*, „Edukacja Ekonomistów i Menedżerów. Problemy. Innowacje. Projekty” 52(2) (2019), s. 51.
- ³ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, (2006/962/WE). Załącznik. Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie – europejskie ramy odniesienia, p. 4.
- ⁴ Tamże.
- ⁵ K. Markiewicz, E. Ciećkiewicz, *Diagnostyczne różnicowanie autyzmu wczesnodziecięcego*, [w:] T. Gałkowski, J. Kossewska (red.), *Autyzm. Wyzwaniem naszych czasów*, Wyd. Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2000, s. 55.

Bibliografia:

- Dykcik W., *Pedagogika specjalna*, wyd. UAM, Poznań 1997.
- Markiewicz K., Ciećkiewicz E., *Diagnostyczne różnicowanie autyzmu wczesnodziecięcego*, [w:] T. Gałkowski, J. Kossewska (red.), *Autyzm. Wyzwaniem naszych czasów*, Wyd. Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2000.
- Tomczak M.T., *Osoby ze spektrum zaburzeń autystycznych w cyfrowym środowisku pracy – przegląd rozwiązań technologicznych wspierających integrację*, „Edukacja Ekonomistów i Menedżerów. Problemy. Innowacje. Projekty” 52(2) (2019).
- Zima-Parjaszewska M., Makowiecka K., Abramowska B.E., Józefowicz B., *Dostosowanie instytucji i usług publicznych do potrzeb osób z niepełnosprawnością intelektualną, ze spektrum autyzmu, problemami zdrowia psychicznego. Poradnik*, [brak wyd.], Warszawa 2020.
- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, (2006/962/WE). Załącznik. Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie – europejskie ramy odniesienia.

Karolina Janczulewicz

oligofrenopedagog, doradca zawodowy

Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Dąbrowie Górniczej

ZASTOSOWANIE TECHNOLOGII INFORMACYJNEJ WOBEC OSÓB Z ASD W ZAKRESIE KOMUNIKACJI

Zastosowanie technologii informacyjnej w pracy z osobami ze spektrum autyzmu (ASD) staje się coraz bardziej istotnym obszarem badań i praktyki pedagogicznej. Technologie te, w tym różnorodne aplikacje, urządzenia mobilne oraz programy komputerowe, oferują nowe możliwości wspomagania komunikacji, która jest jednym z głównych obszarów trudności u osób z ASD. Problemy komunikacyjne, zarówno werbalne, jak i niewerbalne, stanowią istotną przeszkodę w codziennym funkcjonowaniu osób z autyzmem, ograniczając ich zdolność do wyrażania swoich potrzeb, nawiązywania relacji społecznych oraz uczestniczenia w życiu społecznym. W tym kontekście technologie informacyjne mogą stanowić istotne narzędzie wspierające rozwój umiejętności komunikacyjnych, poprawiając jakość życia osób z ASD i umożliwiając im pełniejsze uczestnictwo w społeczeństwie.

Celem niniejszego artykułu jest analiza roli technologii informacyjnej we wspomaganiu komunikacji osób z ASD, ze szczególnym uwzględnieniem zastosowań, które wspierają zarówno komunikację werbalną, jak i niewerbalną. Przedstawione zostaną również wyzwania związane z implementacją tych technologii w praktyce edukacyjnej i terapeutycznej oraz potencjalne korzyści płynące z ich stosowania w codziennym życiu osób ze spektrum autyzmu. Zagadnienie to wymaga podejścia interdyscyplinarnego, które łączy wiedzę z zakresu pedagogiki specjalnej, psychologii oraz technologii informacyjnej.

Trudności komunikacyjne, które pojawiają się u osób w spektrum autyzmu, można podzielić na potrzeby niniejszej pracy, na dwie zasadnicze grupy: brak reakcji/niewłaściwa reakcja na komunikaty słowne oraz brak/ograniczona mowa czynna. Idąc za tym podziałem można stwierdzić, że w pierwszym przypadku deficyty odnoszą się do relacyjności mowy, pojawiają się braki reakcji na komunikaty (polecenia, zakazy, ale również pochwały), natomiast w drugim braki dotyczą umiejętności mówienia, pojawiające się wokalizacje bezznaczeniowe (m.in. echolalie, posługiwanie się pojedynczymi słowami, naśladownictwo)¹.

Problematyka komunikacji z osobami z niepełnosprawnością jest coraz częstszym tematem publikacji i opracowań, zwłaszcza w aspekcie poradników dla osób pracujących, czy też mogących w pracy spotkać się z ON. W aspekcie osób w spektrum, jak wskazują autorzy jednego z poradników, „mogą mieć problemy komunikacyjne. Niektóre z nich nie komunikują się werbalnie. Nie brakuje im intencji komunikacyjnych, dlatego posługują się komunikacją niewerbalną, stosując niekonwencjonalne środki komunikacji, np. AAC”². Może to być konsekwencją odbioru rzeczywistości: „codziennosc w spektrum autyzmu jest zmienna i bywa przytłaczająca. Bodźce – poczucie, że jest się ciągle bombardowanym różnymi bodźcami, jest niezwykle obciążające i często powoduje większe odczuwanie niepokoju”³. Z kolei Krajowe Towarzystwo Autyzmu wskazuje na specyfikę komunikacji osób z ASD, podkreślając: „wbrew pozorom to nie brak mowy implikuje trudności komunikacyjne osób z autyzmem. Istnieje przecież duża grupa osób z ASD, która potrafi mówić, często również są to osoby, które potrafią formułować wypowiedzi zdaniowe zgodnie z regułami określonego języka, a jednak ich wypowiedzi nie mają charakteru komunikacyjnego”⁴. Wskazują również dalej: „trudności komunikacyjne osób z autyzmem mogą przybierać różnorodną formę i są zależne od wielu czynników, wśród nich wymienić można m.in. okres rozwoju, w którym pojawiły się pierwsze symptomy autyzmu, stopień nasilenia i rodzaj cech autystycznych, poziom rozwoju intelektualnego, współwystępujące niepełnosprawności, wiek, rodzaj, jakość i czas, w którym rozpoczęto interwencję terapeutyczną”⁵. W aspekcie komunikacji osób w spektrum autyzmu pomocne może okazać się wprowadzenie komunikacji alternatywnej i wspomagające metody komunikacji (AAC).

W kontekście wykorzystania technologii informacyjnej w komunikacji osób autystycznych M. Tomczak wskazuje, że „rozwiązaniem może być szersze wykorzystywanie elektronicznych form komunikacji (jak komunikatory, chaty i chatboty), wprowadzenie elektronicznych systemów monitorujących poziom stresu i ułatwiających jego kontrolowanie”⁶. Cytowany autor wybiega również w przyszłość i rozważa dalej: „a w przyszłości zaprojektowanie całego środowiska pracy zgodnie z koncepcją smart workplace, współpracującego z siecią czujników rejestrujących parametry ciała człowieka oraz połączonych z czujnikami i kontrolerami dostosowującymi parametry otoczenia. W rezultacie czynniki rozpraszające i obniżające wydajność pracy mogłyby zostać w znaczący sposób ograniczone lub wyeliminowane, co zwiększałoby komfort pracy takich osób oraz ich współpracowników”⁷. Aspekt wyzwań, przed jakimi stają osoby z ASD, próbując komunikować się ze środowiskiem, jest szeroki i wielopłaszczyznowy: „istnieje kilka cech, które silnie warunkują sytuację takich osób w kontekście pracy zawodowej, stawiając przed nimi pewne ograniczenia. Osoby te borykają się z trudnościami w obszarze komunikacji oraz interakcji społecznych. Zmagają się z deficytami w komunikacji w wymiarze zarówno werbalnym, jak i pozawerbalnym, cechuje je brak wzajemności społecznej i nieumiejętność rozwijania i utrzymywania relacji z innymi ludźmi”⁸.

Z kolei A. Białek analizując omawianą problematykę, wskazuje, że: „TIK odgrywają istotną rolę w edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W przypadku uczniów niepełnosprawnych, za pomocą TIK (np. oprogramowania wspomagającego czytanie lub rysowanie) mają oni możliwość nawiązywania relacji społecznych i aktywniejszego uczestniczenia w społeczności szkolnej. (...) TIK stanowią alternatywę dla komunikacji ustnej. W takich przypadkach specjalistyczne oprogramowania rozwijają możliwości wizualne lub dotykowe ucznia”⁹. A co za tym idzie „nowe technologie rozumiane jako techniczne wsparcie, które umożliwiają uczniowi ze SPE aktywne uczestnictwo w interakcji i komunikacji z otoczeniem”¹⁰. W konsekwencji „nowoczesne technologie niekiedy są jedynym czynnikiem łączącym osobę niepełnosprawną z otoczeniem. Możliwość dostępu do TIK w szerszym zakresie, jak podkreślali nauczyciele wspierający, ma wielowymiarowe znaczenie, ponieważ zapewnia kompleksowe, terapeutyczno-pedagogiczne wsparcie uczniów”¹¹.

Cytowany wyżej M.T. Tomczak opracował *Propozycje rozwiązań technologicznych ułatwiających osobom z ASD integrację w środowisku pracy*, które prezentują się następująco:

Tabela 1. *Propozycje rozwiązań technologicznych ułatwiających osobom z ASD integrację w środowisku pracy*¹².

Charakter bariery/ /ograniczenia	Proponowane rozwiązanie	Rezultat
Trudności w obszarze komunikacji i relacji interpersonalnych	szersze wykorzystywanie elektronicznych form komunikowania się niewymagających kontaktu bezpośredniego i werbalnego (np. poczta elektroniczna, komunikatory, chaty, fora dyskusyjne, chatboty)	usprawnienie procesu komunikacji
Trudności w kontrolowaniu stresu i emocji	pomiar poziomu stresu za pomocą czujników rezystancji skóry, tętna i temperatury ciała oraz bieżące informowanie o jego wzroście przez dedykowaną aplikację na urządzenie mobilne	usprawnienie radzenia sobie ze stresem, ograniczenie sytuacji konfliktowych
Nadwrażliwość sensoryczna	pomiar poziomu stresu, zintegrowany z siecią czujników i kontrolerów dynamicznie dostosowujących parametry otoczenia, takie jak m.in. temperatura, wilgotność, poziom hałasu, intensywność zapachu, poziom nasłonecznienia	ograniczenie czynników uciążliwych, rozpraszających i obniżających komfort oraz wydajność pracy

Cytowany autor szeroko analizuje przedstawione wyżej rozwiązania, wskazując ich możliwości i ograniczenia. Propozycje, które znajdują swoje zastosowanie wobec osób dorosłych, po dostosowaniu ich do możliwości percepcyjnych dzieci i młodzieży można by jak najbardziej zastosować w systemie edukacyjnym.

Rola nowoczesnych narzędzi technologicznych w edukacji i terapii osób z ASD, szczególnie w obszarze komunikacji, jest coraz większa. Analizowane technologie oferują wsparcie zarówno w zakresie komunikacji werbalnej, jak i niewerbalnej, co może przyczynić się do większej samodzielności i lepszej integracji społecznej osób z autyzmem. Zastosowanie technologii informacyjnej w pracy z osobami z ASD stwarza nowe możliwości w zakresie wspomagania komunikacji, co może znacząco poprawić jakość życia tych osób.

Współczesne narzędzia technologiczne, dzięki swojej elastyczności i dostosowalności, mogą efektywnie odpowiadać na indywidualne potrzeby użytkowników, wspierając ich rozwój komunikacyjny oraz integrację społeczną. Niemniej jednak, wdrażanie tych technologii wiąże się z wieloma wyzwaniami, zarówno w aspekcie technicznym, jak i praktycznym, wymagającymi interdyscyplinarnego podejścia. Konieczne jest dalsze badanie skuteczności poszczególnych rozwiązań oraz ich adaptacja do realiów edukacyjnych i terapeutycznych, aby zapewnić osobom z ASD jak najlepsze warunki rozwoju. Technologie informacyjne mają ogromny potencjał, który należy wykorzystać w celu wspierania osób z autyzmem, umożliwiając im pełniejsze uczestnictwo w życiu społecznym i rozwój swoich umiejętności komunikacyjnych.

Karolina Janczulewicz

Przypisy:

- ¹ K. Markiewicz, E. Ciećkiewicz, *Diagnostyczne różnicowanie autyzmu wczesnodziecięcego*, [w:] T. Gałkowski, J. Kossewska (red.), *Autyzm. Wyzwaniem naszych czasów*, Wyd. Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2000, s. 55.
- ² M. Zima-Parjaszewska, K. Makowiecka, B.E. Abramowska, B. Józefowicz, *Dostosowanie instytucji i usług publicznych do potrzeb osób z niepełnosprawnością intelektualną, ze spektrum autyzmu, problemami zdrowia psychicznego. Poradnik*, Warszawa 2020, s. 12.
- ³ Tamże, s. 11.
- ⁴ Krajowe Towarzystwo Autyzmu, *Dobre praktyki w edukacji osób z autyzmem*, Białystok 2018, s. 10.
- ⁵ Tamże, s. 17.
- ⁶ M.T. Tomczak, *Osoby ze spektrum zaburzeń autystycznych w cyfrowym środowisku pracy – przegląd rozwiązań technologicznych wspierających integrację*, „Edukacja Ekonomistów i Menedżerów. Problemy. Innowacje. Projekty” 52(2) (2019), s. 45.
- ⁷ Tamże.
- ⁸ Tamże, s. 47.
- ⁹ A. Bialek, *Wykorzystanie TIK w nauczaniu i uczeniu się uczniów ze SPE na przykładzie rządowego programu rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych „Cyfrowa szkoła”*. Raport, IBE, Warszawa 2013, s. 7.
- ¹⁰ Tamże, s. 31.
- ¹¹ Tamże, s. 32.
- ¹² M.T. Tomczak, *Osoby...*, op. cit., s. 49.

Bibliografia:

- Bialek A., *Wykorzystanie TIK w nauczaniu i uczeniu się uczniów ze SPE na przykładzie rządowego programu rozwijania kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych „Cyfrowa szkoła”*. Raport, IBE, Warszawa 2013.
- Krajowe Towarzystwo Autyzmu, *Dobre praktyki w edukacji osób z autyzmem*, Białystok 2018.
- Markiewicz K., Ciećkiewicz E., *Diagnostyczne różnicowanie autyzmu wczesnodziecięcego*, [w:] Gałkowski T., Kossewska J. (red.), *Autyzm. Wyzwaniem naszych czasów*, Wyd. Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2000.
- Tomczak M.T., *Osoby ze spektrum zaburzeń autystycznych w cyfrowym środowisku pracy – przegląd rozwiązań technologicznych wspierających integrację*, „Edukacja Ekonomistów i Menedżerów. Problemy. Innowacje. Projekty” 52(2) (2019).
- Zima-Parjaszewska M., Makowiecka K., Abramowska B.E., Józefowicz B., *Dostosowanie instytucji i usług publicznych do potrzeb osób z niepełnosprawnością intelektualną, ze spektrum autyzmu, problemami zdrowia psychicznego. Poradnik*, [brak wyd.], Warszawa 2020.

RUBRYKA SZKOLNYCH SPECJALISTÓW

Agata Jałowiecka-Frania

logopeda

Szkoła Podstawowa nr 52 im. Małego Powstańca w Częstochowie

REALIZOWANIE ZBITKI SPÓŁGŁOSKOWEJ „SZCZ” W MOWIE KONTROLOWANEJ I SPONTANICZNEJ SCENARIUSZ ZAJĘĆ LOGOPEDYCZNYCH

CELE OGÓLNE:

- uwrażliwianie słuchowe;
- usprawnianie aparatu artykulacyjnego;
- wypracowanie prawidłowej wymowy zbitki spółgłoskowej „szcz” w izolacji;
- kształcenie umiejętności artykulacji zbitki „szcz” w sylabach oraz w nagłosie, śródgłosie i wygłosie wyrazów;
- utrwalanie wymowy grupy spółgłoskowej w wyrażeniach dwuwyrazowych;
- wdrażanie do poprawnej artykulacji zbitki „szcz” w zdaniach i tekstach;
- wypracowanie autokontroli słuchowej i autokorekcji wymawianiowej;
- rozwijanie spostrzegawczości, koordynacji wzrokowo-ruchowej oraz orientacji przestrzennej;
- zmniejszanie nadmiernego napięcia mięśniowego;
- wzbogacanie zasobu słownictwa;
- trening mowy opowieściowej.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

Dzieci:

- wybierają wzorzec zapisu usłyszanego kombinacji dźwięków;
- wykonują ruchy narządów artykulacyjnych proponowane przez logopedę;
- prawidłowo wypowiadają zbitkę spółgłoskową „szcz” w izolacji;
- wymawiają grupę spółgłoskową „szcz” w sylabach oraz w różnych pozycjach wyrazowych i sąsiedztwach fonetycznych;
- artykułują zbitkę „szcz” w wyrażeniach dwuwyrazowych;
- właściwie wymawiają grupę spółgłoskową „szcz” w zdaniach i tekstach;
- stosują autokontrolę słuchową;
- dokonują autokorekcji wymawianiowej;
- rozpoznają wśród podanych wyrazów nazwy roślin;
- odpowiadają na pytania do usłyszanego tekstu;
- opowiadają ilustracje oraz tekst, budując poprawne zdania.

METODY:

Metoda wyjaśniania, metoda praktycznego działania, pedagogika zabawy, metoda relaksacji mięśniowej i emocjonalnej drogą sugestii, gry dydaktyczne, praca z komputerem.

FORMY:

Praca indywidualna, praca grupowa.

ŚRODKI:

Lustro logopedyczne, dowolny rejestrator dźwięku, płyta CD z muzyką relaksacyjną, komputer, program komputerowy: „*Porusz umysł*” (wydawnictwo: „LK Avalon”), obrazki (Hanna Rodak, Danuta Nawrocka, *Od obrazka do słowa*, Warszawa 1993), karty pracy (opracowane przy wykorzystaniu następującej pozycji: Maria Wrzesińska, *Chcę poprawnie wymawiać. Ćwiczenia logopedyczne*, cz. 6., Poznań 1999), „mini PUS” (mini ABC – „Dwuznaki”, cz. 3), gry dydaktyczne: „Patyczaki”, „Pory roku”, kredki.

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

I. Część wstępna:

- Ćwiczenia słuchowe – wysłuchiwanie dźwięków i wybór wzorca przedstawiającego zapis usłyszonej kombinacji przy wykorzystaniu programu komputerowego: „*Porusz umysł*”.
- „Samochód pana Zbyszka” – wyobraź sobie, że Twoja buzia to samochód pana Zbyszka, w którym trzeba zrobić generalne porządki. Najpierw odkurz w aucie podłogę (przesuwanie czubka języka po dnie jamy ustnej), fotele (przesuwanie językiem po dolnych zębach), umyj szyby (przesuwanie czubkiem języka po wewnętrznej stronie policzków). Teraz wytrzyj kurz z tablicy rozdzielczej i kierownicy (przesuwanie językiem po górnych zębach), z kierunkowskazów (dotykanie górnych siekaczy czubkiem języka na zmianę). Na zakończenie wyczyść jeszcze raz tapicerkę (przesuwanie czubkiem języka od podniebienia twardego do miękkiego).
- Przypomnienie zasad prawidłowego wybrzmiewania głoski szczelinowej „sz” oraz zwar-to-szczelinowej „cz”.

II. Zajęcia właściwe:

1. „Patyczaki” – proponujemy dzieciom ułożenie z kolorowych patyczków dowolnego wzoru. Każdemu patyczkowi, wchodzącemu w skład kompozycji, uczeń mówi: „Dzień dobry”, używając tylko zbitki spółgłoskowej: „szcz”.
2. Logopeda wypowiada tekst wiersza pt. „Szczur”, dzieci powtarzają sylaby:
„Szedł po drodze szczurek do szkoły się uczyć.
I tak wciąż powtarzał:
szcza, szczo, szcze, szczu, szczy, aszcza, oszczo, eszcze, uszczu, yszczy,
aszcz, oszcz, eszcz, uszcz, yszcz
Taki mały szczurek, co uczyć się chciał.”
3. Nazywanie obrazków eksponowanych kolejno przez logopedę:
szczyt, szczupak, szczur, szczotka, szczypior, szczeka, szczeniak, jaszczurka,
leszczyna, pszczoła, paszcza, oszczep, świerszczyk, płaszc, deszcz, leszcz,
bluszcz, proboszcz, chrabąszcz, tłuszcz
4. Powtórz wszystkie usłyszane wyrazy i powiedz, ile podano nazw roślin (przy liczeniu wykorzystujemy patyczki): *szczebiot, wieszcz, szczypior, bluszcz, chrząszcz, oszczep, szczypta, leszczyna, szczaw, kleszcze, szczypawka, deszczówka, przylaszczka, dreszcz*.
5. Karta pracy (oddzielna dla każdego ucznia) – polecenie: Rozwiąż rebusy: *kleszcz, jaszczurka, płaszcza, pszczelarz, głaszcz, szczelina*.
6. Utrwalanie zbitki spółgłoskowej „szcz” w różnych pozycjach w wyrazie w oparciu o układankę: „mini PUS”.
7. Karta pracy – polecenie: Słuchaj uważnie zagadek. Rozwiąż je, a ich rozwiązania narysuj w kółeczkach:

<i>Pada woda z nieba, a kiedy jej nie ma, to podlewać trzeba, by nie uschła ziemia. (d e s z c z)</i>	<i>Może być długi lub krótki, z paskiem albo bez, zakładasz go wtedy, gdy wicher i deszcz. (p ł a s z c z)</i>
---	--

Gdy literę „d” w wyrazie
„deszcz” zmienisz,
w smaczną rybkę wtedy
możesz deszcz zamienić.
(l e s z c z)

Zakwita niebiesko
zobaczysz ją w lesie.
Jest to mały kwiatek,
który wiosnę niesie.
(p r z y l a s z c z k a)

8. Relaksacja – logopeda spokojnym głosem, powoli wypowiada formuły sugestii; w tle muzyka relaksacyjna:

Będziemy uczyć się mówić lekko, ładnie, płynnie. Zawsze będziemy się starać mówić tak, jak na zajęciach. Za chwilę usłyszycie słowa, które lubi powtarzać czarodziej z miasta „Pięknej Mowy”. Usłyszycie te słowa, gdy nastąpi „Czarodziejski sen”. Musimy je zapamiętać po to, aby zawsze mówić lekko i ładnie. Przyjmujemy pozę spokoju. Zaczyna się „Czarodziejski sen”.

Głośnie i energicznie:

Jesteśmy spokojni, zawsze pięknie mówimy! (2 razy)

Śmiało, odważnie, nie spieszymy się! (2 razy)

Pamiętamy, czego nauczyliśmy się! (2 razy)

Każdego dnia, zawsze i wszędzie,

Na zajęciach i w zabawie

Głośno i pewnie mówimy,

Nigdy się nie spieszymy.

Po długiej pauzie, nieco ciszej: *Miło się nam odpoczywało, ale czas już wstać!*

I znów trochę głośnie: *Jesteśmy uśmiechnięci i weseli, energiczni i gotowi do dalszej pracy.* Zakończył się „Czarodziejski sen”.

9. Karta pracy – polecenie: Drużyna trenera Szczurka będzie grała mecz. Jak nazywają się piłkarze? Dopasuj imiona do nazwisk, skoro wiesz, że:

Łukasz jest najwyższy – *Łukasz Szczepaniak.*

Szymon jest najniższy – *Szymon Juszczyk.*

Czesiek ma jasne włosy – *Czesiek Błaszczak.*

Mateusz ma najdłuższe włosy – *Mateusz Leszczyn.*

Leszek ma najkrótsze włosy – *Leszek Chwaszczan.*

Ryszard ma czerwone buty – *Ryszard Wołoszczyn.*

Tomasz ma niebieskie buty – *Tomasz Grzeszczak.*

10. Wypowiadanie wyrażenia dwuwyrzutowych, w których jedno ze słów przedstawione jest za pomocą ilustracji (logopeda podaje jeden z członów wyrażenia, dzieci nazywają obrazek, następnie powtarzają całe wyrażenie, stosując odpowiednią formę gramatyczną):

szczeniak szczeniaki

szczepiot szczygła

szczypawka szczypie

pyszczyk jaszczurki

plaszczka pluszcze

pszczelarz klaszcze

szczególny barszcz

szczupły proboszcz

plaszcz Szczepana

szczypta tłuszczy

11. Loteryjka edukacyjna: „Pory roku” – po rozdaniu plansz uczniowie losują okrągłe kartoniki z obrazkami. Jeżeli gracz odszuka przedmiot na swojej planszy, zgłasza ten fakt prowadzącemu zabawę. Ten z uczestników gry, który pierwszy zgromadzi osiem kartoników, wygrywa. Na zakończenie każde dziecko opowiada swoją ilustrację, wykorzystując wyrazy zobrazowane na kartonikach.

12. Wysłuchanie tekstu czytanego przez logopedę i próba zapamiętania go:

„Poszukiwanie świerszcza”

Wczoraj nasz szaroczarny szaraczek ujrzał w lesie szczura. Był to jego szczerzy i wierny przyjaciel. Obaj chcieli poszukać w gąszczu świerszcza, który ładnie grał i brzęczał. Wieczór już nadchodził i niebo robiło się szarawe. Gdy wtem pod krzaczek leszczyny upadł orzeszek. Szaraczek i szczurek przerazili się i uciekli pod krzaczek jeżyny. Szybszy był szaraczek. Dopiero, gdy przybyli pod krzaczek jeżyny, to przekonali się, że to tylko orzeszek. Podążyli dalej. Nagle zaczął padać rześisty deszcz. Przyczaili się pod szarozółtą poduszczką krzaczka. I jeszcze czekali, aż deszcz przejdzie. Wtem szaraczek w gąszczu ujrzał coś pod drzewem. Był to pobrzękujący świerszcz. I obaj szczerze się ucieszyli.

*(Usuwanie wady wymowy. Głoski: sz, ż, (rz), cz, dż – s, z, c, dz.
Poradnik dla logopedów, nauczycieli i rodziców, PWD „APEX”,
Radomsko 2001, s. 56)*

13. Przypomnij sobie opowiadanie pt. „Poszukiwanie świerszcza”, odpowiedz na postawione pytania, a potem opowiedz historię szaraczka i szczurka:

- Kogo ujrzał w lesie szaroczarny szaraczek?
- Kto był szczerym przyjacielem szaraczka?
- Kogo szukali w gąszczu szaraczek i szczurek?
- Co leżało pod krzaczkiem leszczyny?
- Gdzie uciekli przerażeni przyjaciele?
- Kto znalazł pobrzękującego świerszcza?
- Gdzie szaraczek zobaczył świerszcza?

14. Tworzymy hasła krzyżówkowe – logopeda podaje w formie obrazków rozwiązania krzyżówki. Zadanie uczniów polega na wspólnym stworzeniu haseł do podanych rozwiązań, np.:

Leszcz – smaczna ryba.

Deszcz – pada z chmury.

Gąszcz – gęste zarośla.

Barszcz – może być biały lub czerwony, do jedzenia na obiad.

Płaszcz – zakładasz go, gdy jest zimno.

Kleszcz – spada z drzewa i wciska się w skórę.

Dreszcze – przechodzą cię, gdy jest zimno lub, gdy czegoś się boisz.

Bluszcz – pnąca roślina.

Łuszcz – na nim mama smaży kotlety.

Proboszcz – stoi na czele parafii.

Świerszcz – cyka w trawie.

Szczeble – są w drabinie.

III. Część końcowa:

Jeden uczeń, nie używając słów, przedstawia ruchem określone zdanie. Grupa próbuje rozszyfrować treść zdania. Kolejne zdanie przedstawia następne dziecko:

Szczeniak szczeka.

Pszczelarz trzyma pszczołę.

Szczypawka szczypie.

Szczur goni myszkę.

Agata Jałowiecka-Frania

Emilia Jurczyńska

Edyta Szelaġ

nauczyciele

Szkoła Podstawowa nr 2 im. K.K. Baczyńskiego w Częstochowie

SZKOLNY PROJEKT MIEJSKI „ŻYCZLIWA CZĘSTOCHOWA” EDYCJA II – „RODZINA TO SIŁA – SZANUJMY WSPÓLNE CHWILE, TWÓRZMY MOCNE WIĘZI”

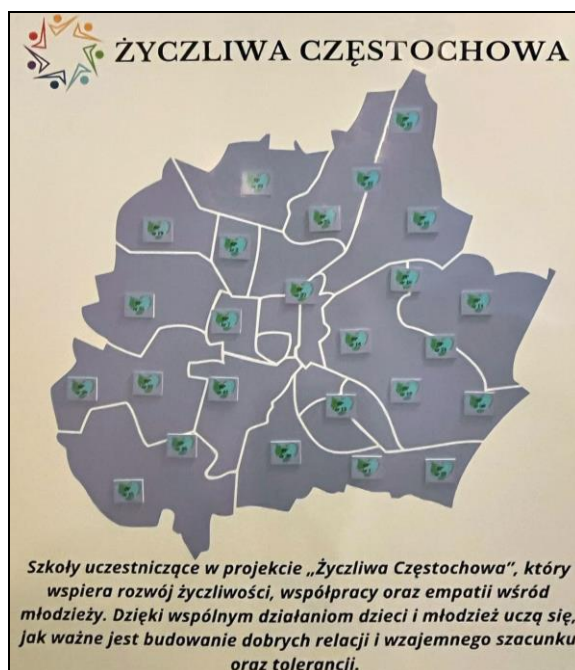
Organizatorem szkolnego projektu miejskiego „Życzliwa Częstochowa” Edycja II pod hasłem „Rodzina to siła – szanujmy wspólne chwile, twórzmy mocne więzi” była Szkoła Podstawowa nr 2 im. K.K. Baczyńskiego w Częstochowie.

*Rozwijanie zainteresowań czytelniczych
w Szkole Podstawowej nr 2 im. K.K. Baczyńskiego
w Częstochowie*

Jego koordynatorami zostały Emilia Jurczyńska i Edyta Szelaġ. Projekt skierowano do uczniów klas I–III i IV–VIII szkół podstawowych w Częstochowie. Trwał od 13 do 22 listopada 2024 r. Wybór daty nie był przypadkowy, akcja trwała w czasie obchodów Międzynarodowego Dnia Tolerancji oraz Światowego Dnia Życzliwości i Pozdrowień. Projekt miał na celu przede wszystkim bu-

dowanie obrazu szkoły jako miejsca życzliwego. Poprzez działania zawarte w projekcie uczniowie kształtowali u siebie postawę życzliwości i tolerancji. Idea tegorocznej edycji podkreślała rolę rodzin i wpływów międzypokoleniowych w budowanie społeczności oraz kształtowanie dzieci i młodzieży.

*Pamiątkowa tablica projektu miejskiego
„Życzliwa Częstochowa”*

Do projektu dołączyło szerokie grono placówek z naszego miasta – 18 szkół podstawowych: Szkoła Podstawowa nr 30 im. por. Michała Brzeskiego, Szkoła Podstawowa nr 12 im. Bolesława Chrobrego, Szkoła Podstawowa nr 37 im. Jana Pawła II,

Szkoła Podstawowa nr 38 im. Ludwika Zamenhofa, Szkoła Podstawowa nr 22 im. Gabriela Narutowicza, Szkoła Podstawowa nr 49 im. Janusza Kusocińskiego, Szkoła Podstawowa nr 19 im. Juliana Tuwima, Szkoła Podstawowa nr 46 im. Stefana Żeromskiego, Szkoła Podstawowa nr 13 im. Kornela Makuszyńskiego, Szkoła Podstawowa nr 50 im. gen. Władysława Sikorskiego, Szkoła Podstawowa nr 16 im. Bolesława Chrobrego, Szkoła Podstawowa nr 26 im. Tadeusza Kościuszki, Szkoła Podstawowa nr 25 im. Stanisława Staszica, Szkoła Podstawowa nr 24 im. Jana Marcina Szancera, Szkoła Podstawowa nr 32 im. Jerzego Dudy-Gracza, Szkoła Podstawowa nr 14 im. Henryka Sienkiewicza, Szkoła Podstawowa nr 34 im. hr. Aleksandra Fredry, Szkoła Podstawowa nr 2 im. K.K. Baczyńskiego oraz Zespół Szkolno-Przedszkolny nr 2 w Rędzinach.

Akademia podsumowująca projekt

Cele projektu: zwiększenie świadomości uczniów na temat różnorodności w społeczeństwie oraz rozwijanie w nich umiejętności zrozumienia i akceptacji różnic, kształtowanie postawy życzliwości i tolerancji wobec innych, poprawa samopoczucia, budowanie pozytywnego obrazu szkoły, integracja rodziców, nauczycieli oraz uczniów, budowanie dobrych relacji z opiekunami uczniów, budowanie dobrych relacji między uczniami, wzbudzenie motywacji do działania, niwelowanie stresu związanego z obowiązkiem szkolnym, uczenie ponadczasowych wartości oraz wzajemnego szacunku, wzmacnianie więzi rodzinnych, wspieranie komunikacji międzypokoleniowej.

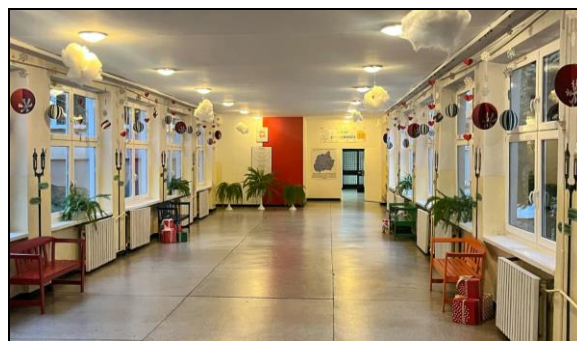
Szkoły biorące udział w wydarzeniu miały za zadanie zrealizować minimum cztery z zaproponowanych zadań. Wiele z nich wykazało się kreatywnością i przeprowadziło także inne działania wpisujące się w ideę projektu. Zadania proponowane do zrealizowania to między innymi: rodzinne zajęcia sportowe lub warsztaty kreatywne, rodzinne historie moje dzieciństwo i młodość, lekcja wychowawcza „Szacunek między pokolenia-

mi”, zakodowani i wiele innych. Działania w pełni angażowały uczniów, pracowników i rodziców oraz przybliżyły im sylwetkę osoby tolerancyjnej i życzliwej, zachęcały do miłych gestów.

Wręczenie podziękowań koordynatorom

W ramach projektu przeprowadzono cztery konkursy: konkurs techniczny „Moje drzewo genealogiczne. Moja historia”, konkurs plastyczny „W rodzinie siła”, konkurs fotograficzny „Rodzina w kadrze” oraz konkurs recytatorski „Między pokoleniami... słowa o rodzinie”. Konkursy cieszyły się ogromnym zainteresowaniem ze strony szkół biorących udział w projekcie. Podczas akademii podsumowującej projekt przygotowany przez Szkołę Podstawową nr 2 im. K.K. Baczyńskiego nagrodzono uczestników konkursów oraz wręczono podziękowania koordynatorom szkół włączającym się w ideę inicjatywy. Projekt zyskał rozgłos dzięki publikacjom w lokalnych mediach i prasie.

Aleja Życzliwości w Szkole Podstawowej nr 2 im. K.K. Baczyńskiego w Częstochowie

W realizację projektu włączyli się przedstawiciele różnych instytucji działających w naszym mieście, między innymi przedstawiciele kultury i sportu. Podobnie jak szkoły odpowiedzieli na pytanie „Czym jest dla Ciebie rodzina?”. Ich odpowiedzi zostały umieszczone w „Księdze Życzliwej Częstochowy”, która była formą podsumowania projektu oraz została przekazana władzom miasta.

Emilia Jurczyńska
Edyta Szela

Wojewódzka Placówka Doskonalenia Nauczycieli

prowadzona przez Województwo Śląskie akredytowana przez Śląskiego Kuratora Oświaty

OFERTA EDUKACYJNA

- konferencje, kongresy, seminaria, warsztaty (stacjonarne, zdalne, hybrydowe)
- konsultacje indywidualne i zespołowe
- sieci współpracy i samokształcenia
- wspomaganie rozwoju szkół i placówek
- szkolenia rad pedagogicznych
- kursy kwalifikacyjne i doskonalące
- upowszechnianie przykładów dobrej praktyki
- publikacja materiałów edukacyjnych
- konkursy tematyczne

PROJEKTY

- regionalne
- ogólnopolskie
- europejskie

Zdjęcia z artykułu Emilii Sukiennik
„Zagraniczne projekty Erasmus + w Technikum nr 1 w Lublińcu”, s. 5.

Zdjęcia z artykułu dr Agnieszki Leszcz-Krysiak i Moniki Sienkiewicz
„Scenariusz zajęć dla dzieci 5-letnich pt. *Francuska przygoda*”, s. 13.

Zdjęcia z artykułu Marka Czarnotęskiego
„Warsztaty plastyczne i wystawy prac w Publicznej Bibliotece Pedagogicznej RODN „WOM” w Częstochowie”, s. 40.